

LINDUA

15. letnik/évfolyam
Številka/szám:
23/2021

Sindi Časar

Družbeno in kulturno
življenje Primorcev in
Istranov v Prekmurju:
100 let od prve naselitve
Primorcev v Prekmurju

Halász Albert

Szent Vid muravidéki
metamorfózisa

Tanja Šimonka

Razgibano stkana
ustvarjalna zgodba

LINDUA

Multikulturalna strokovno-
družboslovno-literarnoumetnostna
revija Občine Lendava

Lendva Község multikulturális,
tudományos, társadalomtudományi,
irodalmi és képzőművészeti folyóirata

Multikulturalna
strokovno-družboslovno-
literarnoumetnoštna revija
Občine Lendava

Lendva Község
multikulturális, tudományos,
társadalomtudományi,
irodalmi és képzőművészeti folyóirata

POKROVITELJI/TÁMOGATÓK:

Lendva Közégi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség
Maďarska samoupravna narodna skupnost Občine Lendava

Avtorji so brezplačno
odstopili svoje prispevke.

A szerzők, akik téritésmentesen
ajánlották fel szövegeiket.

LINDUA

Uredniški odbor/Szerkesztőbizottság:

Ines Varga
mag. Gabriela Zver
dr. Bence Lajos
Dejan Süč
Maja Budin
Sindi Časar

Jezikovni pregled/Lektorálás:

Maja Budin
dr. Szende Virág

Izdajatelj in založnik/Kiadó:

Knjižnica - Kulturni center Lendava
Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ

Za izdajatelja/A kiadásért felel:

dr. Halász Albert

Oblikovanje/Grafikai tervezés:

Peter Orban

Tisk/Nyomda:

Tiskarna ARMA, Lendava/Lendva

Letnik/Évfolyam:

15. letnik/évfolyam, številka/szám: 23/2021

Naslov uredništva/Szerkesztőségi cím:

Uredniški odbor revije Lindua/Lindua folyóirat szerkesztősége
Glavna ulica/Fő utca 12., 9220 Lendava/Lendva*

* sedež Knjižnice - Kulturnega centra Lendava/
a Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ székhelye

Elektronski naslov/E-mail cím: lindua@kkl.si

Spletna stran publikacije/A kiadvány honlapja:

www.kkl.si/lindua

www.kl-kl.si/lindua

ISSN 1854-7931

Kazalo/Tartalomjegyzék

Osebnosti/Személyiségek

mag. Gabriela Zver	> Moje življenjsko vodilo je poštenost	7
mag. Gabriela Zver	> Lendavčan v pravem pomenu besede – predan kraju, kulturni dedičini in umetnosti sploh	11
Ilona Zadravec Szekeres	> Z močjo poezije tudi v slovenskem jeziku	17

Eseji, študije, kritike/Esszék, tanulmányok, kritikák

Sindi Časar	> Družbeno in kulturno življenje Primorcev in Istranov v Prekmurju: 100 let od prve naselitve Primorcev v Prekmurju	24
Dejan Süč	> Dolnja Lendava postane »velika občina«	33
Ines Varga	> 150 let knjižnične dejavnosti v Lendavi	37
Pisnjak Atilla	> Zala György unokatestvéréről, a szintén művész Kalivoda Katáról	44
Halász Albert	> Szent Vid muravidéki metamorfózisa	49
Vida Dorian, Bandi Szabolcs	> „A jó, a rossz és a nárc” – Kitekintő a nárcisztikusok gondolatvilágára	54
Atilla Pisnjak	> Kratka zgodovina gradnje meščanske šole v Lendavi	57
Kepe Kocon Lili	> A muravidéki magyar irodalom és az MNMI könyvkiadása	59
Tanja Šimonka	> Razgibano stkana ustvarjalna zgodba	61

Književnost/Szépirodalom

Ivanka Bratkovič	> Haiku	64	POEZIJA/VERS
Ivanka Bratkovič	> Trenutek	64	
Pál Péter	> Ma arról szól	64	
Pál Péter	> A fenyőkön túlra	65	
Pál Péter	> Hogy belőled milyen	65	

LINDUA 23/2021

Béla Szomi Kralj	> Lahko bi živel 100 let	66
Szomi Béla	> Amikor durcás vagy	67
Béla Szomi	> Češnja	68
Bence Lajos	> Med poslušanjem R. Schumanna	68
PROZA/PRÓZA		
Zágorec-Csuka Judit	> Elkésve	69
Zágorec-Csuka Judit	> Mi hiányzik?	70
Ana Vida	> Sendvič	71
Bence Lajos	> Domonkos	72
Olga Paušič	> Tisoč lоворових listov	73

Recenzije/Recenziók

Judit Zágorec-Csuka	> Nekaj misli o pesniški zbirki Franca Korena <i>Umazane pesmi vsakdanjih grešnikov</i>	80
Olga Paušič	> Nove knjižne izdaje domačih avtorjev Hazai szerzők új könyvei	81

Zanimivosti/Érdekességek

Franc Horvat Meštrovič	> Bogato mednarodno sodelovanje Športne zveze Lendava in Športne zveze Županije Zala	83
Roberta Turk	> 50 let Dvojezične osnovne šole II Lendava 50 éves a 2. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola	85
Samo Sankovič	> Arheološka razstava »Zemlja, ogenj, voda« na lendavskem gradu	89
mag. Gabriela Zver	> Srečanje gimnazijcev z Jungom ...	91

mag. Gabriela Zver

Moje življenjsko vodilo je poštenost

Ferenc Hajós – Intervju ob 30. obletnici samostojnosti Republike Slovenije

Ferenc Hajós je zasluženo častni občan občine Lendava, prvi veleposlanik Slovenije na Madžarskem, dolgoletni sodnik in predsednik sodišča v Lendavi, sodni tolmač, nekdanji član ustavne komisije, ekspert za manjšine pri Svetu Evrope, član Lions kluba Murska Sobota, ljubitelj umetnosti: likovne in glasbene. Nekoč tudi učitelj glasbenega pouka in klavirja, glasbeni vodja različnih zborov, pevskih skupin ter učitelj predmeta Pravo na srednji šoli ... Človek, ki je veliko prispeval k prepoznavnosti in ugledu občine Lendava in Slovenije tudi izven državnih meja.

- **Slovenija praznuje 30. obletnico samostojnosti. Na kaj ste lahko kot državljan ponosni, kaj so bili največji izzivi Slovenije in kakšno prihodnost ji napovedujete? Kje vidite rešitve za večjo enotnost, mirno pot države?**

Ferenc Hajós: Nikoli ne bom pozabil, kako je ob začetku razglasitve samostojnosti Slovenije prišel iz Ljubljane zelo znan novinar, ki je z mano opravil intervju, žal se imena novinarja ne spomnim. Zanimal ga je odnos madžarske manjšine do osamosvojitve Slovenije. Takrat sem mu povedal, da sem zelo srečen, prav tako je srečna madžarska narodnostna skupnost, saj se je s tem do godkom uresničil tisočletni sen slovenskega naroda. Še danes sem istega mnenja. Samostojnost je za vsak narod izjemnega pomena in na ta dosežek države sem ponosen.

Glede izzivov in napovedi pa lahko povem to, da smo takrat slišali obljube, da bomo druga Švica in kako bo vse lepo in prav. Žal se vse, kar je bilo obljudljeno, ni uresničilo. Čeprav je dejstvo, da je Slovenija samostojna. Poglejte, kakšne uspehe dosega, če ne drugje, vsaj v športu, kljub majhnosti uživa svoj ugled, ne glede na vse težave, ki jih ima.

To, kar se danes dogaja, da politika daje prednost strankam in da politiki dajo prednost svojim osebnim interesom – pa ne trdim, da vsi – je velika tragedija, ker bi morali imeti pred očmi predvsem interes ljudi in svoje države. Moje življenjsko vodilo je poštenost,

tega nam manjka. Preveč postavljamo na prvo mesto osebne koristi.

Vseeno pa menim, da smo dosegli kar lepe uspehe, ne samo v športu, tudi drugje. Ne bo lahko najti rešitve za vse težave. Veste, jaz se nisem aktivno vključeval v politiko. Ne glede na to, da sem postal prvi veleposlanik Slovenije, pa ne samo na Madžarskem, akreditiran sem bil tudi v Ukrajino in Bolgarijo, nisem nikoli bil član nobene stranke, tudi v Jugoslaviji ne, a me je takratna Demosova vlada imenovala za veleposlanika. Mene, ki sem se deklariral za Madžara v skladu z željo mojega očeta, čeprav globoko spoštujem to, da sem po materi Slovenec. Imenovali so me za slovenskega veleposlanika na Madžarskem, čeprav sem izvedel, da naj bi prvotno, po želji koroških Slovencev, šel za generalnega konzula v Celovec, vendar se je vlada potem odločila, da me pošlje v Budimpešto. Tam so me res prijateljsko sprejeli. Upam, da sem naredil dovolj koristnega za dobre odnose med Slovenijo in Madžarsko, tudi z Bolgarijo in Ukrajino.

- **Kako je Lendava živila, delovala v Jugoslaviji in kako v Sloveniji? Kaj bi ji svetovali danes glede na svoje bogate življenjske izkušnje?**

FH: S politiko se nisem ukvarjal, sem se pa z zaščito manjšin. V mandatu pred osamosvojitvijo sem bil član slovenske ustavne komisije pri takratni skupščini. Ponosen sem, da sem sodeloval pri pripravi pravnih temeljev

za osamosvojitev Slovenije, ker je to zelo pomembno. Poglejte, kaj se dogaja v Kataloniji, ker nimajo takšnih pogojev, kot smo jih imeli mi, torej nimajo zapisane možnosti osamosvojitve. Poleg tega ni bila dovolj samo podpora Zahoda, temveč tudi sosedov, npr. gospoda Pálfiha Dénesa, ki je bil takrat predsednik Zalske županije, in gospoda Gyule Pusztaija, predsednika Železne županije. Z njimi smo imeli vedno dobre odnose, ena delegacija madžarske skupnosti je šla prosliti v tem procesu ob osamosvojitvi za pomoč in podporo Sloveniji. Omenjena predsednika sta se tudi zavzemala za naš cilj, zlasti Zalska županija je pomagala Sloveniji z določenimi dejanji.

Možnosti obstoja, razvoja Lendave in Prekmurja so zdaj večje kot v času Jugoslavije, čeprav mislim, da bi pa lahko dosegli več. Saj smo bili tudi prej samostojna republika in smo ves čas podpirali madžarsko manjšino in posredno s tem tudi Prekmurje. Danes bi se morali bolj posvetiti gospodarskemu razvoju in kulturi. To majhno mesto ima na področju kulture take dosežke, da smo res lahko ponosni. Lendavska galerija je ena najbolj obiskanih galerij v Sloveniji, če nismo celo najbolj obiskani, seveda s tem tudi grad. Ohraniti je potrebno tradicijo, stari del Lendave, pri tem lahko pomaga spomeniško varstvo, tu mislim predvsem na grad in ta del od cerkve proti severozahodu. V ta del, v to lepoto, ne bi smeli grobo posegati. Skrbi me, da se je zdaj število prebivalcev mesta

● Slika s papežem (1997)

Komentar F. Hajósa k sliki: »Na sliki vidimo papeža Janeza Pavla II., ki je bil eno leto prej na obisku v Sloveniji. Poleg papeža stoji njegov nuncij, ki je deloval v Budimpešti in s katerim smo bili v zelo prijateljskem odnosu. Ko je nuncij papežu povedal, da sem slovenski veleposlanik, se je začel papež z nama, z menoj in ženo, pogovarjati v lepi slovenščini. Moja žena je bila tako ganjena, da so ji pritekle solze.«

Foto: iz osebnega arhiva Feranca Hajósa (1997)

Lendava zelo zmanjšalo. Lendava je postala mesto že takrat, ko je bil aktiven moj dedek. On se je zelo zavzemal, da bi Lendava bila mesto. In ljudje so ga v zahvalo izvolili za dosmrtnega člena mestnega sveta Lendava. Izvoljen je bil od ljudi, ne od mestnega sveta, to je bilo res posebno priznanje za vsa njegova prizadevanja. Tako sem tudi jaz bil dva mandata prav zaradi dedkove tradicije predsednik gasilskega društva, gasilci so me zaradi hvaležnosti izvolili za častnega predsednika gasilskega društva, tako sem v tej funkciji še zdaj. Dva mandata pa sem bil tudi predsednik nogometnega kluba Lendava. Prav takrat smo Lendavčani šli v slovensko ligo.

- **Tako Vi kot vaši predniki ste veliko storili za Lendavo. V zadnjih tridesetih letih mestno jedro žal ni ostalo živo, kot bi lahko. Iskreno rečeno me zanj skrbi – za podobo Lendave, s katero se identificiramo domačini. Kakšno podobo Lendave bomo promovirali čez 10, 30 let? Bodo znamenite meščanske hiše še stale, glede na to, da so nekatere izgubile prebivalce, ki bi zanje skrbeli, da nekatere samo še stojijo in čakajo na rešitelje? Kako ohraniti ključne zgradbe, s katerimi smo pisali zgodovino mesta?**

FH: Mesto moramo ohraniti, ker je res lepo. Zelo ga imam rad, jaz sem celo življenje živel v Lendavi, razen tistih šest let, ko sem bil v Budimpešti veleposlanik, pa v Ukrajini in Bolgariji. Slišim, da bodo zdaj urejali grad, morali pa bi se potruditi glede urejanja teh čudovito lepih lendavskih zgodovinskih hiš. Do sredstev bi lahko prišli tako, da bi se borili za investicijska sredstva, tudi evropska, v to bi morali vložiti več truda. Zakaj poudarjam vedno vlogo gospodarstva? Če bo gospodarstvo močno, si bomo lahko tudi iz lastnih sredstev, s soudležbo, za katero je potrebno poskrbeti ob pridobitvi evropskih sredstev, marsikaj zagotovili. Zelo mi je bilo všeč, da se je Lendava trudila, čeprav neuspešno, da bi postala evropska prestolnica kulture, saj smo se tudi tako promovirali kot mesto, ki ima bogato kulturno tradicijo. To tradicijo moramo razvijati naprej.

- **Kateri deli Lendave so vam posebej pri srcu, ker so na njih vezani vaši spomini? Vem, da ste polni anekdot. Delite z nami vsaj eno ali več.**

FH: Več jih je, najprej npr. kapelica svete Trojice z okolico. V grobniči kapelice so pokopani tudi moji predniki, prav zaradi dedkovih zaslug. Moj oče je prispeval za obnovo kapelice in takrat je škofija dala na razpolago prav to grobničo. Tudi okolica Trojice je dragocen kulturni spomenik. Lendavski grad ter stari del Lendave, ki ga ne smemo uničiti, nasprotno, moramo ga ohraniti, skupaj s tradicijo. Ko še Murska Sobota in druga mesta niso imela asfaltiranih cest, je imela Lendava že granitno cesto in pločnike iz betona. To je dal narediti moj dedek, prav tako je poskrbel za te »podzemne tunelčke« iz opeke, o katerih se je poročalo pred leti, pod pločniki, cesto. To je bila kanalizacija. Če se zamislimo, kakšna bogato tradicijo mesta imamo!

Na gradu, v notranjem stopnišču, so izpostavljeni znani Lendavčani z življenjepisi – nekateri so celo meni neznani – med njimi pa ni mojega dedka, ki je toliko naredil za mesto in ki je bil imenovan za večnega člena mestnega sveta. No, to pogrešam, to bi predlagal, da se dopolni. Moj dedek je podprt tudi gradnjo nove meščanske šole, ob tem ni bil plačan za delo, ni želel sprejeti uradne funkcije, nasprotno, celo z lastnim denarjem je plačal malice za revne otroke, ki so obiskovali šolo.

Ker sem prej omenjal nogometni klub, ki sem mu bil predsednik, moj dedek pa je bil njegov ustanovitelj, bi po vedal v zvezi s tem anekdoto. Nogometni klub Nafta Lendava je bil prvi slovenski klub, ki je igral v prvi ligi. Ime Nafta je dobil, ker je podjetje z istim imenom podpiralo klub. Leta 1947 je lendavska Nafta bila prva v Sloveniji. Star sem bil 12 let in sem bil na vsaki tekmi. Takrat je lendavska Nafta prišla v prvo jugoslovansko zvezno ligo. Po Lendavi so hodili člani velikih jugoslovenskih klubov, kot so: Crvena zvezda, Partizan, Hajduk, Reka, Sarajevo, Novi Sad ... Mladi fantje, ki smo navajali za lendavsko Nafto, takrat je Vladimir Beara branil za Hajduk, smo torej nestрпно čakali tam pri železniški postaji na prihod hajdukovcev. Tisti del Lendave je bil zelo nerazvit, imenovali smo ga *Kislendva/Mala Lendava*. Poimenovanje se je redno uporabljalo. In ko so ti hajdukovci prispevali in se ozrli naokoli, so rekli: »Pa ljudje božji, kako je to mogoče? Poglejte, enajst hiš, enajst igralcev?« Stal sem izza gola, v katerem je branil Beara, in Nafta je Hajduk premagala s 3 : 1. Si lahko predstavljate?

Pa morda še ena anekdota ... V Lendavi je živilo res veliko zelo zanimivih ljudi, imeli so celo posebna imena.

Naj jih nekaj naštejem: Fuku Miska, Čiri Ferkó, Klámfár Péter, Dakó idr. Vsi so bili zelo duhoviti, ampak izbral bom Petra Klámfárja. Pred *staro občino* (poleg NLB banke in občine, v parku) je bila žična ograja z betonskim podstavkom in s stebri, na kateri se je dalo sedeti in se nanjo nasloniti. Tam je stal Péter Klámfár, prislonjen z nogo. Tomka Gyuri bácsi je z menoj šel mimo Petra in ga vprašal: »Péter, zakaj se ne usedeš?« Lenobni Péter mu je odgovoril: »Zato, ker je potem potrebno vstat!«

Ta isti Péter je potem pri frizerju Dobosicsu enkrat pospravil delavnico. Smeti je s samokolnico odpeljal do lame za smeti v Spodnji ulici in za uslugo prosil 20 dinarjev. Frizer Dobosics mu je odgovoril, da je to preveč in da mu bo dal 10 dinarjev. Péter ni rekel niti besede, obrnil se je, vzel samokolnico in je smeti pripeljal nazaj.

- **Kaj bi menil danes o Lendavi vaš ded, Mihály Kakasdi Hajós, nekoč zelo priljubljen Lendavčan, ki je mestu marsikaj priskrbel s konkretnimi gospodarskimi programi in dejanji (npr. železnica, hranilnica itd.) ter bil član ali ustanovitelj različnih društev. Kako se je lev z vašega družinskega grba izkazal kot simbol moči, dostojanstva in plemenitosti – če smem zapeljati pogovor malce v umetniško interpretacijo?**

Z razvojem zagotovo ne bi bil zadovoljen, saj bi gotovo lahko dosegli več, čeprav je res, da smo imeli dosežke na področju kulture, tudi v turizmu. Lendavo bi morali narediti bolj privlačno v tem smislu, da ljudje ne bi odhajali. Prav to odhajanje me zelo skrbi, število prebivalstva se namreč zmanjšuje, mladi odhajajo, to je slab znak. Če bi dobro razvijali gospodarstvo in če bi imeli možnost razvoja, šolanja, zaposlitve, bi bila tudi mlada generacija bolj ustvarjalna. In če ne bi bilo toliko sporov, predvsem političnih, morda ne toliko v Lendavi, bolj na državni ravni – pa vseeno, tudi pri nas.

To je družinski pečatni prstan, ki sem vam ga pokazal (glej sliko). Moji predniki izvirajo namreč iz Transilvanije, ki se danes nahaja v Romuniji, kraj še zmeraj obstaja, imenuje se Székelykakasd (romunsko Vălurenii), to je bližu Kolozsvára. Tam so se naselili v začetku 15. stoletja kot borci zoper Turke. Imenovali so jih, jaz imam te podatke

● **Slika pečatnega prstana družine Kakasdi Hajós.**

(Foto: fotografirala G. Zver (12. 8. 2021), prstan iz osebnega arhiva Feranca Hajósa)

od sorodnikov, ti pa iz arhiva v Budimpešti, puskáslovašok. V grbu vidimo leva, ki drži meč. Ker so se borili zoper Turke, so dobili plemiški naziv Kakasdi. Avstro-Ogrski cesar Karel IV. je mojemu očetu in stricu pisemo potrdil, da je njun oče, moj dedek, pripadal plemiškemu stanu Kakasdi, plemiško ime je pisal pred priimkom Hajós. Kar ste našteli o pomenu simbola, drži, jaz bi pa poudaril poštenost in vloženo delo, to simbolizira ta lev z mečem.

- **Zaključimo intervju z vašo umetniško platjo osebnosti. Katera je bila v vseh teh letih najljubša likovna razstava v Lendavi, ki ste si jo ogledali v Galeriji-Muzeju Lendava?**
V svojih začetkih službovanja ste bili najprej glasbenik, učitelj glasbe, preden ste se podali na pravno karierno pot. Ali med glasbeniki, skladatelji koga posebej obožujete?

Strašno mi je všeč, da imajo na gradu spominsko sobo Györgya Zale, saj je osrednji spomenik sredi Budimpešte izdelal Lendavčan, torej György Zala. In vsa čast Feriju Királyu, ker je on bil začetnik, on je ustvaril umetniško dejavnost na gradu. Neverjetno kakšne kvalitetne razstave prirejajo še danes, vse čestitke za to! Galerija ni

brez razloga ena najbolj obiskanih v Sloveniji. Težko mi je imenovati najljubšo razstavo, saj so na gradu razstavljeni umetniki takšnega formata ... prav senzacionalna imena za tako majhno mesto. Na to sem zelo ponosen. To je velik uspeh.

Med skladatelji, glasbeniki imam najraje Johanna Sebastiana Bacha. Njega sem tudi veliko igral. Celo v Zagrebu na glasbeni akademiji sem nastopal s skladbami Bacha. Tam sem namreč končal glasbeno šolo. Poučeval sem tudi v glasbeni šoli v Lendavi, tu sem vodil celo komorni orkester. Bilo je veliko nadarjenih glasbenikov, jaz pa sem bil, preden sem prišel v Lendavo za sodnika, pripravnik dve leti na okrožnem sodišču v Murski Soboti in sem v tem času dirigiral še murskosoboškemu simponičnemu orkestru. To je bil odličen orkester, ne zaradi mene, zaradi mojega predhodnika profesorja Danijela Gruma, ki je bil direktor glasbene šole, on ga je ustvaril.

- **Družinska slika (2016). Na sliki so člani družine Hajós: steno krasi podoba dedka Mihálya Kakasdija Hajósa, pod njo sedijo z leve proti desni: hči Gabriela, vnučinja, intervjuvanec Ferenc Hajós, žena Marija in sin Feri.**

(Foto: iz osebnega arhiva Feranca Hajósa)

mag. Gabriela Zver

Lendavčan v pravem pomenu besede – predan kraju, kulturni dedičini in umetnosti sploh

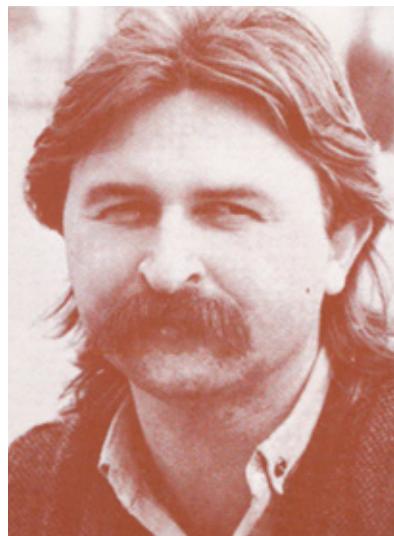
Kdo je Lajos Bence? V mojih očeh jntelektualcev, človek s stališčem, ki ga zna tudi primerno izraziti, pesnik, umetniška duša, moj nekdanji razrednik v srednji šoli, nekoč profesor na fakulteti, doktor znanosti s področja literature, novinar in nekaj časa glavni in odgovorni urednik tednika Népújság, avtor številnih znanstvenih in strokovnih publikacij, ljubitelj glasbe, fotografije, likovne umetnosti, umetnosti nasploh, sveži upokojenec ... Poleg naštete tega tudi oče dveh odraslih hčera, če pogledamo dosežke v obliki nagrad in priznanj, pa moramo izpostaviti, da je bilo njegovo strokovno in umetniško delo prepoznano in nagrajeno tudi s prestižnimi nagradami na lokalnem in državnem nivoju v Sloveniji in na Madžarskem.

- **Katera vloga vam je največ vračala, katera je bila najbolj naporna? Če bi znova začenjali pot, kateri bi se morda izognili, oziroma katere bi se lotili z največjim veseljem? Kaj vas zdaj, ob upokojitvi, navdaja s ponosom?**

Lajos Bence: Ja, zdaj si me pa dobila. Počutim se kot otrok, bolje rečeno kot človek, ki ima za sabo že nekaj kilometrine in naenkrat začuti, saj se nekateri spogledujemo s tem občutkom – podobnega si morda imela tudi ti, ko si me kot razrednika izbrala za soplesalca na maturantskem plesu – »žlahtne« nelagodnosti, ki je vendarle občudovala vredna »vrednota«, je ocena uspešnosti, sad lastne intelektualne drže, ki je lahko vzor. Moje prvo srečanje s prosveto je pomenilo splet naključnih, malone čudnih okoliščin, saj sem že zgodaj čutil željo po opravljanju novinarskega poklica. Prav zato sem bil malce presenečen, tudi razočaran, ko so me po zagovoru diplomske naloge moji rojaki opozorili, da me veže pogodba o štipendiranju, kar pomeni, da

bom moral po vrnitvi iz Budimpešte v domovino najmanj 5 let poučevati na srednji šoli. Tako so me napotili na Dvojezično srednjo šolo, ki je takrat na stežaj odpirala svoja vrata ne samo lendavskim dijakom, ampak tudi mlademu kadru iz okolice. Preprosto nisem imel druge izbire in s tem so moje resne priprave in sanjarjenje o novinarskem poklicu splavale po vodi. Vendar samo za kratek čas!

Kmalu sem se znašel v razredu, kjer me je mladina kot učitelja z malce čudnim, hipijevskim obnašanjem, frizuro in sploh zunanjostjo nadvse dobro sprejela. Posebej dekleta, ki so me prav občudovala. Vedel sem, da samo z madžarsko govorico ne bom uspešen, zato sem ob togi in strogi dvojezični pedagogiki slovenskim dijakom ponudil tudi možnost izražanja v njihovi materinščini. Zaradi tega sta Madžarščina kot materinščina in pozneje Madžarski jezik 2, za začetnike, postala najpopularnejša predmeta na šoli. Vsi so bili zadovoljni, morda celo inšpektorji, ki se jim je zdela moja metoda poučevanja malce čudaška. Toda moja volja je bila neomajna, saj

● **Lajos Bence (1982)**

(Foto: iz osebnega arhiva Lajosa Benceja)

sem se odločil, da nacionalizma ne bom privzgajal! Led je bil prebit in danes sem srečen, da sem lahko kljub svoji govorni napaki nabral nekaj dragocenih izkušenj, ki sem jih znal uporabiti tudi pozneje v različnih poklicih ali v vlogah »ex cathedra«, kot so novinarski poklic, stiki s političnimi delavci, a tudi vloga vodstvenega delavca in vodje uredništva časopisa.

Z novinarstvom zagotovo ne bi pričel ponovno, ampak ker je vsak začetek tudi izliv, bi mi morda ustrezal prav pedagoški poklic, vloga predavatelja. Prepričan sem, da bi znal še marsikaj ponuditi, bogatiti znanje učencev s tem, kar se še skriva v meni. Že zato, ker bo ta poklic tudi v bodoče glavni nosilec razvoja in znanosti v državi in izven nje. Če smem biti malo drzen, »lik pedagoga«, ki sem ga bolj spontano kot načrtno izgradil in temelji na odkritosti v smislu: »bodi, kar si izrekel«, lahko zasledim v marsikaterem nekdanjem dijaku, ki se je odločil za ta težek, ampak vendarle zanimiv in hvaležen poklic. Dejansko biti učitelj, ni poklic, temveč poslanstvo. (Enako velja za nekatere, ki so našli zaposlitev v elektronskih medijih.)

- **Znali ste motivirati tudi mlade. Spominim se, kako ste že v srednji šoli vzpodbudili Alberta Halásza, da je izdal svojo pesniško zbirkó, jaz sem obiskovala vaš fotografski krožek, spominim se našega starega laboratorija za razvijanje fotografij v enem od premajhnih kabinetov v starem delu nekdanje srednje šole na Glavni ulici. Koga od nekdanjih dijakov se še spomnите, da ste ga navdušili za umetnost ali ga vzpodbjali?**

LB: Motivacija drugih vsebuje dokaj zanimivo komponento delitve samozavesti, ki ni dana vsakemu: samo ti stim, ki imajo avtorefleksivni naboј in samokontrolo, kot tudi veliko dozo družbene in zgodovinske samozavesti ter vizijo in psiho-sociološki pregled nad vsem, kar je povezano s kulturno samobitnostjo in avtonomijo le-te. Šola s prizidkom, kjer sem stanoval z družino, je bila dokaj dobro opremljena, le kabinete so odmerili bolj skopo, sploh za predmete, kot so jeziki in tehnični predmeti. Takrat sem se spomnil tudi starega foto kluba iz časa svojih srednje-

● Maturantski ples leta 1991 (Foto: iz osebnega arhiva Lajosa Benceja)

šolskih let, ko so se dogajale včasih zelo čudne stvari, zlasti v temnici. Tudi strokovne ekskurzije so bile v mojem času mikavne za nas, fante, med dekleti moje generacije pa so se samo najbolj hrubre odločile za ta neke vrste ekshibicionizem, predvsem tiste, ki so imele slabe ocene pri predmetu, ki ga je poučeval profesor – mentor foto kluba. Za časa mojega mentorstva pa je bilo drugače: udeleženci so po dveh-treh urah teoretskega predavanja skopneli, ostali so le najbolj zagreti, kot npr. Halász, takšni, ki so se ukvarjali tudi z drugimi umetnostmi, kot so literatura, ali z likovno umetnostjo, skratka z ustvarjalnostjo. Ta miniaturni, na dva dela deljen, skupaj 6 kvadratnih metrov velik kabinet, prostor foto kluba, je bil napolnjen z »razvijalcji in fiksirji« pod fotografskimi aparaturami ter imenitno zatočišče za marsikaj. Včasih me je obiskal tudi moj dragi sosed, Galič, in tudi sam prinesel kaj »za pod zob« (jezik), da bi nam kosilo bolj »teknilo«.

Tudi danes se med mladimi najde nekaj sposobnih, takih, ki imajo bralne navade in se zanimajo za knjige, vendar njihovo število nenehno upada, nekaterim kar po prvem razočaranju, ker želijo takoj izdati samostojno zbirko. To seveda ne deluje tako, kot si predstavljam! Težava je tudi ta, da jim manjka lastnih izkušenj ter kreativnosti in pre malo se spogledujejo z že uveljavljenimi slogi ter načini ustvarjanja med iskanjem lastnega jaza in svojega izvirnega pesniškega izražanja. Prav tako se pre malo ukvarjajo z lastno dušo, kar bi med iskanjem novih rešitev pomenilo preskok na naslednji nivo. Ob tem jim manjkajo tudi »delovne navade«. Pesništvo in pisanje sploh – med drugimi – terjata tudi veliko ustvarjalne kondicije, ki ni nujno uravnavana z glasbo iz gramofona ...

● Kakšno vlogo igra v vašem življenju Lendava, kaj vam je dala, kaj morda vzela in kako si predstavljale Lendavo čez 20 let?

LB: Vidim jo v najboljši luči, posebej pa bom vesel, če se bodo k vnožju stolpa, v to prelepo deželo, ki nudi pogled na štiri dežele, vrnile tudi ptice. Kar se tiče občutka domačnosti, sem malo razočaran, saj me moje mesto – moja stará dama, čeprav živim tu že 4 desetletja, skupaj z dijaškimi leti pa skoraj 50 let, še vedno ni vzela za svojega. In tedaj se spomnim starega reka, ki pravi, da naj počakam še kakšno leto, ali dve, saj bodo moji

vnučki, v kolikor bodo vztrajali tukaj, že poznali občutek »staroselca«, Lendavčana. Ob takih dvomih človek začne kriviti okolico in tudi sebe, vendar me spodbuja rek, ki ga je moj dragi prijatelj, igralec Evgen Car, dal za podnaslov svojega avtobiografskega romana in se glasi: *Samo norček misli, da ga morajo imeti vsi radi*. Sam smatram tudi vino-gradništvo in vinarstvo kot del kulturne dediščine in kulture, brez katerih se sicer da živeti, ampak se človeku 21. stoletja vendarle brez njiju ne spodobi in ni vredno živeti. Izginotje te kulture predstavlja zgolj malomarnost in nemoč tistih, ki bi morali zanjo skrbeti, in sicer kot za neke vrste »gospodarsko« panogo, ki je stoletja spodbujala in bodrila naše prednike, pradede in babice v vojnih časih, naravnih nesrečah in težkih časih. Upam v boljši jutri! Grafik in prijatelj Galič je pred 50 leti naslikal apokaliptično naravo v *Ujetem metulju*, z ozadjem, ki predstavlja »strnišče« in razdejanje, od koder izginejo tudi metulji, enako je to občutje pričaral s »pokopališčem« strtih violin z reliefnim obrisom Lendavskih goric, naših goric, naših vinogradov. V svoji črni viziji vidim male vinogradnike, ki iz lebdečih gondol zrejo z objokanimi obrazi na svoje že posekane trte v vinogradih ... (To je res po svoje tudi malce pretirano, ampak naj v zagovor povem, da se umetniki nenehno poslužujemo takih prijemov.)

● Kot novinar in kot umetnik ste dodobra spoznali dušo naših krajev, do kakšnega spoznanja ste prišli?

LB: Pri nas živi zelo marljiv in hkrati tudi po svoje samosvoj, malce čuden »narod«. Zaradi »faušije«, samovšečnosti in narcizma smo bili zelo lahek plen v rokah tistih častihlepnežev, ki smo jim zaupali in so nas v zahvalo ogoljufali. Tu mislim na tiste, ki so zapravili denar za Evropsko prestolnico kulture (EPK) in so v štajerski prestolnici naredili najslabšo od nekdaj pomembnih prireditv, kot tudi v Gradcu na Avstrijskem Koroškem ali v Pécsu na Madžarskem. Prepričan sem, da tisti, ki niso Lendavčani, lahko dajo le površno oceno in napačno smatrajo, da je lepota pokrajine glavni zadetek pri tako zahtevenem projektu, kot je EPK, ne da bi upoštevali kulturna in arhitekturna, zgodovinska in mitološka dejstva, nenazadnje literaturo in tisk, ki sta nastali v določenih presledkih, pa vendarle sta stari 450 let (prva knjiga natisnjena v

Foto/foto: Borut Graj/Foto-video klub Lendava

Lendavi je iz leta 1573!). Prej omenjeni zunanji poznavalci niso bili dorasli tej predstavitevni nalogi. Lendavo bi znal primerno predstaviti nekdo, ki pozna vsak kulturni utri-nek tega kraja, vsako napisano vsebino, stavek, torej vsako »trto in črto«, ki močno zaznamuje naš kraj.

- ***Na fakulteti ste predavali poleg obvezne klasične literature tudi sodobno madžarsko književnost, ampak katero literarno obdobje ali umetniška smer vam je še posebej blizu? Kdo vam je blizu kot literarni ustvarjalec, zakaj pač ta avtor?***

LB: Pravzaprav zelo različno, odvisno od časa in veta, ki nas boža in determinira na najrazličnejše načine; kakor tudi od lastnega emocionalnega stanja, v katerem se nahajam v določenem trenutku; kot tudi ob rojevanju misli, ko se prebujam, ko me kakšna novica ali politično skorajda nepomemben primer razburita, ali kakšna dogodivščina – slednjih primerov je zadnje čase čedalje več. Klasike zelo cenim, tudi domače npr. Pála Szomija, katerega novele lahko beremo tudi v slovenskem prevo-

du. Od novejših zelo cenim literaturo 20. stoletja, kot tudi generacije pesnikov in piscev, ki so se zbirali okoli literarne revije Nyugat (Zahod) in je bila v 30-ih letih prejšnjega stoletja po zaslugi Endreja Adyja, Dezsőja Kosztolányija, Attila Józsefa, Sándorja Márai, Jánosa Pilinszkyja in Béle Hamvasa primerljiva tudi s svetovno elito (Hemingway, Dostoevski, Baudelaire in Rilke itd.). Tudi sam sem se, kot učenec Srednje tehnične šole, ki je bila v 70-tih še enojezična, spogledoval s stvaritvami štirih pesnikov, nato z deli Kocbeka in Torkarja ter z avtorji revije Sodobnost. Po vsem naštetem sem se odločil, da bom postal pesnik. Moja želja, da bi od tega tudi živel, se je izjalovila, ko sem spoznal, da se kaj takega ne izide, razen če si sin kakšnega zelo znanega pisca ali direktor kakšne založbe, po možnosti s sedežem v Ljubljani.

Novejša madžarska književnost (postmoderna) ima mnogo kvalitetnih piscev, ki pišejo dolge romane, a jih niti njihovi prijatelji ne berejo, čeprav jih »oblegajo« z zelo pohvalnimi kritikami, založbe imajo namreč posebne programe za promocijo svojih favoriziranih piscev. Bojim se, da kljub dobrim predstavitvam ta dela nimajo bralne

publike, o tem pričajo majhne naklade. Najbolj pa nas, literate in založnike, lahko skrbi, da je literatura izgubila temeljno poslanstvo pri ozaveščanju in odkrivanju resnice in je predala mesto spletnim medijem, blogom, kjer se brez kakršne koli kritične ocene in omejitve objavlja vse, kar je napisano.

- **Že nekoč ste si s pesmimi ali na splošno s pisanjem ustvarili svoje mesto v literaturi, tudi med ustvarjalci v evropskem prostoru. Katerе pesmi, knjige ali kakšne druge izrazne oblike še niste imeli časa napisati, katere teme se še niste lotili, pa ste si to vedno žeeli?**

LB: Ker ustvarjam v vseh treh slogovno podobnih literarnih zvrsteh, po dolgih, epopejsko zasnovanih pesnitvah, ne name ravam ustvariti romana, ki si ga je moj veliki predhodnik Sándor Szúnyogh vedno ževel kot vrhunc ustvarjalne poti, kot kakšno krovno zasnova prekmurske madžarske stvarnosti, preplete no z mitologijo in zgodovinsko izkušnjo. Morda tudi sam ni mislil resno, ker se je pred tragično smrtjo, ki je nenadoma in nepričakovano pretrgala njego vo ustvarjalno pot, zadovoljil s tem, da je o svojih »varovancih«, o meni, Albertu H. in še o kom po hvalno govoril in nas tudi predstavil kot osebe, ki jim je mar za mlado literaturo ob vznožju Lendavskih goric. Mnogo od tega sem tudi zapisal, zlasti v pesmih in literarnozgodovinskih esejih in razpravah, kakor tudi v spremnih tekstih za raznorazne knjige svojih prijateljev, ki so me zaprosili za to uslugo. Malce nelagodno se počutim, ko me vprašajo, kako sem si lahko vzel toliko časa in volje ob zahtevnem novinarskem delu, da sem spisal 7 zbirk pesmi in 6 proznih del z raznovrstnimi teksti (med njimi je tudi knjiga, v kateri je izbor prevedenih črtic v

slovenščini). Pri 65-tih lahko ponosno zatrdim, da je moj pesniški opus enakega obsega kot opus Sándorja Petőfija, ki je končal na bojišču življenja pri 26-ih, torej še vedno »zamujam« za pesnikom, ki so ga na Kitajskem izdali v večmilijonski nakladi.

Zadnje čase, zlasti odkar svet pozna covid, me vse bolj mikajo teme iz bližnje okolice, kot tudi zgodbe iz polpretekle zgodovine Lendave in okolice, imena, ki so dala pečat temu, kar v žargonu imenujemo »lendavčanstvo«, saj so se prav v Lendavi že v preteklosti odvijali zelo razgibani dogodki. Te zgodbe, kratke, zelo raznolike spise sem napisal v enem mahu v času »kolere« našega časa in tudi z velikim veseljem in v lastno zadovoljstvo, saj je spominov iz preteklosti (kot tudi iz sedanjosti) kar mrgole.

Namerno so po obsegu omejene na 3–4 strani ali manj. Hotel sem pisati brez »samocenzure« in so zato bolj odkrite, samokritične in tudi ironične (skorajda cinične), kot jih zahteva situacija, neredko tudi humorne. V nekaterih umetniških panogah, kot je ljubiteljsko gledališče, smo bili med prvimi uspešnimi društvji (KUD-i) v Sloveniji. Ker gre za zelo »minljivo« zadevo, mi, razen nekaj spisov, skorajda ni ostalo nič, pisanja so skopnela. Edino, kar je omembe vredno in kar navadno pozabimo, je to, da je prav to ustvarjanje dalo določenim posameznikom spodbudo, da so izbrali igralski poklic, ki so ga nekateri (Vargova, Bencikova) znali tudi izkoristiti. Težava je le v tem, da teh ljudi nismo znali primereno predstaviti, jim ponuditi na

Lajos Bence

FURIJASTA GENERACIJA

Prevedel Bela Szomi Kralj

- Naslovница knjige Furijasta generacija

(Zavod Volosov hram, Pekel, 2021)

log, s katerimi bi te sposobne kadre lahko zaposlili tudi doma. Morda je zdaj napočil čas in jih bomo s ponosom predstavili tudi tujcem.

- **Ste tudi ljubitelj glasbene umetnosti in radi sodelujete z glasbenikom in učiteljem Bélom Szomijem Kraljem. Kot novinar ste spremljali**

vsa pomembna glasbena dogajanja na odrih v Lendavi in okolici. Kakšna glasba vam je všeč? Kakšen je vaš alter ego?

LB: Zadnje čase se strečujem s svojimi sovrstniki, ustvarjalci – prekmurskimi rojaki madžarske narodnosti, ki so v osrednji Sloveniji uspeli na umetniškem področju, v odrski umetnosti, npr. igralec E. Car, v moderni glasbi kot izvirni glasbenik, skladatelj na alternativnem medijskem področju (B. Szomi), v likovni dejavnosti (L. Herman). To trmo in marljivost, ki so ju morali pokazati v novi okolici v svojem poklicnem ali umetniškem uveljavljanju, so podedovali od svojih prednikov, družinskih članov. Ta jih sedaj, po mnogih letih, sili k temu, da se pokažejo v izvirnem domačem okolju, saj so navdih srkali iz rojstne grude. Za darilo je vsak med njimi ustvaril knjigo, s katero se vrača v nekdanje okolje, vse knjige so avtobiografskega

značaja. Slikar L. Herman nam je za svoj povratek po-klonil cikel retro slik iz svojega otroštva na temo rodne vasi Gornjega Lakoša. Z B. Szomijem sodelujeva že vrsto let, začela sva sicer dokaj pozno, po mojem petdesetem letu, vendar je najina umetniško prijateljska vez trdna in ustvarjalna, saj je obrodila vidne rezultate v novejšem obdobju 30-letne etno skupine Kontrabant, ki je pre malo cenjena v slovenskem umetniškem prostoru kot tudi v Prekmurju. Moja besedila (sodelujem kot tekstopisec) so dobila novo podobo, pa čeprav so stara od 30 do 40 let in iz obdobja, ko sem ustvarjal, skorajda naivno, zelo lepe (ljubezenske) pesmi. Meni je žal, da sva začela to plodno sodelovanje z majhno zamudo, ampak za umetniško ustvarjanje nikoli ni prepozno! Tudi za boljše uveljavljanje ne, v katerega je seveda potrebno vložiti veliko truda in sponzorskega denarja! Alter ego? Hmm, mogoče moj najbližji sodelavec, »Jebela-Bela«.

● **Predstavitev knjige Furijasta generacija (2021)**

(Foto: Tomaz Galic/iz osebnega arhiva Lajosa Benceja)

Ilona Zadravec Szekeres

Z močjo poezije tudi v slovenskem jeziku

Intervju s pesnico madžarske narodnosti
Judit Zágorec-Csuka o njeni poeziji v slovenskem jeziku

Z močjo poezije in pisane besede Judit Zágorec-Csuka kot pesnica panonske ravnice prinaša med bralce sporočila in ljubezen. Je ženska in intelektualka z veliko dušo, je tudi najvidnejša predstavnica prekmurske madžarske književnosti, pesnica in pisateljica, prevajalka in raziskovalka z doktoratom iz knjižničarstva. Od leta 2012 je habilitirana lektorica za madžarski jezik na Oddelku za prevodoslovje na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru. Izdala je nekaj tudi v slovenščino prevedenih pesniških zbirk: *V ognjenem kresu* (2001), *Slepci na zemljevidu* (2003), trijezično zbirko *Új horizontok/Novi horizonti/Neue Horizonte* (2013), kakor tudi dela v najnovejši dvojezični zbirki *Enigma* (2019).

Madžarski pesnik Ferenc Juhász v svojem zapisu *Oris o vesoljstvu* takole izpoveduje misli o poeziji: »Verjamem v besedo, ne v tišino. Zakaj poezija obstaja samo v besedah, samo skozi besede preraste v univerzum. Pesnik mora najti besede, vredne obstoja, tiste besede, ki – kakor materino telo svoj zarodek – nosijo v sebi stvari, njihovo sporočilo, njihovo obliko, zgradbo, prihodnost in usodo. Le kaj drugo bi bilo pesnikovo opravilo kot iz besed graditi vesoljstvo, živ svet, da bi v njem ostala bit lastne slave v veselje človeka. Ker je obstoj veselje, je beseda veselje. Molk je SMRT.«

• Slika 1: Judit Zágorec-Csuka

Dr. Judit Zágorec Csuka, prekmurska madžarska pesnica, pisateljica in knjižničarka je na sosednjem Madžarskem zaradi zaslug pri negovanju madžarskega jezika in kulture v zamejstvu 22. januarja 2021 prejela naslov Vitezinja kulture (Egyetemes kultúra lovagja). Naslov ji je podelil Sklad za kulturo vasi s sedežem v Budimpešti. Člani iz omenjenega sklada prihajajo iz štirinajstih držav. Judit Zágorec-Csuka smo vprašali, kaj misli o poeziji.

- Judit, od kod ideja za prevod tvojih pesmi, za izdajo zbirk *V ognjenem kresu* leta 2001, čez dve leti pa zbirke *Slepci na zemljevidu*? Kako je prišlo do prevodov?

Leta 1997 je izšla moja prva pesniška zbirka z naslovom *Viharverten/Potep-tana* v viharju; takrat sem še poučevala madžarski jezik in literaturo na Dvojezični srednji šoli v Lendavi. Po izidu svoje prve pesniške zbirke sem dijakom prebrala nekaj verzov v madžarskem jeziku in dijaki, ki so bili

takrat v programu MAD2 (jezik okolja), so me prosili, naj jim razložim svoje pesmi tudi v slovenskem jeziku, ker ne razumejo vsebine v podrobnostih. Misnila sem, da bi jih bilo dobro prevesti v slovenski jezik, če je že zanimanje zanje. Izziv za prevajanje mojih pesmi je izhajal iz dijakov in to sem resno vzela. Za pomoč sem prosila Marjanco Mihelič, ki je bila moja lektorica za slovenski jezik na Filozofski fakulteti v Budimpešti (Eötvös Loránt Tudomány-

gyetem Bölcsészettudományi kar), kajti vedela sem, da v Ljubljani že prevaja sodobno madžarsko prozo in poezijo. Moji prošnji je z veseljem ugodila in čez nekaj mesecev je nastala zbirka, za katero je uvodne misli napisala *Orsolya Gállós*, takrat zaposlena kot književna prevajalka in lektorica za madžarski jezik na Univerzi v Ljubljani. Imela sem srečo, kajti obe lektorici sta bili hkrati izredni prevajalki tako v madžarskem kot v slovenskem jeziku, danes pa že klasični prevajalki s prestižnimi nagradami za prevajalstvo. Marjanca Mihelič je leta 2012 prejela odlikovanje viteški križ Republike Madžarske za prevajalsko delo in posredovanje med madžarsko in slovensko kulturo, in sicer za zasluge pri predstavljanju madžarske književnosti v Sloveniji v obdobju preteklih petindvajsetih let, posebej zaradi prevodov pomembnih sodobnih del madžarske književnosti v slovenski jezik. Moja prva pesniška zbirka *V ognjenem kresu* je izšla v samozaložbi pri tiskarni Solidarnost v Murski Soboti leta 2001. Leta 2003 pa sem izdala v slovenskem prevodu zbirko *Slepci na zemljevidu* pri založbi Franc-Franc v Murski Soboti. Pesmi je takrat prevajala *Maria Millas*, režiserka in prevajalka, sicer rojena v Lendavi, ki se je ravno tedaj za nekaj let vrnila v Lendavo. Zelo se je zanimala za madžarsko in slovensko literaturo in našla mene. S pomočjo nje sem spoznala in srečala znano pesnico *Nežo Maurer*, ki je potem napisala recenzijo za omenjeno zbirko pesmi v slovenskem jeziku. Marika Milkovič *Millas* je bila prva filmska režiserka, ki je diplomirala na AGRFT v Ljubljani. Diplomirala je leta 1973, že nekaj let pred tem pa je začela delati kot pomočnica režiserja Matjaža Klopčiča pri filmih *Sedmina* (1969) in *Strah* (1974). Za Viba film je posnela tri kratke filme: leta 1976 dokumentarno

• **Slika 2: V ognjenem kresu (2001)**

Etudo, leta 1977 igrani film *Pismo* in leta 1978 dokumentarno-etnografski film *Zadnje lastovke*. Leta 1998 je kot *Maria Millas* za Dramo SNG Maribor režirala gledališko predstavo *Giordano Bruno* po tekstu Vilija Ravnjaka, ki je v medijih doživelja dober sprejem. Pripravljala je tudi radijske scenarije in režije in prevajala moje pesmi. Umrla je leta 2016, a to sem izvedele šele sedaj. Zelo me je razčalostilo. Tudi pri drugi prevedeni zbirki sem imela srečo glede prevajalke.

● **Vemo, da si vsestranska umetnica – pišeš poezijo, prozo, tudi raziskuješ, objavljaš itd. Pa vendar, kaj pomeni zate poezija?**

Poezija je literarno ustvarjanje, izrazna oblika pa je pesem. Če si pesnik, si liričen, izpoveduješ svoja čustva, svoje misli v metaforah, pesniških podobah, s pomočjo ritma, metruma, pesniške oblike itd. V svoji pesmi z naslovom *Brez muz* sem napisala naslednje misli o tem: »Verujoč v Njegovo vsemogočnost,/si ne želi spremeniti samega sebe,/ker so muze umrle/in tudi njihovi rojevajoči bogovi;/dvignili so se titani, vlada kaos,/jaz pa sem ostala tukaj živa.« Torej sem pesnica v tem svetu, ki je brez oltarjev in zato pišem pesmi, da bi ustvarjala oltarje pesništva.

● **»Če obstaja zvestoba, nas popelje do naših korenin,« – si nekoč zapisala. Osrednja tema tvoje lirike je navezanost na rodno grudo, na Prekmurje, na tvoj kraj ... Kaj ti pomeni ta košček prekmurske zemlje ob slovensko-madžarski meji, kaj ti pomenijo tukaj živeči ljudje?**

V moji prvi pesniški zbirki sem objavila cikel pesmi z naslovom *Rodna dežela*, ki je bil posvečen rodni grudi, torej Prekmurju. Mislim na pesmi: *Če se bom vrnila, Očetu, Prišli smo, Čudežni jelen, Pot v Čakovec, Rodna dežela* itd. Leta 1991 sem se vrnila iz Budimpešte v Genterovce/Göntérháza, v rojstni kraj, in to ravno takrat, ko se je začela Slovenija osamosvajati. Junija 1991 je sledila desetdnevna vojna oz. vojno stanje. Ko sem se vrnila, so že naslednji dan po moji vrnitvi zaprli državne meje. Nisem si mislila, da se bo to zgodilo, nisem bila vpeta v potek dogajanj. Vračala sem se, ker sem diplomirala, medtem ko so se nekateri ravno izselili iz teh krajev zaradi bojazni, da bo vojna.

V mojem življenju je bilo to odločilno, lahko bi rekla kar mično dejanje, vendar sem se morala soočiti z realnostjo. Ljubezen do rodnega kraja je bila del moje identitete že od otroštva, verjetno sem se zato vrnila tja, od koder izviram, ker sem imela kaj izgubiti. Vendar je pomembno tudi to, da sem se v petih letih svojega študija v Budimpešti zelo spremenila. Tega je že 30 let! Navezost na rodno grudo, na kraj, na ljudi itd. je del moje identitete, to sem jaz, vendar sem najboljše pesmi o tej tematiki napisala takrat in mogoče so prav tiste najbolj pristne. Ljubiti je vedno dobra stvar, tudi navezanost na nekaj, kar imaš rad, prav tako. »Nekje moramo biti doma v tem svetu,« je zapisal madžarski pisatelj Áron Tamási. Jože Olaj, prekmurski pesnik in prevajalec mi je rekel in tudi napisal, uporabil naslednjo metaforo: »Itaka je, Itake ni ...« Tudi v moji poeziji obstaja moja Itaka. Takšna je pesem *Proti Itaki*, ki sem jo posvetila možu.

- **Kaj pa jezik? Materinščina v večjezičnem okolju?
Predniki in vzorniki? Naša kultura?**

V pesmi *Čudežni jelen* sem izpovedala nekaj pomembnih misli: motiv potovanja skozi zgodovino Madžarov, skozi čas, ko iščemo sledi Čudežnega jelena (Csodafú szarvas nyomában), ta mitološki motiv porekla Madžarov se nekako vleče vse do današnjega dne. Madžarska manjšina v Prekmurju mora živeti tudi po Trianonu, torej po odcepitve od matične domivine leta 1920, ker življenje je treba živeti pozitvno, delovno, ustvarjalno. Živeti na zemlji očetov, prednikov, to nam je dano in usojeno. »Komu slediš, komu vejameš?« sprašujem v tej pesmi. Torej moramo zaupati našim voditeljem, ki niso samo politiki, ampak tudi učitelji, kulturniki, pesniki, pisatelji, duhovniki, inteligenci nasploh, verjeti, da nas vodijo, da nas po svojih močeh povezujejo v skupnost. Tudi materni jezik, madžarščina, nas povezuje tu v Karpatski kotlini, kjer se opredeljujemo za Madžare in imamo večtisočletno skupno preteklost. Moramo se počutiti kot »polni« Madžari z močno identiteto, saj imamo svojo preteklost v zgodovini celotne Evrope in tudi v zgodovini Prekmurja. Kar imamo, so nam izborili naši predniki. Že od začetka 20. stoletja živijo prekmurski Madžari v dvojezičnosti, v dvojni, madžarsko-slovenski ali slovensko-madžarski kulturi, torej v madžarskih in dvojezičnih, jezikovno

mešanih družinah. To je usoda in v tej eksistencialni situaciji moramo iskati vse najboljše, pozitivne vrednote, ki nas navdušujejo, povezujejo in bogatijo. Denimo tudi literarna srečanja v slovenskem jeziku. Vrednote in partnerske odnose pa smo dolžni stkati sami, tega namesto nas nihče ne bo storil. Jezik, še posebej materni, je tradicija, ki jo moramo negovati, razvijati, uporabljati in predati svojim otrokom, v končni fazi svojemu rodu. To je naša dolžnost. Vsa-kemu posebej in vsakemu hkrati v korist madžarske manjšine.

● **Slika 2: Slepci na zemljevidu (2003)**

- **Dovoli, da citiram tvojo pesem Mostovi v prostem prevodu. Posvetila si jo Franciju Justu, slovenskemu publicistu, uredniku in literarnemu zgodovinarju.**

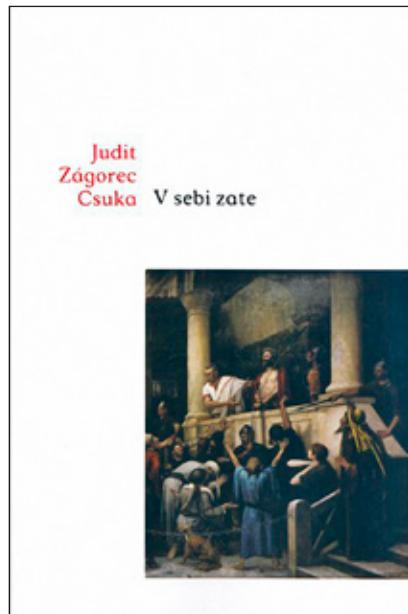
Če smo mostovi,
bodimo trdni v
svojem poslanstvu,
skupaj objemimo
reko Muro, naredimo jo
prehodno,
odpro naj se pred nami poti,
namesto stezic široke avenije,
naj bo to naše mesto,
naša cerkev in naše pokopališče.

- **Ob pisanju tudi sama prevajaš. Pred kratkim si prevedla pesmi znanih prekmurskih in slovenskih avtorjev.**

Ko sem izdala svojo prvo pesniško zbirko *V ognjenem kresu*, sem navezovala tudi literarne stike in partnerstva s prekmurskimi literati, pesniki in pisatelji. Zanimala sem se za pesmi Ferija Lainščka, Milana Vincetiča, Ernesta Ružiča, Tineta Mlinariča, Roberta Titana Felixa, Branka

Pintariča, ki so ustvarjali večinoma v Murski Soboti, kasneje sta se jim pridružila pisatelja Štefan Kardoš in Dušan Šarotar. Letos izide v Budimpešti prevod romana Ferija Lainščka *Ločil bom peno od valov/ Szerelem-sziget*, ki sem ga prevedla v madžarsčino. Torej se je začetno sodelovanje od 90-ih let prejšnjega stoletja nadaljevalo in rodilo tudi nove sadove. Prof. Franci Just, urednik založbe Franc-Franc, je izdal dve moji pesniški zbirki v slovenskem jeziku, poleg tega pa napisal nekaj študij in recenzij o moji poeziji. V šolsko knjižnico sem vabila pisateljico Karolino Kolmanič iz Murske Sobote. Zanimala sem se in sodelovala s slovenskimi avtorji v Lendavi, v letih 2008 in 2009 sem bila (skupaj z lendavsko avtorico Olgo Paušič) urednica multikulture strokovno-družboslovno-literarne revije Lindua. Takrat sem res delovala v duhu dvojezičnosti in kolegialnosti. Skoraj iz nič nam je takrat uspelo ustvariti družboslovno-literarno revijo v Lendavi, samo zaradi tega, ker smo se povezovali, spoštovali drug drugega in opazili prednosti in kvalitete v drugi kulturi in literaturi. Od sodelujočih pri *Lindui*, ki so bili aktivni in prodorni na začetku tega desetletja, bi omenila Štefana Huzjana, prvega glavnega urednika, pisatelja, ilustratorja, in Rajka Stuparja, takratnega vodjo JSKD OI Lendava.

Leta 2014 je izšla antologija *Iz jezika v jezik* (Antologija sodobne manjšinske in priseljenske književnosti v Sloveniji), katere glavna in odgovorna urednica je bila dr. Lidija Dimkovska, pesnica in pisateljica makedonskega rodu. Namenjena je bila predvsem slovenskim bralcem, izhodišče za dialog. V antologiji so predstavili 34 avtorjev, med njimi tudi mene kot pesnico madžarske narodnosti iz Lendave. Leta 2010 je pri založbi Franc-Franc v zbirki Mostovi na meji izšla moja knjiga z naslovom *V sebi zate*; vsebuje pesmi, prozo in eseje v slovenskem jeziku. Urednik zbirke je bil Franci Just, uvodnik za knjigo pa je napisal Lajos Bence, pesnik madžarske narodnosti. Pesmi, prozo in eseje pa je v tej zbirki prevedla Gabriela Bence Utroša. Z omenjeno zbirko je želela založba – skupaj z ostalimi zbirkami pesnikov madžarske narodnosti – širiti književnost madžarske narodnosti med širšo javnostjo,

• **Slika 4: V sebi zate (2010)**

• **Slika 5: Új horizontok, Novi horizonti, Neue Horizonte (2013)**

ki ji je bila ta literatura še dokaj neznana, saj naše literature do tedaj še niso prevajali v slovenski jezik v tolikšni meri, da bi bili prepoznavni. S to zbirko pa ima slovenska publike možnost bolje razumeti, videti naše misli, čustva in čutenje manjšine.

- »**Vedno obstaja neka norost v ljubezni,« si v enem izmed svojih proznih del citirala Nietzsche. Kako gledaš danes na ljubezen? Na vez med moškim in žensko?**

Nietzsche je že vedel, kakšen je odnos med moškim in žensko. Mogoče je bil nekajkrat razočaran v ljubezni in hkrati večni samotar. Globine ljubezni pa je izpovedal v svojih filozofskih zapisih. Imel je zanimiv odnos tudi s Salomé. »Zakon ni nesrečen zaradi pomanjkanja ljubezni, ampak zaradi pomanjkanja prijateljstva,« je rekel Friedrich Nietzsche. Ljubezen do sebe, do prijateljev, družine in partnerja je tisto, kar me osrečuje in zaradi česar se je vsak dan vredno prebuditi in živeti. Lepo je, če si ljubljen. Sicer je ljubezen večna tema poezije, ne samo moje; če beremo klasično, moderno ali postmoderno poezijo, vidimo, da je tematika ljubezni vedno prisotna. V vseh treh mojih pesniških zbirkah sem objavila pesmi o ljubezni, oziroma cikluse ljubezenskih pesmi. To ni bilo

naprej načrtovano, ampak me je ljubezen navdihovala skozi desetletja. V zbirki *V ognjenem kresu* obstaja cikel ljubezenskih pesmi z naslovom *Erosov ogenj*, ki vsebuje naslednje ljubezenske pesmi: *Moje srce v tvojem srcu*, *Pesem zaljubljenec*, *Vsak dan te iščem*, *Prišel si z dežjem*, *Erosov ogenj* itd. V pesniški zbirki *Slepci na zemljevidu* je cikel ljubezenskih pesmi z naslovom *Srce v srcu*: *Ko te vidim, Udomači me*, *Bila bi tvoj angel*, *Ti in jaz*, *Tvoja ljubezen veže*, *Izstop*, *Roka v roki* itd. Danes gledam na ljubezen kot na vez med moškim in žensko, podobno kot v prejšnjih letih, ko sem bila mlajša in manj izkušena. Ljubezen mora biti iskrena in sebe moraš odkritosčno pokazati v tej povezanosti, da partner vidi, kdo si v resnici. Seveda je vse odvisno od tebe, a tudi od ljubljene osebe, če se tudi ona odpre v tolikšni meri, da si zadovoljna. Kolikor daš, toliko ponavadi tudi dobiš, torej »ljubezen za ljubezen« deluje. Vendar moraš v zvezo vložiti v bistvu »sebe«.

- ***Meniš, da se je ta vez do današnjih dni kaj bistveno spremenila? Je ljubezen še sploh vrednota ali gre za trgovanje »daj-dam«, je nekakšna računica med moškim in žensko?***

Mislim, da je treba gledati na ljubezen iz srca, kjub temu da se vrednote spreminjajo. Naša družba je vse bolj materialistično usmerjena inobarvana. V potrošniški družbi kupujemo stvari, da bomo bolj cenjeni, bogati itd. Obstajajo pa seveda stvari, kot je na primer ljubezen, ki je ne moreš kupiti, samo pridobiš jo lahko ali daš. Kupljene stvari hitro potrošimo, medtem ko je ljubezen večna.

- ***Maria Millas, prevajalka tvojih pesmi, je o tebi zapisala: »Je duša povezovalka, ki naredi hrepnenje slišno, širino vesolja bolj prepoznanvno ... Je katalizator iluzij, svojo ljubezen troси kot bisere ... «***

Pogrešam Mario Millas, ki je umrla leta 2016 in več ni med nami, da bi se lahko pogovarjali o teh stvareh, ki sem jih izpovedala. Na mojo poezijo je gledala kot režiserka, ki lahko vidi tudi subtilnejše pore in podrobnosti v ogledalu moje duše, čustvovanja, tudi z vidika umetnosti. Hvaležna sem ji, da je opazila moje metafore, mojo subtilnost in prevajala moje misli. Takrat, pred 20 leti, se je sama

odločila, da bo prevajala moje pesmi iz madžarskega jezika. Vrnila se je v rojstni kraj, v Lendavo, se ponovno vključila v tok madžarske kulture v Lendavi in nastala je moja zbirka pesmi v prevodu.

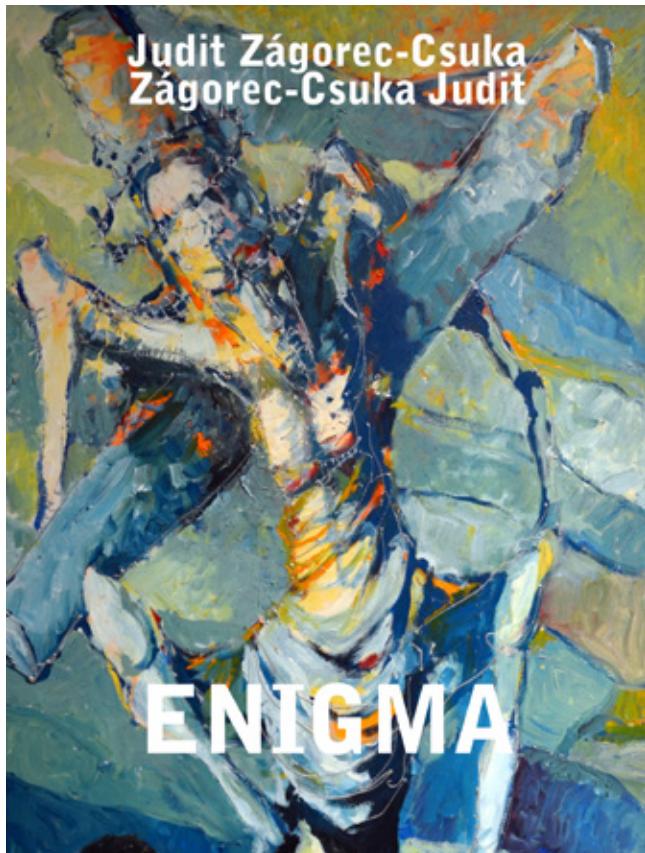
- ***Predlani si objavila svojo dvojezično zbirko *Enigma, ki obsega pesmi, posvečene Bogu in veri*. Zanjo je napisala uvodne misli pesnika, pisateljica Olga Paušič. Omenila je naslednje: »Večna vprašanja, večna uganka človeštva. V pesmi Enigma sprašuje avtorica Gospoda, zakaj je odšel tako neopazen, nemočen in osamljen. Čigava krivda je to; vsakega posameznika in vsega človeštva? Mea culpa?« Kaj je bil izziv za to dvojezično zbirko?***

Razlog za izdajo dvojezične pesniške zbirke *Enigma* je bil ta, da sem srečala pri maši na Kapci dr. Jožefu Smeju, upokojenega škofa, ki je na proščenju pridigal vernikom. Potem pa smo ga pogostili v okviru Kulturnega društva Attila Józsefa na Kapci, kjer živim. Predsednica društva je podarila gospodu Smeju mojo pesniško zbirko z naslovom *Ismeretlen vadászmezők*/Neznane lovske poljane. Gospod škof je bil nadvušen nad mojimi pesmimi in mi je obljudil, da jih bo nekaj prevedel v slovenski jezik in objavil v verski reviji Stopinje. To je tudi storil. Bila sem navdušena. Navduševala ga je moja poezija, še posebej pesem, ki sem jo posvetila gledališkemu igralcu Evgenu Carju z naslovom *Štrki se vrnejo*. Kasneje sem ga prosila, da bi prevedel še kaj, da bi lahko nastala zbirka. Izbral je pesmi iz mojih pesniških zbirk, pretežno tiste z versko vsebino. Nekajkrat sem ga obiskala v domu ostarelih v Lenartu. Ta srečanja so me navduševala, ker sva se pogovarjala o mojih pesmih in tudi o bogu. Dr. Smej je celo življenje prevajal iz tujih jezikov v slovenščino: iz latinščine, francosčine, tudi iz madžarščine in živel s tem poslanstvom. Rad je prevajal, tudi v svojih starejših letih. Imela sem srečo, da sem ga srečala pri maši na Kapci. Vemo, da je leta 2015 prejel prestižno nagrado – madžarski zlati križ za zasluge – za življenjsko delo, posebej za prevajanje iz madžarske literature (Božji sužnji: roman/A láthatatlan ember, Gárdonyi, Géza, Murska Sobota: Pomurska založba, 1977 in roman Ferenca Móre Zlata krsta/Aranykoporsó, roman iz časov cesarja Dioklecijana, Ma-

ribor: Samozaložba J. Smej, 2013. 475 str.). Dr. Jože Smej se mi je zdel kot duhovnik, škof, prevajalec in človek zelo skromen. Od takrat sva si dopisovala. Za božič in veliko noč sem mu vselej poslala voščilo. Za prevajanje mojih pesni ni prosil honorarja, bil je nekako počaščen, da je lahko prevajal moje pesmi. Tudi jaz sem bila počaščena zaradi njegovega dela. Izgubili smo ga lani. Na žalost. Iz uredništva Népújság so me prosili, naj napišem in memoriem za njegovo slovo. Tudi prekmurski Madžari so žalovali za njim.

● **Kakšen je tvoj odnos z Bogom? Do Boga?**

V pesmih iz cikla *Pesmi Bogu (Jezusu, Neznane lovske poljane, Kje si, Gospod? Marija, gloria, Moja božičnica)* sem izrazila naklonjenost ali vero v Boga, ki je najvišja substanca bivanja. Verujem v to, da mora človek biti pošten, da ne živi z grehi na plečih, zame obstaja tudi kesanje. »Če ne bi bilo Boga, bi si ga morali izmisliti.« je napisal znani madžarski pisatelj Sándor Márai. Zakaj? Ker človeku ni vse dano in kljub svoji brezmejni volji ne more vsega storiti.

● **Slika 6: Enigma (2019)**

- **Ob pesmih, posvečenih Bogu, so v zbirkvi tudi pesmi o družini Zrinskih, pesmi, posvečene Attili Józsefu, Evgenu Carju ... Znana si po tem, da si posvetila pesmi tudi svojim prijateljem, stanovskim kolegom, pesnikom. Zakaj?**

Ciklus pesmi, ki so posvečene kultu dinastije Zrinskih, sem objavila zaradi tega, ker sem hotela najti prostor v slovenski literaturi tudi za znano in priznano družino Zrinskih (Nikolaj Zrinski, Peter Zrinski, Helena Zrinski, Juraj Zrinski), v kateri so bili pomembni vojskovodje, pesniki, prevajalci, ustvarjalci družinske in tudi

- **Slika 7: Župnija Lendava in Zavod za kulturo madžarske narodnosti sta 18. 2. 2019 v Centru Bánffy v Lendavi pripravila predstavitev dvojezične publikacije z naslovom Enigma. Knjiga vsebuje izbor pesmi pesnice Judit Csuka-Zágoréc. Pesmi je izbral in prevedel v slovenski jezik upokojen mariborski pomožni škof msgr. dr. Jožef Smej. S pesnico se je pogovarjala pisateljica Olga Paušič.**

- **Slika 8: V priložnostnem kulturnem programu so sodelovali recitatorji Ilona Zadravec Szekeres, Lilijana Jeza, Krisztina Szöke, Jasna Bačić in Anita Szekeres ter vokalistka Lucija Šetar. Uvodni nagovor je imela Lili Kepe Kocon, predstavnica Zavoda za kulturo madžarske narodnosti. (Foto: Lendavainfo.com)**

madžarsko-hrvaške literature v 17. stoletju. Živelj so v Čakovcu in v okolici, torej blizu nas, v Szigetváru na Madžarskem, v Munkácsu (danes Ukrajna) itd., torej jih je življenje zaneslo zelo daleč. Attila József je klasični pesnik madžarske literature, Evgen Car, dramski igralec, pa je naš rojak iz Dobrovnika. Tudi Franciju Just, profesorju, literarnem kritiku in uredniku iz Murske Sobote sem posvetila svojo pesem z naslovom Mostovi. Seveda sem želela posvetiti kakšno pesem tudi svojim kolegom, pesnikom, umetnikom, to je moja dobra stara navada. To je tudi ena vrsta pesniškega jezika, način komunikacije z drugimi pesniki, umetniki, ki so umrli ali še živijo.

- ***Letos si dobila naziv Vitezinje kulture na Madžarskem, ki ti ga je podelil Sklad za kulturo vasi s sedežem v madžarski prestolnici 22. januarja 2021, ko pri sosedih obeležujejo dan madžarske kulture. Kako si sprejela ta naziv?***

Naj omenim dve zelo pomembni področji, na katerih sem že dolgo aktivna. S svojo dejavnostjo namreč vseskozi podpiram, razvijam in negujem prekmursko madžarsko kulturo. Kot pesnica in pisateljica sem doslej objavila deset pesniških zbirk, dve prozni deli, dvanajst studijskih monografij, moja osebna bibliografija v sistemu Cobiss pa obsega 272 bibliografskih zapisov. Raziskujem tudi zgodovino narodnostnega knjižničarstva in publicistike in s tega področja sem tudi doktorirala. Znotraj slednjega me zanima predvsem raziskovanje šolskega knjižničarstva. Od leta 2015 sem članica Zveze madžarskih pisateljev (Magyar Írószövetség), od leta 2020 pa Mednarodnega društva madžarskega jezika in kulture (Magyar nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága), več kot deset let sem članica Zveze za ohranjanje madžarskega jezika (Magyar Anyanyelvápolók Szövetsége), pred tremi leti pa sem se vključila v delovanje Narodne univerze za javno upravo (Nemzeti Közszolgálati Egyetem), v sklopu katere sem se pridružila raziskovalcem rodbine Zrinskih, kult Zrinskih pa sicer raziskujem tudi sama. Sem zamejska članica Madžarske akademije znanosti v Budimpešti. Na področju ohranjanja slovensko-madžarskih kulturnih odnosov bi izpostavila to, da že več kot deset let prav po zaslugi Sklada za kulturo vasi, sodelujem tudi z Zvezo

slovenskih rezbarjev in modelarjev, omenila pa bi tudi Društvo slovenskih prevajalcev, katerih konferenc se prav tako redno udeležujem.

- ***S čim se trenutno ukvarjaš? Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?***

● ***Slika 9: Kult Zrinskih v madžarskem, hrvaškem in slovenskem obmejnem pasu. (2019)***

murskih pesnikov iz slovenskega jezika: Olge Paušič, Klariše Jovanović, Tineta Mlinariča, Zlatka Kraljiča in Ferija Lainščka. Omenila sem tudi že prevod romana *Ločil bom peno od valov/Szerelem-sziget* Ferija Lainščka. Obe knjigi izideta na Madžarskem. Velikih načrtov nimam, pišem strokovne članke, ustvarjam poezijo in kratko prozo, ki je v meni.

Pogovor s pesnico Judit Zágorec-Csuka bi končala z naslednjimi besedami madžarskega pesnika Jožefa Tornaija: »Poezijo je potrebno nadvse ljubiti. Strastno ljubiti. Tisti, ki to počno, so žejni lepote in resnične besede. Prihodnost bo namreč čas izumov, medijev in ekranov. Človek bo drugoten. Kljub temu zanesljivo vidim, da bo poezija zelo pomembna za posameznika in za skupnost. V majhni kapelici se bo še oglasila pesem. Kot droben plamen nam bodo svetile in nas grele besede pesnikov – ponovno bo zazvenel tisti glas o življenju, o smrti, o ljubezni, ki je bil tudi v začetku in ki ostaja za vse čase.

To leto je izšla monografija z naslovom **Kult Zrinskih v madžarskem, hrvaškem in slovenskem obmejnem pasu**. Zbornik je izšel ob 400. obletnici rojstva pesnika Nikolaja Zrinskega, ki mu je tudi posvečen. Izšla je še pesniška zbirka v madžarskem jeziku z naslovom **Por és hamu** (Prah in pepel), ki vsebuje 46 strani prevedene poezije sodobnih pre-

Sindi Časar

Družbeno in kulturno življenje Primorcev in Istranov v Prekmurju: 100 let od prve naselitve Primorcev v Prekmurju

---

Prekmurje, ki je bilo že od nekdaj izrazito migracijsko območje, so zaznamovale predvsem številne množične izselitve prebivalstva, ki so jim botrovali predvsem socialnoekonomski vzroki. Veliko manj je bilo priseljevanja. Ena redkih priselitev v medvojnem obdobju se je med drugim zgodila s priselitvijo primorskih in istrskih prebivalcev. Od nje mineva natanko sto let.

Določena območja ob meji Prekmurja z današnjo Madžarsko so bila prostor načrtne kolonizacije in migracije Primorcev in Istranov, ki so se tu ustalili v dvajsetih letih 20. stoletja.

Načrtna kolonizacija, ki je bila omogočena z agrarno reformo, je spremenila posestno strukturo in nacionalno sestavo prebivalstva. Spremembe pa so bile prisotne tudi v kulturi, odnosih, spominu. Odklonilen odnos do Primorcev in Istranov kot beguncev je bil še pred samou naselitvijo v Prekmurje prisoten večinoma v klerikalnem prekmurskem časopisu, v praksi pa je nanelektrene odnose med priseljenci in domačini, predvsem madžarske narodnosti, bilo zaznati ob samem izvajanju kolonizacije in delitvi agrarne zemlje. Posledice agrarne reforme so v obmejnih madžarskih vaseh v praksi povzročile dva ločena svetova, narodnostno in jezikovno drugačna. Občutki nesprejetosti, jezikovne razlike in drugačnost so pri priseljencih povzročili zapiranje in skorajšnjo izolacijo življenja znotraj samih kolonij. Način življenja v okolju, kjer so bili priseljeni Primorci in Istrani videni predvsem kot tujci, je od njih zahteval določene prilagoditve, ki se je kazala še naprej v njihovi trdoživosti in ohranjanju svoje kulturne družbenosti in identitete. V medvojnem obdobju je znotraj kolonij vidno pestro družbeno in kulturno življenje, ki

ga je omogočala tudi povezava z migrantskimi društvimi in vplivi jugoslovanske oblasti.

Agrarna reforma in kolonizacija

Sam prihod in kolonizacija Istranov in Primorcev v Prekmurje je bila tesno povezana z dogajanjem v Prekmurju in izvajanjem agrarne reforme. Agrarna reforma je imela predvsem »tri temeljne cilje: vzpostavitev družbeno pravičnejše posestniške strukture, ki bi zagotavljala tudi večjo produktivnost, uveljavitev nacionalnih pravic nasproti dotej dominantnim narodom in njihovim veleposestnikom ter kolonizacijo območij, kjer so živele narodne manjšine.¹ V agrarno reformo je poleg razdeljevanja zemlje sodila tudi kolonizacija, ki so jo v Prekmurje narekovali narodnostni in gospodarski razlogi.² Predvsem ob meji z Madžarsko je jugoslovanska oblast želeta narodnostno okrepliti slovenski živelj. Kolonizacija celotnega območja v lendavskem srezu je trajala približno trinajst let.

1 Kovács, Attila. *Földreform és kolonizáció a Lendva-vidéken a két világháború között*. Lendava: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2004, 379.

2 Kokolj, Miroslav. *Prekmurski Slovenci: od narodne osvoboditve do nacistične okupacije 1919–1941*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1984, 592.

Prva dovoljenja in odredbe za naselitev v Prekmurju so bila izdana že aprila 1921, vendar se je zaradi po manjkanja stanovanj in obdelave zemlje v lastni režiji naselitev zavlekla v jesen.³ Kljub odporom in nepripravljenosti so prvi begunci v Prekmurje prišli že 1. junija 1921. Nastanili so se v bližini vasi Petišovci ter oblikovali kolonijo Petišovci-marof. Najprej so se naselile predvsem poljedelske družine iz Gorice in Sežane, kasneje pa tudi Istrani in prebivalci iz bližnjih prekmurskih vasi. Sledila je kolonizacija in nastanek naselja Benica, ki pa se je zavlekla do marca leta 1922, ko se naseli prvihi trideset begunskih družin. Čas najobsežnejše kolonizacije je zaobjel tudi predel Pinc, imenovan Pince Marof. Tam so se začele primorske in istrske družine, ki so bežale pred nasiljem italijanskih fašistov, naseljevati z aprilom leta 1925. S prebivalci na Benici so hitro navezali prijateljske stike in začeli med seboj sodelovati, si pomagati.⁴ Istega leta sta nastali tudi kolonija Mostje in kolonija v Gaberju s prekmurskim domačim življem. Nato pa so se šele meseca marca leta 1931 naseljevali v Kamovce-Žitkovce in med leti 1932 in 1934 v Dolgo vas, kjer je bilo naseljenih nekaj primorskih družin. Pri slednjih je šlo večinoma za emigrante s slovenskega Primorja in hrvaške Istre.⁵

Primorci in Istrani v Jugoslaviji

Izselitve na Primorskem so se dogajale že za časa prve svetovne vojne, okrepile pa so se po oblikovanju rapalske meje in vedno večjih pritiskov italijanskega fašizma. Zgodnejši vali selitve so predstavljalni pretežno bolje stoječi sloji, razni uradniki in javni uslužbenci, pa tudi obrtniki, trgovci, svobodni poklici, kulturniki ipd. V Jugoslaviji so zasedli mesta v javnih službah in v privatnem sektorju, postavili na noge lastna podjetja, pisarne, trgovine, gostilne in delavnice.⁶ Pomembnejši izseljeniški središči v Jugoslaviji na območju današnje Slovenije sta bili Ljubljana in Maribor, pa tudi Celje. Tam najdemo

Primorce tudi v političnih in upravnih krogih.⁷ V Mariboru so predstavljali velik doprinos na kulturnem področju, kjer se je po zaslugu Primorcev razvila glasbena dejavnost, obenem pa so ob močni organizaciji kolonij Primorcev v dvajsetih letih omogočene dobre možnosti za zaposlitev. Vse to je povzročilo, da se je mesto spremenilo v izhodiščno točko primorskega emigrantstva. Po popisu prebivalstva je bilo ocenjeno, da se je v Maribor in bližnje kraje ob meji naselilo okrog 11. 000 Primorcev.⁸

Manjše število Primorcev je svoje delo, učiteljsko ali uradniško opravljalo tudi v Prekmurju. Zaposlili so se tudi kot učitelji, orožniki, uradniki na sreskih načelstvih, železnici, na sodiščih in v drugih upravnih službah.⁹ Po vse večjem pritisku fašistov po letu 1926 se je v Jugoslavijo selilo vedno več ljudi, ki pa so bili v slabšem položaju in prisiljeni se zaradi uradniškega ali učiteljskega dela seliti iz kraja v kraj. Nezasedena mesta v oddaljenih prekmurskih vaseh so sprejemali učitelji Primorci, ki so delali največkrat kot pogodbeni učitelji z manjo plačo. V Prekmurju je bilo slovensko učiteljstvo glavno gonilo družbenega življenja, tako v mestih kot na vaseh.

Intelektualna struja v Prekmurju, predvsem v Murski Soboti in Dolnji Lendavi, se je povezovala preko emigracijskih društev in lokalnega kulturnega življenja. Poleg domačega klerikalnega kroga so predstavljalni liberalnejši tabor, ki je bil viden tudi na področju kulture. Bili so začetniki in člani že leta 1920 ustanovljenega narodno-obrambnega društva *Jugoslovanske matic*, sokolskih društev in odsekov po vaseh, učiteljskih društev, podružnic dobrodelnega društva *Kolo jugoslovenskih sester*, podružnic *Družbe sv. Cirila in Metoda*, bili so člani rdečega križa ali ustanavljali podmladke društva po vaseh, vodili tamburaške in pevske zbole, bili člani prostovoljnih gasilskih društev, ustanovili tudi Žensko izobraževalno društvo v Murski Soboti ipd.

⁷ Prav tam.

⁸ Ivančič, Miloš. *Lebič: zgodbe pozabljenega eksodusu*. Ljubljana: Sophia, 2013, 95.

⁹ Fujs, Metka. »*Prisilne selitve etničnih skupin in spreminjanje kulturne podobe Prekmurja v 20. stoletju.*« V: *Sezonstvo in izseljenstvo v panonskem prostoru: sosedstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije: zbornik razširjenih razprav mednarodne konference [Sezonstvo in izseljenstvo v panonskem prostoru: sosedstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije]*. Radenci, Slovenija, 22.-25. oktobra 2002, 59-70. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003, 65.

³ Prav tam, 595.

⁴ Bensa, Stanko. *Od Soče do Mure: pot istrskih in primorskih beguncev*. 2. izdaja. Pince Marof, Benica: Društvo Primorci in Istrani v Prekmurju, 2013, 76.

⁵ Valenčič, Slavko. *Internacijsko taborišče Sárvár: 22. 6. 1942-22. 6. 1992*. Ponatis. Lendava: Združenje borcev NOV, Občinski odbor, 1997, 15.

⁶ Prav tam, 45.

● **Slika 1: Na fotografiji je tamburaški orkester z Benice.**

(vir: Stanko Bensa. *Od Soče do Mure ....*, 78.)

Zelo dolgo tradicijo pri slovenskem narodnoobrambenem delu je imela t. i. *Ciril-Metodova družba*, ki je gmotno pomagala tudi šolam in prebivalstvu v Prekmurju skozi celotno medvojno obdobje. Njena dejavnost je bila še posebej izpostavljena ob božiču, ko je darovala otrokom in šolam v kolonijah. Njene podružnice¹⁰ so igrale pomembno vlogo pri prebujanju narodne zavesti Slovencev in imele tudi širši kulturni pomen. K izboljšanju položaja šol so pripomogla tudi učiteljska društva v Murski Soboti in Dolnji Lendavi, preko katerih so se učitelji tudi izobraževali, na vaseh ustanavljeni šolske knjižnice, izobraževalna društva, podružnice dobrodelnih društev ter spodbujali učenje kmetijstva in ročnih del.

Družbeno in kulturno življenje Primorcev in Istranov

Primorski begunci so se začeli na področju kulture in družbenega življenja samoiniciativno organizirati v

¹⁰ Podružnice v Prekmurju so bile ustanovljene v Veliki Polani, Turnišču, Pertoči, Kančevcih, Ižakovcih, Dolnji Lendavi, Dobrovniku, Cankovi, Beltincih, Murski Soboti itd.

tujem, nedomačem okolju. Prav občutek tujstva, biti tujec ali tujka, je v Ljubljani, Mariboru ali Celju krepil vezi v krožkih izseljencev in med pregnanci, spletal vezi solidarnosti in prijateljstva, ki so se prenesle še na sinove izseljencev in izseljenk v jugoslovanski kraljevini, čeprav so se rodili daleč od Primorske in bili tudi sami zaznamovani z begunstvom.¹¹ Društva primorskih emigrantov so se hitro širila in nosila imena krajev, ki so ostali na drugi strani rapalske meje: Nanos, Soča, Trst, Jadran, Gorica ipd.¹²

Društveno življenje na Benici je bilo v prvih letih delno izolirano. Kljub vsesplošnemu pomanjkanju so se na Benici kulturno udejstvovali. Vsa društva so delovala prostovoljno, vanje pa so bili vključeni skoraj vsi vaščani na Benici.¹³ Pri mojstru Antonu Črnetu, vaškem mojstru in kulturni vodji so se učili zborovskega petja in ustavili tamburaški orkester.¹⁴ Svoje igranje so izpopolnili z

¹¹ Virginella, Marta. *Meja drugih: primorsko vprašanje in slovenski spomin*. Ljubljana: Modrijan, 2009, 89.

¹² Prav tam.

¹³ Bensa, Stanko. *Od Soče do Mure ....*, 97.

¹⁴ Prav tam, 74.

● **Slika 2: Fotografija gasilskega društva Benica v medvojnem obdobju.** (vir: Stanko Bensa. *Od Soče do Mure ...*, 114.)

nastopi na raznih prireditvah, med njimi tudi na vaških veselicah, kjer so plesali, peli in igrali. Leta 1925 so Primorci z Benice skupaj s tistimi iz Petičovcev priredili veselico v manjšem obsegu. Udeležili so se je ljudje iz Dolnje Lendave kot tudi iz sosednjega Čakovca.¹⁵ Za tiste razmere so imeli dokaj pestro kulturno življenje. Ob večerih so se na Benici zbrali in prepevali primorske domače pesmi. Istrani so ohranili svoja izročila, kot so igranje igre štetja s prsti, plesali svoja kola in peli svoje pesmi.¹⁶

Poleg pevskega in tamburaškega zbara je bila uspešna tudi igralska skupina. Prvo predstavo na Benici so imeli kar na vasi pred Mikluževim barako, namenjeno vaščanom Benice in Pince Marofa. Vaški učitelj je imel pozdravni govor, nato pa sta nastopili pevska in tamburaška skupina, ki je zapela pesem *Soča voda je šumela*. Petju je sledila gledališka predstava *Deseti brat*. Nastop so ponovili v Petičovcih in tudi v Dolnji Lendavi, kjer so bili domačini nad njihovim nastopom zelo pozitivno presenečeni.¹⁷

V tridesetih letih se je iz beniškega kvarteta razvil slo-

venski moški pevski zbor »Soča« in z nastopi konkuriral prireditvam madžarskih gasilskih društev.¹⁸ Madžarko prebivalstvo je kulturno delovalo predvsem v sklopu ljudskih pevskih zborov in folklornih skupin, medtem ko so gledališke predstave v dvajsetih letih običajno prirejali v okviru gasilskih društev.¹⁹ Slednje je takratna oblast omejevala jezikovno, saj so morali poleg madžarskega programa vključiti tudi slovenski del.²⁰

Gasilsko društvo, ki je imelo v Dolnji Lendavi že dolgo tradicijo, je po priključitvi Prekmurja k Jugoslaviji nekotliko usahnilo. To je pripisati predvsem narodnostnemu zatiranju, nesoglasjem in novi nenaklonjeni oblasti.²¹ Po večletni krizi je leta 1925 prišlo do ponovne ustanovitve.²²

18 Šarf, Fanči. *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - 20. stoletje: Občina Lendava*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1988, 34.

19 Göncz, László. *A muravidéki magyarság 1918-1941*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001. 349.

20 Prav tam.

21 Varga, Sándor. *Kronika lendavskega gasilstva/A lendvai tűzoltóság krónikája: 1873-1983*. 2. dopolnjena izdaja. Lendava: Gasilsko društvo Lendava, 1983, 21.

22 Lendavsko gasilsko društvo je bilo med leti 1925 in 1931 član hrvaške gasilske zveze, šele leta 1932 se je pridružilo ljubljanski gasilski zvezi. (vir: Šarf, Fanči. *Etnološka topografija ...*, 31.)

15 »Dopisi: Prekmurje: Vinska trgatev v Petičovcih.« *Orjuna*, 19. september 1925, 8.

16 Bensa, Stanko. *Od Soče do Mure ...*, 85.

17 Prav tam, 102.

Sama podtalna narodnostna trenja pa so bila še naprej stalnica.²³ Gasilstvo se je organiziralo tudi v kolonijah, na Benici že leta 1924.²⁴ Šlo je za prostovoljno gasilsko četo, ki je imela svoj skromen gasilski dom. Četa je bila vneta za delo z zbiralnimi akcijami, kljub svoji skromni opremi. Brizgalko so pripeljali s seboj iz taborišča Strnišče, uniforme pa so dobili v dar.²⁵ Njeni člani so obiskovali gasilske tehnične tečaje. Leta 1940 je bil od gasilske skupnosti za požrtvovalnost s srebrnim križcem odlikovan Beničan Franc Ferletič.²⁶ Petišovci in Dolga vas sta svoji gasilski društvi ustanovili leta 1925.²⁷ Gasilstvo je imelo pomembno vlogo pri oblikovanju družbenega življenja, saj je sodelovalo pri kulturnih prireditvah in veselicah.

Sokolsko društvo v Dolnji Lendavi ter čete med kolonisti

Merilo o stanju nacionalnih razmer so bila razna narodna društva in organizacije. Le-teh pa v Dolnji Lendavi ni bilo malo. Najbolj številčna so bila gasilska društva, ustanovljena po večini vaseh. V Dolnji Lendavi so leta 1934 imeli: podružnico Soče, podružnico Jadranske strže, podružnico Ciril-Metodove družbe, Narodno odbrano ... idr. »Povsod isti delavci in isti ljudje v svojem zaprtem krogu v Lendavi, od koder se čez ograjo po okolici nikoli ne pogleda«.²⁸ V tem medvojnem obdobju pa je kot najvažnejša nacionalna organizacija najbolj izstopala ravno sokolska organizacija. Pretežni del te so v lendavskem srezu predstavljeni ravno Primorci in Istrani. Tisti iz Dolge vasi in Kamovcev so bili včlanjeni v sokolsko društvo v Dolnji Lendavi ter tam sodelovali kot aktivni telovadci.²⁹ Tisti iz Petišovcev in z Benice pa so se postopoma organizirali in ustanovili svoje sokolske čete.

Telovadno društvo Sokol v Prekmurju je bilo prisotno

²³ Varga, Sándór. *Kronika lendavskega gasilstva ...*, 26.

²⁴ »Vesti starešinstva: Iz zadnje seje starešinstva.« *Gasilec*, 28. marec 1925, 1.

²⁵ Bensa, Stanko. *Od Soče do Mure ...*, 110.

²⁶ »Seznam gasilcev, ki so bili odlikovani od Gasilske zajednice.« *Gasilec*, 44/3 (1940), 69.

²⁷ Šarf, Fanči. *Etnološka topografija ...*, 32.

²⁸ »Za nacionalno koncentracijo v Prekmurju.« *Pohod*, 21. julij 1934, 3.

²⁹ Valenčič, Slavko. *Internacijsko taborišče Sárvár: 22. 6. 1942–22. 6. 1992*. Ponatis. Lendava: Združenje borcev NOV, Občinski odbor, 1997, 16.

najprej v Murski Soboti, kjer je bilo ustanovljeno že v prvi polovici leta 1920. Njen razvoj je bil počasen in slabo sprejet med domačini, same prireditve v prvih letih pa so bile porazno obiskane tudi v Dolnji Lendavi. Vse to je sokolske organizacije postavljalo pred izzive. Šele po letu 1929 je ob ustanovitvi *Sokola Kraljevine Jugoslavije* organizacija oživelja. Prodreti jim je uspelo predvsem preko izobraženega kroga slovenskega učiteljstva, ki je veljalo za »narodne buditelje«. Ti so skušali delovati v panogah, kot so telovadba, petje, dramatika, godba, govorništvo itd.³⁰ V Lendavi sta delovala zlasti šolski upravitelj Josip Birsa in njegov naslednik Simon Gorišek.³¹

Svoj prvi tabor so dolnjelendavski³² Sokoli pripravili leta 1930. Slednji se je odvijal v čistem nasprotju s poraznim začetkom, saj so v kraj prihajale velike množice

Sokolska miseo v Prekmurji.

„Žmetno bo šlo“, si je vnoči mislo, gda je g. Koder na sokolskem izleti v M. Soboti izrazo svojo pobožno želo, da bi bilo dobro, či bi se potrudili, da bi bilo ob 10 letnici Sokola v M. Soboti 50 odstotkov — to je polovica — Prekmurcov sokolskega mišlenja. Žmetno bo šlo, so si mislili ne samo oni, ki neso Sokoli — priponniti moramo najmre, da je bilo na prireditvi tudi tako dosta takših, šteri na sokolska načela fukajo i so samo radovedni, kak Sokoli telovadijo — nego tudi tisti, ki se že bojujejo za „napredna“ sokolska načela i širijo sokolsko slobodomiselno kulturo.

● **Slika 3: Del časopisnega članka o težki spostavitvi sokolske organizacije.**

(vir: *Novine*, 28. junij 1925, 1.)

na telovadišče. Kolona od vlaka do telovadišča je bila sestavljena iz vojaške godbe iz Varaždina, nato sokolov in sokolic, naraščaja, članov in članic v civilu.³³ Sledila jim je tudi skupina kolonistov iz Petišovcev ter močna četa

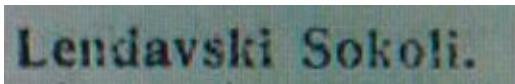
³⁰ Velnar, J. »Sokolstvo in učiteljstvo.« *Murska Krajina*, 16. april 1933, 5.

³¹ Prav tam, 257.

³² Leta 1930 je Dolnjelendavsko sokolsko društvo prešlo iz Ptujskega okrožja pod okrožje Murska Sobota, že leta 1932 pa se je po sklepu uprave Sokolske župe v Maribor izročilo iz Prekmurskega okrožja in pripojilo k Ptujskemu okrožju. (vir: Kokolj, Miroslav. *Prekmurski ...*, 51 in »Sokol: Javni letni nastop.« *Murska krajina: tednik za gospodarstvo, prosveto in politiko*, 1. maj 1932, 4.)

³³ Meštrovič Horvat, Franc. *Telovadno društvo Sokol Dolnja Lendava: 1920–1941*. Lendava: Občina Lendava, 2005, 27.

gasilcev in vojakov.³⁴ Kolono so zaključili kmečki konjeniki z zastavami in okrašenimi vozovi. Manifestacije v tem delu Prekmurja so bile odmevne tudi v časopisu *Jutro*, ki je zapisalo, da se je tabora udeležilo kakih 2. 500 ljudi.³⁵

Sokolska četa Petičovci je bila ustanovljena leta 1932. Pred tem je aktivno sodelovala v društvu Dolnje Lendave. Ustanovitelj je bil šolski upravitelj Milan Erker, ki je bil obenem včlanjen v SKJ Dolnja Lendava.³⁶ Društvo so sestavljeni pretežno fantje iz petičovske kolonije, tako imenovanega predela vasi. Svoj prvi nastop je sokolska četa Petičovci priredila leto dni po svoji ustanovitvi, že septembra 1933. Telovadni nastop je podprtlo matično društvo Dolnja Lendava, sokolska četa na Benici, sokolska četa v Vratišincu ter sokolsko društvo Mursko Središče. S tem so po mnenju časopisa dokazali in razblinili dvom o tem, da so pogoji za širjenje sokolske misli še v tako neznatnem kraju domovine in ob meji mogoči.³⁷ Še posebej pa se je v časopisu čestitalo agilnim bratom v Petičovcih, da se niso plašili dela in šli preko vseh lokalnih nesoglasij z večinsko madžarsko skupnostjo.³⁸

Druga sokolska četa je bila četa na Benici, ustanovljena leta 1933 s trudem tamkajšnjega učitelja Milana Erkerja. Že pred samou ustanovitvijo so člani z Benice, tako imenovane kmetske čete, na sokolskem prazniku leta 1932 v Lendavi navdušili s pravilnim izvajanjem vaj. Ker telovadnega orodja niso imeli, jim je po nastopu v Lendavi Križevska občina podarila les, s katerega so si napravili potrebno telovadno orodje.³⁹ Izdelali so ga ravno v baraki mojstra Črneta in ga postavili na vaškem telovadišču.

Čete z Benice so veliko sodelovale in se udeleževale telovadnih nastopov v bližnji okolici, tudi v Medžimurju. Maja leta 1933 so nastopali v Vratišincu, kjer so nastopile v sklopu prostih ljubljanskih vaj z drugimi člani iz Čakovca, Murskega Središča, Štrigove, Zasadbrege, Mačkovec in

Pustakovec.⁴⁰ Posebej so svoje ljubljanske proste vaje izvedle članice čete z Benice.⁴¹ Poleti je četa Benica sodelovala tudi na javnem nastopu v Štrigovi, kjer je bila prisotna tudi Dolnja Lendava.⁴² Le malokatero društvo je lahko ponudilo kompletен nastop, kot so ga uprizorili Beničani, saj so imeli pevce, tamburaše, vse tri sokolske skupine in izvrstne orodne telovadce.⁴³ Že naslednje leto sta se javnim nastopom v okoliških društvih pridružili in sodelovali obe sokolski četi s kolonisti. Tako sta leta 1934 nastopili v Vratišincu, kjer so jih še posebej pozdravili, nato na javnem nastopu v Peklenici, kjer se je telovadišču zbralokrog 500 ljudi⁴⁴ ter na javni vaji v Hlapičini.⁴⁵ Pomembno mesto v sokolskem gibanju na območju Dolnje Lendave so zavzeli nekateri izvrstni telovadci, med njimi tudi nekaj primorskih in istrskih kolonistov, kot so Angel Pahor, Franc Ferletič, Franc Tišler in Aleksander Šimonka.⁴⁶

Društvo Soča in podružnice

Primorci in Istrani domoljubnost in nacionalno pripadnost v Prekmurju niso kazali le s sodelovanjem v sokolskem društvu, ki je bilo državno nacionalno usmerjeno. Svojo krajevno, pokrajinsko pripadnost so ohranjali tudi v kulturnih društvih. Mejnik med društvji je bila ustanovitev Organizacije jugoslovanskih emigrantov leta 1927, ki je odpirala podružnice v vseh večjih emigrantskih »postojankah« po Jugoslaviji in v svoj program uvrstila, poleg združevanja in skrbi za priseljence, tudi politično delovanje proti fašizmu in v bran zasužnjenim bratom v Julijski krajini. Zaradi te naravnosti je bila organizacija leta 1929 na pritisk Italije ukinjena.⁴⁷

³⁴ Prav tam.

³⁵ Prav tam, 28.

³⁶ Prav tam, 42.

³⁷ »Župa Maribor: Sokolska četa v Petičovcih.« *Sokolski glasnik*, 6. oktober 1933, 3.

³⁸ Prav tam.

³⁹ »Dopisi: Benica.« *Murska krajina*, 10. julij 1932, 3.

⁴⁰ »Sokolska četa Vratišinec.« *Sokolski glasnik*, 9. junij 1933, 6.

⁴¹ Prav tam.

⁴² »Sokolsko društvo Štrigova.« *Sokolski glasnik*, 21. julij 1933, 6.

⁴³ Bensa, Stanko. *Od Soče do Mure ...*, 107.

⁴⁴ »Iz naših župa društva i četa: Župa Varaždin: Peklenica.« *Sokolski glasnik*, 12. avgust 1935, 8.

⁴⁵ »Iz naših župa, društve i četa: Župa Varaždin: Hlapičina.« *Sokolski glasnik*, 28. september, 1934, 6.

⁴⁶ Meštrovič Horvat, Franc. *Telovadno društvo Sokol Dolnja Lendava ...*, 51.

⁴⁷ Kalc, Aleksej. *Poti in useode: selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije in Trst: Narodna in študijska knjižnica, 2002, 48.

Leta 1931 so emigranti ustanovili *Zvezo emigrantskih združenj Jugoslavije*, katere prvi predsednik je bil Tržačan Ivan Marija Čok.⁴⁸ Med emigrantskimi društvji je bilo tudi društvo *Soča*, ki je bilo ustanovljeno 3. septembra 1920 s strani njenega kasnejšega predsednika Dinka Puca.⁴⁹ Društvo je bilo ustanovljeno v Ljubljani in je bilo predvsem zbirališče primorskih rojakov v mestu.

Dve leti po njeni desetletnici so Primorci v Prekmurju sklenili, da bodo ustanovili podružnico društva. Najprej so podružnico sklenili ustanoviti v murskosoboškem srezu, kjer je živilo preko sto Primorcev. Matično društvo Soča v Ljubljani je sicer moralno in materialno skrbelo za primorske rojake, vendar je bilo društvo predaleč, želja tukajšnjih Primorcev za ustanovitev podružnice pa je bila velika. Pripravljalni odbor je tako preko časopisa pozival vse svoje rojake, da se nemudoma prijavijo in pristopijo k podružnici, katere namen je, »združiti vse one, ki so doma iz zasedenega ozemlja, nuditi medsebojno pomoč, poučiti svojo okolico o primorskem in jadranskem problemu, gojiti družabnost in prijateljstvo med člani in podžigati nacionalno stremljenje«.⁵⁰ Ustanovitveni občni zbor podružnice v Murski Soboti se je vršil 29. maja 1932 v Sokolskem domu v Murski Soboti. Udeležba na zboru je bila številna, kar potrjuje, da se je čutila velika potreba po tem društву.⁵¹ Na slovesnosti je za predsednika bil izvoljen priljubljeni narodni delavec, civilni geometer Kristjan Pertot.⁵²

Istega leta pa so se tudi v kolonijah ob Muri v lendavskem srezu odločili za svojo podružnico društva. Tri naselbine Primorcev – Benica, Pince in Petičovci so se odločili za društvo, ki jih bo povezovalo in spominjalo na njihov rodni kraj. 3. julija 1932, ob organiziranem primorskemu dnevu, posvečenemu spominu na njihovo dragodomačo zemljo tam ob Soči in spominu njihovega trpljenja, je bila ustanovljena podružnica društva Soča.⁵³ Na ta dan je v Petičovcih dopoldan potekala na prostem sv.

48 Ivančič, Miloš. Lebič: *zgodbe pozabljenega* ..., 85.

49 Andrejka, Rudolf: »Puc, Dinko (1879–1945),« *Slovenska biografija: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi472955/> (Dostop: marec 2018).

50 »Primorci – Primorke!« *Murska krajina*, 10. april 1932, 2.

51 »Murska Soba: Ustanovni občni zbor podružnice »Soče« v M. Soboti.« *Murska krajina*, 5. junij 1932, 2.

52 Prav tam.

53 »Prekmurski glasnik: Primorci v Prekmurju.« *Domovina (Ljubljana)*, 30. junij 1932, 9.

maša z govorom in petjem, nato pozdravi, govori, občni zbor Soče ter izlet v koloniji Benica in Pince.⁵⁴ Popoldne pa je potekal družabni sestanek s primorskimi običaji.⁵⁵

Okrog podružnice Soča v Dolnji Lendavi se je zbral tudi pevski zbor. V Petičovcih je že od leta 1931 deloval tudi tamburaški zbor. S pevskim zborom so tako leta 1933 nastopili na družabnem večeru v Murskem Središču.⁵⁶ Odmevnješi pevski koncert podružnice Soča Dolnja Lendava je bil v Črenšovcih. Udeležilo se ga je okrog 250 obiskovalcev. Program pa je bil poln lepih jugoslovenskih pesmi, veliko zaslugo za lepo izvedbo so pripisovali pevovodji Janku Podobniku, davčnemu uradniku v Dolnji Lendavi. Vstopnina je bila malenkostna, tako da je bil dostop do koncerta omogočen tudi najrevnejšim.⁵⁷

Podružnica Soča v Dolnji Lendavi je bila aktivna predvsem ob obletnicah ter praznikih, ki pa jih je obeležila za tiste razmere pomozno in pri tem izrazila tudi nacionalno noto. Ob 15. obletnici naselitve Primorcev in Istranov v Prekmurju leta 1936 je pod okvirom društva Soča Dolnja Lendava bila prirejena proslava. Časopisje je ob tej priložnosti vabilo na proslavo in obenem poročalo o zgodovini prihoda v Prekmurje ter o nastanku prvih slovenskih naselij.⁵⁸

Proslava je potekala v Petičovcih, in sicer 15. avgusta, na Marijin praznik. Na proslavo so pod pokroviteljstvom predsednika matičnega društva Soča v Ljubljani dr. Dinka Puca in častnim predsedništvom voditelja jugoslovenskih emigrantov iz Julisce krajine dr. Ivana Marija Čoka prišli še delegati Soče iz Ljubljane, s Ptuj, v največjem številu zastopniki obeh Soč iz Dolne Lendave in Murske Sobe, mnogi okoliški zavedni uradniki, učitelji, gospodarji in tudi nekaj kmetskih domačinov Madžarov.⁵⁹ Slavnostni maši s prepevanjem primorskih cerkvenih pesmi domačega mešanega pevskega zbora so sledili govor slavnostnih govornikov organizacij in društev, ki ji je sledila domača godba gasilcev z državno himno in nacionalnimi pesmi, vesela šaloigra »Dr. Vseznal in

54 Prav tam, 10.

55 »Dopisi: Petešovci.« *Murska krajina*, 3. julij 1932, 3.

56 »Dolnja Lendava: Pevski zbor.« *Murska krajina*, 19. februar 1933, 2.

57 »Dolnja Lendava: Pevski koncert »Soče«.« *Murska krajina*, 19. marec 1933, 3.

58 »Domäče vesti: Proslava 15-letnice naselitve Primorcev In Istranov v Prekmurju.« *Nova doba*, 31. julij 1936, 2.

59 Prav tam.

njegov sluga«, recitacije pesmi in deklamacija pesmi Soči Simona Gregorčiča.⁶⁰

15 t. m. v Dol. Lendavo !

Ob petnajstletnici naselitve naših rojaku poljodielcev v Prekmurju priredi delavno društvo »Soča« Dol. Lendava proslavo te pomembne obletnice na praznik v soboto 15 t. m. v Fetešovcih.

Vabimo posebno bližnje rojake in prijatelje, da se te prireditve udeležijo in v vsakem pogledu podprejo napore naših ljudi na skrajnjem severu naše domovine.

Organizatorno-propagandni odsek Saveza jugoslovenskih emigrantskih udruženja.

● **Slika 4:** Vabilo na prireditve ob petnajstletnici naselitve.

(vir: *Istra*, 14. avgust 1936, 4)

Soča je bila dejavna tudi v humanitarnih akcijah pomoči revnim. Za božič je potekal v šolskih prostorih petišovske šole sprejem kolonistov iz Pince Marofa, z Benice in iz Petišovcev, kjer so obdarili preko 60 najrevnejših kolonistov.⁶¹ Šolski upravitelj Milan Erker je za to priložnost naštudiral igro »Nebesa na zemlji«, ki so jo odigrali otroci in odrasli. Zapel je tudi pevski zbor Soče.⁶²

Sam pomen organiziranih društev in njihovih podružnic je imel velik vpliv na njene člane in prebivalce v obmejnih krajih. Številna emigrantska društva, ki so skrbela za primorske begunce, so hkrati spodbujala narodno

● **Slika 5:** Fotografija mešanega orkestra študentov naro-dnoobrambnega tabora in domačinov na Benici leta 1940.

(vir: arhivsko gradivo SI AS 1208 Zbirka Mirka Tuška)

● **Slika 6:** Družbeno življenje ob nogometni tekmi pri vaškem domu. (vir: zasebna zbirka)

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ »Božičnica »Soča« v Dolnji Lendavi.« *Istra*, 12. januar 1933, 6.

⁶² Prav tam.

zavest in na razne načine bodrila in usmerjala migrante v njihovem odločanju v dobro naroda.⁶³

Društva in povezovanje Primorcev in Istranov danes

Drugi svetovni vojni in ponovni vrnitvi Primorcev in Istranov na svoje opustošene domove v Prekmurju so sledila leta ponovne izgradnje domov in skupnosti, tudi izselitve. Razvoj naftne industrije in urbanizacija sta jih veliko bolj vključila v kulturno življenje mesta Lendava. Del kulturnega dogajanja in predvsem center druženja je vsaj na Benici predstavljal vaški dom, kjer so se zbirali in skupaj gledali poročila na televiziji, tam organizirali tudi kakšne dogodke in veselice, v bližnji okolici pa igrali ali le navijali na nogometnih tekmaah.

Danes za družbeno in kulturno dogajanje in spomin skrbi leta 2010 ustanovljeno *Društvo Primorcev in Istranov v Prekmurju*, ki povezuje potomce primorskih in istrskih družin, neguje stare običaje ter predvsem ohranja spomin – spomin na skupno preteklost. Spomin na naselitev, internacijo in deportacijo v taborišče Šarvar na Madžarskem ohranja ob okroglih obletnicah, komemoracijah, preko spomenikov, spominske literature, filmov, razstav in prireditev ipd.

⁶³ Jurjavčič, Katarina. »Begunci v lastni domovini: Migracija primorskih Slovencev in Slovenk v Jugoslavijo po prvi svetovni vojni.« Diplomska naloga, Filozofska fakulteta UL, 2005, 123.

VIRI IN LITERATURA

ČASOPISNI VIRI

- › *Domovina (Ljubljana)*, leta 1932
- › *Gasilec: strokovno glasilo slovenskih gasilcev in službeno glasilo Gasilske zajednice Dravske banovine*, leta 1925
- › *Istra: glasilo saveza jugoslovenskih emigrantov iz Julijanske krajine*, leta 1933
- › *Murska Krajina: tednik za gospodarstvo, prosveto in politiko*, leti 1932 in 1933
- › *Nova doba*, leta 1936
- › *Orjuna*, leta 1925
- › *Sokolski glasnik: glasilo Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije*, leta 1933, 1934 in 1935

SPLETNI VIRI

- › Andrejka, Rudolf: »Puc, Dinko (1879–1945),« *Slovenska biografija: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU*, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi472955/> (Dostop: marec 2018).

LITERATURA

- › Bensa, Stanko. *Od Soče do Mure: pot istrskih in primorskih beguncev*. 2. izdaja. Pince Marof, Benica: Društvo Primorci in Istrani v Prekmurju, 2013.
- › Fujs, Metka. »Prisilne selitve etničnih skupin in spreminjanje kulturne podobe Prekmurja v 20. stoletju.« V: *Sezonstvo in izseljenstvo v panonskem prostoru: sosedstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije: zbornik razširjenih razprav mednarodne konference [Sezonstvo in izseljenstvo v panonskem prostoru: sosedstvo Avstrije, Hrvaške, Madžarske in Slovenije]*, Radenci, Slovenija, 22.–25. oktobra 2002, 59–70. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003.
- › Göncz, László. *A muravidéki magyarság 1918–1941*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001.
- › Kalc, Aleksej. *Poti in usode: selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko: Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije in Trst: Narodna in študijska knjižnica, 2002.
- › Jurjavčič, Katarina. »Begunci v lastni domovini: Migracija primorskih Slovencev in Slovenk v Jugoslavijo po prvi svetovni vojni.« Diplomska naloga, Filozofska fakulteta UL, 2005.
- › Kokolj, Miroslav. *Prekmurski Slovenci: od narodne osvoboditve do nacistične okupacije 1919–1941*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1984.
- › Kovács, Attila. *Földreform és kolonizáció a Lendva-vidéken a két világháború között*. Lendava: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2004.
- › Ivančič, Miloš. *Lebič: zgodbe pozabljenega eksodusa*. Ljubljana: Sophia, 2013.
- › Meštrovič Horvat, Franc. *Telovadno društvo Sokol Dolnja Lendava: 1920–1941*. Lendava: Občina Lendava, 2005.
- › Šarf, Fanči. *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja – 20. stoletje*: Občina Lendava. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1988.
- › Valenčič, Slavko. *Internacijsko taborišče Sárvár: 22. 6. 1942–22. 6. 1992*. Ponatis. Lendava: Združenje borcev NOV, Občinski odbor, 1997.
- › Varga, Sándor. *Kronika lendavskega gasilstva/A lendvai tűzoltóság krónikája: 1873–1983*. 2. dopolnjena izdaja. Lendava: Gasilsko društvo Lendava, 1983.
- › Verginella, Marta. *Meja drugih: primorsko vprašanje in slovenski spomin*. Ljubljana: Modrijan, 2009.

Dejan SÜč

Dolnja Lendava postane »velika občina«

Dolno Lendavo ali Lendavo, kot se danes imenuje kraj, moramo po svoji zgodovinski vlogi šteti med manjša mesta, ki jim le stežka lahko najdemo podobna, če se ozremo na njihov zgodovinski pomen. Spomnimo se le tiska prve knjige na območju današnje Slovenije, ustanovitve prvega nogometnega kluba na območju celotne Jugoslavije in ustanovitve prve dežnikarne v madžarskem delu Avstro-Ogrske.

Vse te zgodovinske prelomnice nas, kljub temu, da so od današnjih dnevov oddaljene vsaj stotinjo let, opominjajo, da je mesto, v katerem živimo, igralo pomembno vlogo v zgodovinskem razvoju širšega območja.

Pred dvema letoma smo se spominjali 130. obletnice tiska prvih časopisov v Dolnji Lendavi, lani pa 130. obletnice prihoda železnice v Dolno Lendavo, če omenimo le najbliže ključne obletnice. Mesto je bilo s tem postavljen na kulturni ter prometni zemljevid tedanje dvojne monarhije.

Tudi leto 2021 v nobenem primeru ne zaostaja za ostalimi leti. Letos tako obeležujemo 130. obletnico preoblikovanja Dolnje Lendave v veliko občino, dogodek, ki je pomembno prispeval k temu, da so se posamezne javne službe z ustrezno kadrovsko zasedbo že konec devetnajstega stoletja pozicionirale v Dolnji Lendavi; tako je bil tudi razvoj na področjih teh javnih služb veliko hitrejši kot v malih občinah. Besedo mala občina v članku uporabljam kot eno od oblik administrativne ureditve madžarskega dela dvojne monarhije in se ne nanaša na kvalitativni kazalec velikosti občine.

Administrativna ureditev Madžarske skozi zgodovino

Administrativna ureditev madžarskega dela dvojne monarhije, katere del je bila tudi Dolnja Lendava, je bila koncem devetnajstega stoletja precej kompleksna in je nastala kot rezultat evolucije ureditve, ki je nastajala vse

od ustanovitve Kraljevine Madžarske. Najvišja stopnja organiziranosti so bile županije¹ (lat. comitatus²), ki so glede na dostopne vire nastale že zelo rano po naselitvi Madžarov v Panonski nižini, za časa vladavine Štefana I., ki je Kraljevini Ogrski vladal med letoma 1000 in 1038³. V začetnem obdobju zgodovinskega razvoja so bile županije enote, ki so se oblikovale kot zaokrožene vladarske posesti v okolici strateško pomembnih gradov. Vodenje županij je pripadlo velikemu županu (lat. comes supremus⁴), ki je bil imenovan s strani kralja⁵. Velikemu županu je sprva pripadla pravica, da izmed svojih podrejenih imenuje svojega namestnika, podžupana (lat. vice comes⁶), po letu 1548 pa je bila v skladu s 70. zakonskim členom ta pristojnost prenešena na županijo, ki jo je župan vodil. Položaj podžupana je bil v obdobju od ustanovitve županij do leta 1548 zelo velikega pomena, saj je podžupan upravljal z županijo, ker je bil veliki župan pogosto odsoten, ali pa sploh ni živel

1 Magyar Néprajzi lexikon, 3. kötet, 1980, str. 547.

2 Bartal, A., A magyarországi latinság szótára, 1901, str. 145.

3 Kristó, Gy., Az egyház és államszervezet Szent István korában. V: Glatz, F., História, 1988, letnik X., štev. 4, str. 3. Prve županije bi naj nastale neposredno po kronanju Svetega Štefana, približno leta 1001. Leta 1009 je prvič omenjena tudi županija Zala, ki je tedaj še nosila ime »Kolon«. V to obdobje je potrebno postaviti tudi položaj velikega župana, ki je glede na mnenje zgodovinarjev (Fallenbüchel, 1996) frankonsko-germanskega izvora.

4 Bartal, A., A magyarországi latinság szótára, 1901, str. 145.

5 Inánts-Pap, E., A főispán történelmi öse. V: Farkas Á. et al, Városi szemle, letnik XXIX, 1943, str. 579.

6 Bartal, A., A magyarországi latinság szótára, 1901, str. 695.

Slika 1: Županije za časa vladanja Svetega Štefana

(Vir: Kristó, Gy., Az egyház és államszervezet Szent István korában. V: Glatz, F., História, X., štv. 4, str. 4.)

v županiji⁷. Podžupan je bil praviloma izvoljen za obdobje šestih let, njegova temeljna delovna področja pa so bila določena šele leta 1886 z zakonskim členom XXI. o zakonodajnih oblasteh⁸.

Vse od trinajstega stoletja dalje je županija volila tudi stolne sodnike (lat. *judex nobilium*⁹), ki so ob sodniških nalogah tekom stoletij prevzeli tudi upravne naloge in postali na nek način predstojniki manjših enot v sestavi

7 Fallenbüchel, Z., Magyarország főispánjai 1526–1848.

V: A századok, letnik 130, štv. 1, 1996, str. 177. Proces prevzema pristojnosti imenovanja podžupana ni samoumeven, saj so v obdobju pred letom 1548 večino položajev velikega župana zasedali cerkveni dostojanstveniki, katerih interesi pa so bili pogosto v navzkriju z interesi srednjega plemstva. Z namenom slabitev položaja cerkvenih dostojanstvenikov in krepitve položaja podžupana se je o imenovanju slednjega odločalo srednje plemstvo, ki je bilo zastopano tudi v županijski skupščini (közgyűlés).

8 1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról.

Spletni dostop (URL: net.jogtar.hu, Ezer év törvényei, stran 32), citirano 11. 11. 2020.

9 Bartal, A., A magyarországi latinság szótára, 1901, str. 354.

županije, ki so se vse od srednjega veka imenovale okraji (lat. *processus*¹⁰), na čelu katerih je bil okrajni glavar (lat. *judex nobilium*)¹¹. Okraji so bili zaradi lažje organizacije dela razdeljeni na okoliše (lat. *circulus*¹²), ki jih je vodil nižji stolni sodnik. Na območju celotne županije Zala je bilo v obdobju med letoma 1790 in 1848 skupno šest okrajev: Tapolca, Szántó, Kapornak, Egerszeg, Lövő in Muraköz. Vsak od teh okrajev je bil razdeljen na še tri okoliše¹³. Novembra 1849 se je ureditev deloma spremenila, saj so ukinili okraje Szántó, Lövő in Muraköz¹⁴ ter ustavili namesto njih tri nove, Dolnjo Lendavo,

10 Bartal, A., A magyarországi latinság szótára, 1901, str. 527.

11 Kávássy, S., Szolgabíró. V: Magyar nyelv, 99. izdaja, 2004, str. 72. Za podrobnejšo obrazložitev pomena stolnih sodnikov oz. okrajnih glavarjev v županiji Zala predlagam delo Jolub Józsefa z naslovom Zala megye története a középkorban (Pécs, 1929).

12 Bartal, A., A magyarországi latinság szótára, 1901, str. 128.

13 Farkas, G., A Dúnántúl településtörténete IV. 1867–1900, str. 179–181.

14 Okraj Muraköz je bil novembra 1849 priključen Slavoniji.

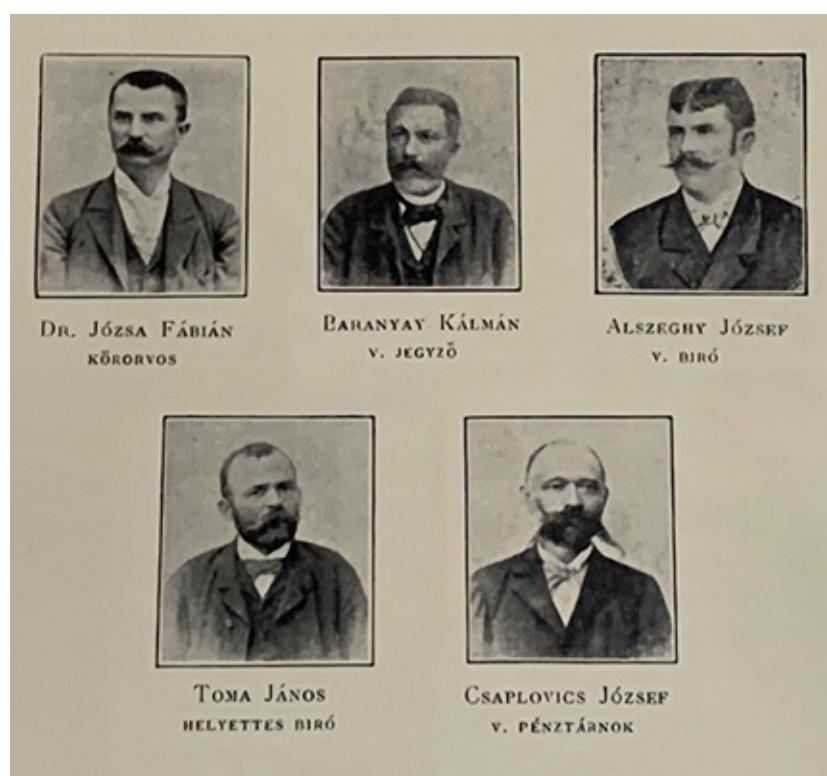
Sümeg in Nagykanizso¹⁵. Sedež vsakega okraja je bil v mestu z največ prebivalci oz. na stičišču pomembnih strateških poti, v primeru dolnjelendavskega okraja je to postala Dolnja Lendava. Z leta 1870 sprejetim zakonskim členom o organizaciji zakonodajne oblasti (1870. évi XLII. törvénycikk A köztörvényhatóságok rendezéséről) so županije postale tudi zakonodajne oblasti, lahko so sprejemale svoje zakone, odločale o notranjih zadevah, sprejemale statute, izbirale in zaposlovale uslužbence ter določale stroške uprave in samouprave¹⁶.

Leta 1871 je Ogrska dobila tudi Zakon o organizaciji občin (1871. évi XVIII. törvénycikk A községek rendezéséről). Po tem zakonu so se občine razdelile na tri kategorije, in sicer male občine (madžarsko kisközség), velike občine (madžarsko nagyközség) in mesta z urejenim svetom oz. magistratom (madžarsko rendezett tanácsú város). Zakon je določal, da mora vsak kraj spadati v občino¹⁷. Male občine zaradi svoje gospodarske šibkosti niso mogle same izvrševati svojih nalog. Ker niso mogle imeti svojega notarja (beležnika, tajnika, notariusa, madžarsko jegyző), so se z drugimi občinami povezovale v t. i. notarišije (madžarsko körjegyzőség). Velike občine so bile gospodarsko dovolj močne, da so imele svojega lastnega notarja¹⁸. Na čelu uprave malih občin so bili občinski sodnik (madžarsko községi bíró), njegov namestnik in vsaj dva porotnika, na čelu uprave velikih občin prav tako občinski sodnik, njegov namestnik, vsaj štirje porotniki, blagajnik, tajnik-pisar, javni izvršitelj in zdravnik. Občine so imele kar velike pristojnosti: sprejemale so občinske statute in zakone v zvezi s svojimi notranjimi zadevami, razpolagale so z občinsko lastnino,

pobirale občinski davek, skrbele za občinske ceste, šole, vrtce in podobne ustanove ter skrbele za izvajanje zakonov, ki so zadevali občine¹⁹. Po zgoraj omenjenem zakonu so vsi kraji v dolnjelendavskem okraju dobili status malih občin in bili povezani v notarišije.

Dolnja Lendava postane velika občina

Male občine zaradi svoje gospodarske šibkosti niso mogle same izvrševati svojih nalog, niso imele svojega notarja in tajnika, ampak so se z drugimi malimi občinami povezovale v notarišije, ki so vzdrževalo skupnega notarja²⁰. Vsesloški razvoj mesta je sprožil prizadevanja, da bi se Dolnja Lendava preoblikovala v veliko občino. Res je že leta 1890 vodstvo občine pri podžupanu županije

● **Slika 2: Nosilci najpomembnejših časti v veliki občini Dolnja Lendava**

Ieta 1896 (Vir: Füss, N., Pataky, K., Alsó-Lendva nagyközség milleniumi emlékkönyve, 1896, str. 11.)

¹⁵ Farkas, G., A Dúnantúl településtörténete IV. 1867-1900, 1982, str. 179.

¹⁶ Farkas, G., A Dúnantúl településtörténete IV. 1867-1900, 1982, str. 180.

¹⁷ Magyar Közigazgatás, štev. 4, 27. 1. 1895, str. 2-3.

¹⁸ Szikla, G., Bihar és Hajdú vármegyei közigazgatási változásai a 19. század második felébe: V: Századok, štev. 5, 2016, str. 1297-1301.

¹⁹ Uj Idők lexikona, Kámea-Láz, 1939, str. 4021.

²⁰ Magyar Közigazgatás, štev. 1, 2. 1. 1921, str. 3. Podrobneje tematiki skupnih notarišij piše tudi dr. Mártonyi János v članku z naslovom Az önkormányzatok reformja, 1946, str. 530. V: Városi Szemle, letnik XXXII., 1946.

Alsó-lendvai járás.
(A.-Lendva.)**Főszbirő:** Smodiss Viktor.**Szébirő:** Mezriczky Jenő.**Orvos:** Király Mór dr., tb. m.
főorvos.**Ütbiztos:** Kiss Ferencz.**Allatorvos:** Brüll Lipót.**Közésgyi jegyzőség:**

Alsó-Lendva.

Körjegyzőségek:**Székh.:** Alsó-Lendva (Csente,
Petesháza, Hosszafalú, Hid-
vég, Bánuta, Völgyifalu.)**Gyertyános** (Hottica, Kap-
cza, Kót, Alsó-Lendvalakos,
Felső-Lendvalakos.)**Cserencsőcz** (F.-Bisztricze,
A.-Bisztricze, Kőzép-Bisztri-
cze, Túskeszer, Zsízsekszer.)**Bellatinicz** (Adriáncz, Bratonecz,
Deklezin, Ganicsa, Izsák-
kócza, Lippahóca, Mellincz.)**Tur n i s c h a f** (Brezovicza, Gumi-
licza, Lippa, N.-Palina, Kis-
Palina, Žorkóháza.)**B a g o n y a** (Bakónak, Filócz,
Renkócz, Sztrelecz, Zala-
Ivánca)**D o b r o n a k** (Bödeháza, Gábor-
jaháza, Göntérháza, Jósecz,
Kámaháza, Kebele, Rada-
mos, Zaitkócz.)**R é d i c s** (Külső-Sárd, Belső-Sárd,
Jakabfa, Resznek, Dedes,
Szombatfa, Szijártóháza.)**B a k s a é s G y ö r f a** (Barabás,
Baglad, Czup, Kerka - Kú-
loczfa, Puszta-Kozmadombja,
Lenti-Kápolna, Pórszombat.)**C s e s t r e g** (Kerka-Németsfalu,
Kerka-Kutas, Kerka-Péntek-
falu, Rámoncsa, Kerka-Ujfalu,
A-Szt.-Erzsébet.)**S z t . G y ö r g y v ö l g y** (Dobra-
föld, Márokföld, Szécs-Szt.-
László, F.-Szent.-Erzsébet,
Nemesnep.)**• Slika 3: Nosilci časti in notarišije
v dolnjelendavskem okraju leta 1900**

(Vir: Magyarország tiszti cím- és névtára, 1900, str. 220-221.)

Zala vložilo prošnjo za preoblikovanje v veliko občino²¹. Med razlogi so navedli tudi dejstvo, da notar zanemarja zadeve Dolne Lendave, saj je imela občina skupnega notarja z naselji Čentiba, Dolina, Petičovci, Dolga vas, Mostje in Banuta. To stanje je bilo po mnenju predlagateljev škodljivo predvsem zaradi zavirajočega se gospodarskega razvoja mesta. Prošnji so bili priloženi tudi vsi potrebni podatki za izpolnitev pogojev, ki jih je določal zakon, ter dodani, da tako preoblikovanje želi tisti del prebivalcev občine, ki skupaj plačuje več kot polovico direktnih davkov. Predlagatelji, na čelu katerih je bil Mihály K. Hajós, so bili uspešni in dne 1. 7. 1891 je Ministrstvo za notranje zadeve dovolilo preoblikovanje Dolne Lendave v veliko občino. Med predstavnike novoustanovljene velike občine so bili izbrani Alszeghy József (városbirő), Csaplovics József (péntáros), Baranyay Kálmán (jegyző), Wortmann Adolf (fogyasztási adó kezelője), dr. Józsa Fabián (orvos), Poppel Ferencz (közgyámnak), Toma János (helyettes biró) ter Adorján Pál, Varga Ferencz, Kós Mihály, Gazdag Ignácz in Kálcsecs T. József²².

²¹ Füss, N., Pataky, K., Alsó-Lendva nagyközség milleniumi emlékkönyve, 1898, str. 12.²² Füss, N., Pataky, K., Alsó-Lendva nagyközség milleniumi emlékkönyve, 1898, str. 13.

Naloge Velike občine Dolnja Lendava (Alsólendva Nagyközség) so bile: izdajanje odločb in statutov, nadzor občinskega premoženja, določitev in pobiranje občinskih davkov, skrb za občinske ceste, prevozna sredstva, šolske zgradbe, žandarmerijo, gasilstvo in reveže²³.

Po prvi svetovni vojni se je obdobje madžarske administrativne ureditve v Dolnji Lendavi zaključilo.

²³ Füss, N., Pataky, K., Alsó-Lendva nagyközség milleniumi emlékkönyve, 1898, str. 73–87.**VIRI IN LITERATURE**

- 1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról.
(URL: net.jogtar.hu, Ezer év törvényei, str. 32).
- Magyar Közigazgatás, štev. 4., 27. 1. 1895.
- Magyar Közigazgatás, štev. 1., 2. 1. 1921.
- Bartal, Antal; A magyarországi latinság szótára, 1901, Budapest, 724 strani.
- Fallenbüchel, Zoltán; Magyarország főispánjai 1526–1848, str. 177–179. V: A századok, letnik 130, štev. 1, 1996, Budapest, 1620 strani.
- Farkas, Gábor; A Dúnántúl településtörténete IV. (1867–1900), 1982, Veszprém, 470 strani.
- Füss, Nándor, Pataky, Kálmán; Alsó-Lendva nagyközség millenniumi emlékkönyve, 1898, Nagykanizsa, 88 strani.
- Inántsy-Pap, Elemér; A főispán történelmi öse, str. 575–612. V: Farkas Ákos et al, Városi szemle, letnik XXIX., 1943, Budapest, 962 strani.
- Kávássy, Sándor; Szolgabíró, str. 72–73. V: Magyar nyelv, 99. zvezek, 2004, Budapest, 514 strani.
- Kristó, Gyula; Az egyház és államszervezet Szent István korában, str. 3–5. V: Glatz, Ferenc; História, 1988, Budapest, letnik X., štev. 4, 36 strani.
- Magyar Néprajzi lexikon, 3. zvezek: K-Né, 1980, Budapest, 752 strani.
- Magyarország tiszti cím- és névtára, 1900, Budapest, 1278 strani.
- Mártonyi, János; Az önkormányzatok reformja, str. 511–532. V: Városi Szemle, letnik XXXII., štev. 8, 1946, Budapest, 98 strani.
- Szikla, Gergő; Bihar és Hajdú vármegyek közigazgatási változásai a 19. század második felében, str. 1289–1304: V: Századok, letnik 150, štev. 5, 2016, Budapest, 1370 strani
- Uj Idők Lexikona, 15. in 16. zvezek: Kámea-Láz, 1939, Budapest, 3617–4128 strani.

Ines Varga

150 let knjižnične dejavnosti v Lendavi

Knjižnična dejavnost v Lendavi ima bogato zgodovino. Letos obeležujemo 150-letnico nastanka Meščanskega bralnega društva, ki je delovalo od leta 1871 do 1919, njegova ustanovitev pa obenem šteje za začetek knjižnične dejavnosti na območju Lendave.

Leta 1871 je bilo v Dolnji Lendavi ustanovljeno Meščansko bralno društvo (Polgári olvasó egylet). Predsednik društva je bil lekarnar Béla Kiss. Veljalo je za »edino zbirališče lokalne inteligence«, imelo je bogato knjižnico, v kateri so bila zbrana vsa dela pomembnejših domačih avtorjev ter večji del knjig tujih pomembnejših avtorjev. Prostori društva so zasedali 3 pritlične prostore gostišča Krona, to so bili čitalnica, klubski prostori ter ločena biljardnica. Društvo je delovalo vse do leta 1919.¹

● **Fotografija 1:** Meščansko bralno društvo je imelo svoje prostore v hotelu Krona

(Vir: Knjižnica – Kulturni center Lendava)

Od leta 1900 je v knjigarni Ernesta Balkányija delovala izposojevalnica knjig, kjer so si bralci proti plačilu lahko izposojali knjige.²

— **Kölcsönkönyvtár.** Egy új vállalattal hővül Balkányi Ernő üzleti ügynöke. Kölcsönkönyvtart fog nyitni s az irodalom minden fajának a legjelesebb műveiből fogja azt összeállítani. A könyvtár berendezése s üzleti szabályzat összeállítása pár napi időt vesz igénybe s ezért a könyvtár megnyitása csak január 1-ére várható. Egy rég érzett hiánynak tesz elegendő lapenké élelmes és törekvő kiadója, mikor üzletét a papír- és rajzszámkészítésnek nemcsak legujabb termékeivel szereli fel, hanem a közönség szellemi igényeinek kielégítésére is figyelemmel van. Már ezen okból is a közönség meleg pártfogásába ajánljuk ezt a vállalatot, mely városunk szellemi haladasának egyik biztató jele. minden modern intézmény így valósul meg nálmuk lépésről-lépéstre. A kölcsönkönyvtár használatának feltételeit a vállalkozó még e hétfolyamán fogja közhírré tenni.

● **Fotografija 2:** Članek o Balkányijevi izposojevalnici knjig

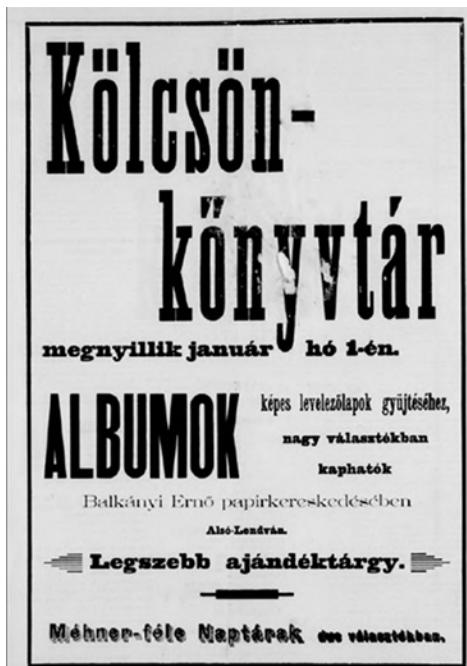
(Vir: Alsó-Lendvai Hiradó, 3. december 1899, letnik 4, št. 47.)

Leta 1901 so ustanovili Obrtno bralno društvo (Alsólendvai Iparos Olvasókör), ki je imelo tudi svojo knjižnico. Društvo je občasno prirejalo plesne večere s tombolo, zbrana sredstva s takšnih večerov pa so uporabili za vzdrževanje knjižnice, ki je niso mogli vzdrževati samo iz članarin³. **Leta 1906** so spremenili statut, zato so člani društva lahko postali tudi ostali člani družbe, ne samo

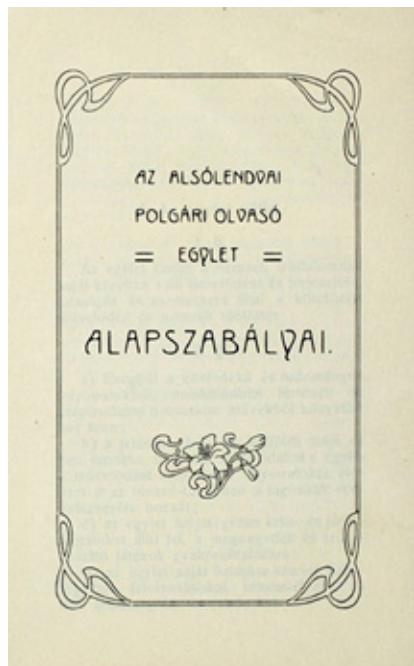
1 Szabó, Ferenc, 1971: Száz éves múltra tekint vissza a könyvtári tevékenység Lendván. Naptár '72, 53.

2 Alsó-Lendvai Hiradó, 3. december 1899, letnik 4, št. 47.

3 Članki o občnih zborih, ki so bili objavljeni v časopisu Alsólendvai Hiradó med leti 1902 in 1912.

🕒 **Fotografija 3:** Reklama za Balkányijevo izposojevalnico knjig leta 1899
(Vir: Alsó-Lendvai Hiradó, 3. december 1899, letnik 4, št. 47.)

🕒 **Fotografija 4:** Pravilnik dolnjelendavskega Meščanskega braalnega društva, 1909
(Vir: Országos Széchényi Könyvtár)

🕒 **Fotografija 5:** Seznam knjižnice dolnjelendavskega Meščanskega braalnega društva, 1909
(Vir: Országos Széchényi Könyvtár)

obrtniki, zaradi česar sta se postopoma krepila brajni krog društva ter njegova knjižnica.⁴ Društvo je do leta 1909 imelo vodilno vlogo med lokalnimi društvimi, potem pa je začelo propadati. Z veliko težavami je delovalo do izbruha prve svetovne vojne, v vojnih letih pa je prišlo do njegovega popolnega propada.⁵

1. avgusta 1910 je bila ustanovljena brezplačna ljudska knjižnica na pobudo Dénesa Kiss-a, ravnatelja deške meščanske šole, ki je delovala v sejni sobi šole in je imela 100 knjig.⁶

V času med dvema vojnoma je v Lendavi v okviru meščanske šole delovala dijaška knjižnica, pa tudi društvo Sokol je imelo svojo knjižnico, ki so jo lahko uporabljali le člani organizacije.⁷

Do leta 1935 je zveza kulturnih društev v Mariboru po Pomurju ustanovila 22 javnih ljudskih knjižnic.

4 Alsó-Lendvai Hiradó, 27. julij 1902, letnik 7, št. 30, 2.

5 Varga Sándor, 1998: Olvasókörök, népkönyvtárak krónikája 1871-1970 között Lendva, Dobronak, Göntérháza. Muratáj '98/2. 122.

6 Alsó-Lendvai Hiradó, 24. julij 1910, letnik XV, št. 32. 3.

7 Szabó, Ferenc, 1971: Száz éves múltra tekint vissza a könyvtári tevékenység Lendván. Naptár 72, 54.

Knjižnice so bile tudi v krajih, ki jih danes s svojo dejavnostjo pokriva lendavska knjižnica: Benica, Srednja Bistrica, Črenšovci, Odranci, Petičovci, Turnišče, Velika Polana, Mostje. Vsaka je imela okrog 60 knjig, iz poročil

Népkönyvtár Alsólendván.

Alsólendva, 1919. augusztus 6. A Dunántúli Közösségi Egyesület legutóbb népkönyvtárt állított fel Alsólendván.

A népkönyvtár ingyenes. Történelmi, költészeti és egyéb szépirodalmi és ismeretterjesztő gazdasági munkákkal rendelkezik, melyeket a mai napjól kezdve minden vasárnap délelőjén 11 órakor az alsólendvai lakosok igénybe vehetik.

A könyvtárra vonatkozó egyéb tudnivalók lapunk hirdetésében jálalja meg az olvasót, e helyett csak azzal a régi közönhajjal akarunk foglalkozni, mely a könyvtár tulajdonképpen megtérítője volt.

Lapunknak is, meg társunknak vezető embereinek is régóta hangsúlyt adott elve, illetőleg eszmeje volt az, hogy járásunknak szellemi téren kissé elmaradott népét ingyenes ismeretterjesztő művekkel, könyvtárrakkal kell ellátni, amelyek idővel megtervezetve magukat, lefoglalják a népnek szabad idejet s midőn az elmetek a kultúrás határvonalához közelébe viszik, a falu népét elvonják a most csegédül szellemi szórakozási képző korcsmai előtt, a falusi erkölcsök megrontójától.

Nem az alsólendvai könyvtárt sürgettük; sürgettük a könyvtárat azokra a helyeken, ahol ezekre hatványozottabb, sokkal nagyobb méretben szüksége van a népéknak; sürgettük az egyes falvakba, sürgettük a gyakran ismétlődő korcsmai ve-

rekedések, nem egyszer gyilkossázkodákkal kapcsolatban. De azért Alsólendvai Diagonál! vegzett hiába való munkát a Kozma 19. század dési Egyesület, mikor a könyvtárt felhalásztotta. Mert az alsólendvai embere is ráér, nagyon is ráér a betű, az olvasás, a tudás ereje, mert itt is sokon vannak, akiket a különböző egyesületek berki klázmák magukból s akkre névre a kultúra áldását jelenti egy ilyen ingyenes könyvtár.

Járásmink egyik másik közsgégebén azonban már nem a szórakozás, de a minden rosszra alkalmas téliesen erőszakos megkötelező érdekeben kell, hogy szakszövegeknek nevezzük a falusi könyvtárnak felhalásztását. Ismernem, mennyi gonoszságnak, mennyi gázszagnak az orvosság, a megalakadózója, a kultúra! Mennyi véres veredést, mennyi embercsetet lehet megmenteni a betű terjesztével, a szellemi szórakozások megkedveltetésével! Melyen öriási munkát kópés végezni az az egyszerű falusi könyvtár a műveltsédes és felvilágosítás érdekében, mely idővel második othonháva válik a falusi népeknak! Amit a tanítók és lelkészek az iskolán és templomon kívül száz ok miatt nem gyakorolhatnak a neppel szemben: ugyanazt elvégzi könyvtár, ahonnan szívesen visz könyvet a föld egyszerű gyermeké, mert benne szórakozást, időtölést és bő ismereteket szerez.

Telen, amikor szünetel a különböző ember télensége kárholzatait: szívesen ül össze kicsi családjával,

Fotografija 5: Ljudska knjižnica

(Vir: Alsó-Lendvai Hiradó, 7. avgust 1910, letnik XV, št. 32, 3.)

knjižničarjev pa je bilo razvidno, da so ljudje večinoma brali v zimskih mesecih in v »zadovoljivi meri.«⁸

István Szabó je zapisal, da naj bi času okupacije (1941–1945) imela dijaška knjižnica meščanske šole več kot 900 knjig,⁹ vendar se z njegovo trditvijo ni strinjal Varga (1998, 125), ki napiše, da je imela meščanska deška šola po podatkih letopisa za šolsko leto 1943/1944 vsega 291 knjig.¹⁰

Leta 1946 je v Lendavi začela poslovati Okrajna sindikalna knjižnica.¹¹ Ta knjižnica velja za predhodnico današnje lendavske knjižnice.¹² Knjižničarji so na začetku to delo opravljali prostovoljno in so se tudi pogosto menjavali. Primernih prostorov za knjižnico takrat ni bilo. Del knjižne zaloge je ostal iz predvojnega fonda, precej knjig pa so darovali občani. Kasneje so začeli načrtno nabavljati knjige. Od leta 1948 so v proračunu občine Lendava vsako leto namenili določen znesek za nakup knjižničnega gradiva in za vzdrževanje knjižnice.¹³

Zaradi pogostih menjav prostorov knjižnice in knjižničarjev ter neurejenega financiranja se je položaj knjižnice uredil šele sredi 60. let.

Leta 1953 je vodenje Ljudske knjižnice (Lendvai Népkönyvtár) prevzel Štefan Banfi, ravnatelj druge osnovne šole, ki je tam za skromen honorar delal 10 let. Zahvaljujoč njemu je knjižnica dobila boljše in primernejše prostore, knjižnična zbirka pa se ni večala, saj je nakupna cena knjig iz leta v leto hitro naraščala, proračun za knjižnico pa se je letno povečal le za 1–2 odstotka.¹⁴ Kljub temu je **leta 1955** knjižnica imela več kot 500 stalnih članov in imela okrog 6000 knjig. Na policah je

bilo tudi večje število srbohrvaških in nemških knjig ter približno izenačen knjižni fond v slovenskem in madžarskem jeziku. Tudi od takratnih 500 rednih bralcev jih je bila približno polovica madžarske, polovica pa slovenske narodnosti.¹⁵ Po združitvi s sindikalno knjižnico Nafte je konec leta 1955 knjižnica imela 9000 knjig.¹⁶

Knjižnica se je velikokrat selila, saj ni bilo primernih prostorov zanjo. **Leta 1963** se je knjižnica preselila v hišo družine Tomka na Partizanski 18, dobila je večje prostore, čitalnice pa ne. Takrat je knjižnica imela 6.000 knjig, v približno istem razmerju v obeh jezikih.¹⁷

Leta 1963 je knjižnica dobila prvega knjižničarja za polni delovni čas, Ferenca Szabója.¹⁸ Zaradi enostavnejše administracije so jo priključili Delavski univerzi, zato je od leta 1963 delovala v njenem okvirju kot Ljudska knjižnica (Népkönyvtár). Le-ta je ob prevzemu imela 5700 knjig, od katerih so jih 1600 odpisali, saj niso bile primerne (fizični izgled, manjkajoče strani, zastarela vsebina).¹⁹ Knjižnica je bila urejena po pultnem sistemu. Madžarske in slovenske knjige so bile med seboj ločene. **Leta 1964** so v Dobrovniku ustanovili knjižnico oz. izposojevališče z začetnim fondom 478 madžarskih knjig.²⁰

● **Fotografija 7: Lendavska Ljudska knjižnica, 1966**

(Vir: Muravidéki földművesek naptára, 1966)

8 Kuzmič, Franc, 1986: Pregled knjižnic in knjižničarstva v Prekmurju od začetkov do osvoboditve, Časopis za zgodovino in narodopisje, 1/1986, 117.

9 Prav tam.

10 Prav tam.

11 Štefan Banfi, 1955: Občinska ljudska knjižnica. Lendava deset let v svobodi. 28.

12 Sándor Varga (Olvasókörök, népkönyvtárak krónikája 1871–1970 között Lendva, Dobronak, Göntérháza, Muratáj '98/2, 126) meni, da leta 1946 ni bilo knjižnice, saj so jo začeli ustanavljati šele po letu 1948, ko je lendavska pošta postala okrajna pošta in je njen direktor začel zbirati knjige za ustanovitev knjižnice. To pa je tudi edini vir, ki omenja, da naj bi se knjižnica ustanovila kasneje, vsi ostali viri za začetek delovanja ljudske knjižnice navajajo leto 1946.

13 Szabó, Ferenc, 1971: Száz éves múltra tekint vissza a könyvtári tevékenység Lendván. Naptár '72, 55.

14 Prav tam.

15 Berden, Magda, 1976. Knjižnica v Lendavi in njen pomen na dvojezičnem območju. Knjižnica, 20/1–4. 97–98.

16 Prav tam.

17 Prav tam.

18 Zágorec-Csuka, Judit, 2007: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. 338

19 Szabó, Ferenc, 1971: Száz éves múltra tekint vissza a könyvtári tevékenység Lendván. Naptár '72, 56.

20 Berden, Magda, 1976. Knjižnica v Lendavi in njen pomen na

Leta 1966 je Ferenc Szabó v članku, ki je bil objavljen v publikaciji Muravidéki földművesek naptára, zapisal, da ima knjižnica 10.720 knjig. Fond se je delil na tri jezike: slovenski, srborvaški ter madžarski jezik. Glede bralnih navad članov je zapisal, da berejo vse literarne zvrsti, saj je tudi socialna sestava bralcev zelo raznolika, od slikanic pa vse do političnih ter strokovnih del. starejša generacija rada bere klasike, mlajši ravno obratno.²¹

Knjižnica je **leta 1968** imela 16.7000 knjig, ki so si jih izposodili 17.915-krat, kar je bil velik uspeh, saj se je le redko zgodilo, da je bil delež izposoje večji od velikosti knjižničnega fonda.²²

Leta 1971 sta na območju občine delovali 2 strokovni knjižnici (knjižnica podjetja INA-Nafta Lendava ter knjižnica Občinske skupnosti Lendava²³), 11 šolskih knjižnic ter 3 ljudske knjižnice.

Leta 1971 je Skupščina občine Lendava z odlokom naložila knjižnici tudi izvrševanje nalog matične knjižnice na območju občine Lendava. Leta 1971 je že opravljala vlogo osrednje območne knjižnice in imela okrog 17 tisoč knjig, število madžarskih knjig je bilo 4.912, letno so si člani izposodili med 12 in 16 tisoč enot gradiva. Tega leta so dobili tudi nove police in večina knjig je bila na police postavljena glede na UDK, omogočen je bil prost dostop do gradiva, še vedno pa ni bilo čitalnice.²⁴

Knjižnica je **leta 1974** imela 28.267 izvodov knjig, bila je prostorsko utesnjena, saj je merila le 80 kvadratnih metrov, mreža matične knjižnice je obsegala 6 izposojevališč: Dobrovnik, Genterovci, Turnišče, Črenšovci, Velika Polana, Srednja Bistrica, skupen fond teh knjižnic je bil 7.685 knjig.²⁵

8. februarja 1976 se je knjižnica preselila v prenovljene prostore, v bivšo vojašnico v središču mesta. Pred tem je to bila vila kraljevega notarja Oskarja Laubhaimera, v dvajsetih letih je bila sedež državnega gozdnega gos-

podarstva, med in po drugi svetovni vojni pa jo je uporabljala vojska. Fond je bil 24.700 knjig v slovenskem in madžarskem jeziku, število članov se je s 1.500 povečalo na 2.100, začeli so izvajati dejavnosti, ki jih naša knjižnica izvaja tudi danes: literarne večere, razstave, predstavitev knjižnice za šole. Takrat so uvedli tudi slovenske in madžarske pravljične ure za otroke od 4. do 7. leta starosti. Organizirali so tudi knjižne razstave različnih tematik. Lendavska knjižnica je bila matična knjižnica za vso občino in je imela leta 1976 že 6 izposojevališč, od teh 2 na dvojezičnem območju. V načrtu pa so imeli tudi bibliobus.²⁶ Krajevni knjižnici na Hotizi in v Odrancih delujeta od leta 1978.²⁷

29. decembra 1978 so knjižnico organizacijsko vključili v Zavod za kulturo občine Lendava. Takrat je tudi uradno dobila ime Knjižnica – Könyvtár, ki je nakazovalo na dvojezično institucijo.²⁸

31. decembra 1980 je imela lendavska knjižnica skupno 17.362 madžarskih in hrvaških knjig ter 21.505 slovenskih, skupni fond knjižnice je znašal 38.867 knjig. Knjižnica je imela dvojezična izposojevališča v Genterovcih, Dobrovniku, Dolini in Gaberju. Knjige so takrat bile že v prostem pristopu, na policah postavljene po UDK, slovenske in madžarske knjige skupaj.²⁹ Do takrat so bile knjige na police postavljene ločeno glede na jezike, tak način postavljanja gradiva na police, kjer stojijo slovenske in madžarske knjige v prostem pristopu na policah skupaj, je posebnost v slovenskem prostoru, značilna samo za lendavsko knjižnico.

Strokovni svet za knjižničarstvo SRS je **leta 1986** predlagal imenovanje knjižnice v Lendavi za matično knjižnico Občine Lendava.³⁰

Leta 1988 je imela knjižnica 60.000 knjig, od tega 323.000 madžarskih in 37.000 slovenskih, polovica fonda je v zunanjih knjižnicah. Knjižnica je imela takrat

dvojezičnem območju. Knjižnica, 20/1-4. 98.

21 Szabó Ferenc, 1966: A lendvai Népkönyvtár. Muravidéki földművesek naptára. 55–56.

22 Zágorec-Csuka, Judit, 2007: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. 340.

23 Berden, Magdalena, 1974: Razvoj knjižničarstva v lendavski občini. Lendavska kultura nekoč in danes. Lendavski zvezki 2. 47–50.

24 Szabó, Ferenc, 1971: Száz éves múltra tekint vissza a könyvtári tevékenység Lendván. Naptár '72, 56–57.

25 Berden, Magdalena, 1974: Razvoj knjižničarstva v lendavski občini. Lendavska kultura nekoč in danes. Lendavski zvezki 2. 47–50.

26 Berden, Magda, 1976. Knjižnica v Lendavi in njen pomen na dvojezičnem območju. Knjižnica, 20/1-4. 102.

27 Zbornik občine Lendava. 141–142.

28 Zágorec-Csuka, Judit, 2007: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. 341.

29 Kuzmič, Franc, 1981: Kétnyelvű könyvtárak Muravidéken. Naptár '82. 91–92.

30 Vanda Kovač: Splošna knjižnica na narodnostno mešanem območju Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva. Diplomsko delo. 29.

Áadták rendeltetésének a lendvai könyvtár új helyiségeit

KÖNYVTARNYITASSAL EMLÉKEZTEK MEG FRANCE PRESERENROL

Vasárnap (1976. február 8-án), ünnepélyes keretek között áadták rendeltetésének a lendvai könyvtár helyiségeit. A könyvtár új helyiségeiben könyvkiállítást és képzőművészeti tárlatot is rendeztek, amelynek során bemutatták a hazai szerzők könyveit és a lendvai képzőművészek alkotásait.

A vendégek között volt: Miško Kranjec és Ferdo Godina író, Jaro Dolar, a ljubljanai és egyetemi és nemzeti könyvtár igazgatója, Stefan Balažič, a Szlovén Kultúrközösség titkára, France Vogelnik a maribori egyetemi könyvtár képviselője, Bela Sever, a könyvtárosok muravidéki egyesületének elnöke és a muraszombati kultuközösség képviselője.

Az ünnepi műsorban fellépett: Cár Jenő, dobronaki születésű maribori színész Gerencsér Leonka, zenetanárnő, Suzana Horvát-Dobrila zenetanárnő, Zorana Cotič, zenetanárnő Rajko Stupar színész és Cár József.

Cár Jenő Petőfi verseket szavalt és Ivan Cankar elbeszélését, valamint Vlaj Lajos versét mondta el, Rajko Stupar Prešeren verseit és Shakespeare színművének egy részletét adta elő. Gerencsér

Leonka operaáriákat énekelte Horvát-Dobrila Suzana pedig hegedűhangversenyt adott. A műsorból mindenki érezhető volt a nemzetköziség. Nagyon örvendetes dolog volt a lendvaiak számára az is, hogy a zenei főiskolát végzett fiatalok bemutatót tartottak a közönségnek. Az ünnepi műsor végén beszédet mondott Jaro Dolar, a ljubljanai egyetemi nyomda igazgatója, és beszédeben rámutatott arra, hogy a vidéken több száz évben át érezhető volt a különböző népek kultúrájának találkozása, és ilyen színezetet nyert az ünnepi műsor is, amikor elhangzottak Ivan Cankar, Petőfi Sándor, William Shakespeare és Miško Kranjec gondolatai, valamint Bach és Mozart dalaik.

Svetec Vinko, a DNSZSZ lendvai községi választmánya elnöke szlovénül köszöntötte a lendvai könyvtár megnyitására összegyült vendégeket és

a közösséget, és méltatta az új könyvtári helyiségek jelenetőségét. Ivánc László a lendvai községi képviselő-testület végrehajtó tanácsának elnöke magyar nyelvű beszédében rámutatott a művelődési élet szerepére és hangsulyozta a könyv szerepét a dolgozók felvilágosítása terén.

A lendvai könyvtár ünnepélyes megnyitója jól sikerült és színvonalas kulturrendezvénynek számít Lentva történelmében. A könyvtár jelenetőségről már írtunk lapunk hasábjain és bizunk abban, hogy a jövőben is beváltja a hozzá fűzött reményeket. Tállan az olvasók, és a könyvbarátok tudnak majd igazán összintén örülni e jelentős művelődési intézménynek.

Szunyog S

● Fotografija 8: Otvoritev knjižnice leta 1976

(Vir: Népujság, 1976, letnik XX,
št 6, str. 1)

A lendvai könyvtár ünnepélyes megnyitásán számos magas rangú köztársasági vendég vett részt. Az ünnepi műsorban többek között fellépett Cár Jenő, (képünkön) a Maribori Népszínház színésze.
(Foto: Szunyog)

● **Fotografija 9:** Nekdanja vila kraljevega notarja Oskarja Laubhaimerja, v katero se je leta 1976 preselila knjižnica

(Foto: Borut Graj, Foto-video klub Lendava)

3300 članov in tudi svoj katalog, kar je bila novost. Imela je 12 izposojevališč, 7 na enojezičnem in 5 na dvojezičnem območju.

Knjižnica je bila **leta 1996** na osnovi odloka Sveta občine Lendava in s soglasjem Madžarske samoupravne narodne skupnosti vpisana v sodni register kot samostojni javni zavod Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva.³¹

Leta 2016 so Knjižnici Lendava – Könyvtár Lendva (Uradni list RS, št. 8/04) pripojili javni zavod Zavod za kulturo in promocijo Lendava – Művelődési és Promóciós Intézet Lendva in tako ustanovili nov zavod: Knjižnica – Kulturni center Lendava – Lendvai Könyvtár és Kulturális Központ.

Knjižnica – Kulturni center Lendava je samostojni javni zavod s sedežem na narodnostno mešanem območju.

³¹ Vanda Kovač: Splošna knjižnica na narodnostno mešanem območju Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva. Diplomsko delo. 30.

Svojo knjižnično dejavnost opravlja na območju sedmih občin. To so: Lendava, Dobrovnik, Turnišče, Črenšovci, Odranci, Kobilje in Velika Polana. Na tem območju deluje v okviru osrednje knjižnice 12 krajevnih knjižnic, 5 na dvojezičnem območju (Dobrovnik, Genterovci, Petičovci, Gaberje in Dolina) in 7 na enojezičnem območju (Hotiza, Kobilje, Velika Polana, Srednja Bistrica, Črenšovci, Odranci in Turnišče). Skupno ima omenjenih 7 občin 22.990 prebivalcev, od tega v dveh občinah, Lendavi in Dobrovniku, živi madžarska manjšina s skupno nekaj manj kot 5.000 prebivalci. Ustanoviteljica knjižnice je Občina Lendava, soustanoviteljica pa Madžarska samoupravna narodna skupnost Občine Lendava.³²

Knjižnica je imela **leta 2020** 3.338 članov, ki so jo obiskali 37.408-krat in si izposodili 76.020 enot gradiva.

³² <https://www.kl-kl.si/knjiznica/>

Na dan **31. december 2020** je imela knjižnica skupaj 162.146 enot knjižničnega gradiva, od tega je 82.179 enot v osrednji knjižnici, 79.967 enot pa v krajevnih

knjižnicah. 124.145 enot gradiva je v slovenskem, 32.214 v madžarskem in 5.787 enot v tujih jezikih.

🕒 **Fotografija 10: Knjižnica danes** (Vir: Knjižnica – Kulturni center Lendava)

VIRI IN LITERATURA:

- Alsó-Lendvai Hiradó, letniki od VII–XVII (1902–1912)
- Štefan Banfi, 1955: *Občinska ljudska knjižnica*. Lendava deset let v svobodi. 28.
- Berden, Magdalena, 1974: Razvoj knjižničarstva v lendavski občini. Lendavska kultura nekoč in danes. *Lendavski zvezki* 2. 47–50.
- Berden, Magda, 1976. Knjižnica v Lendavi in njen pomen na dvojezičnem območju. *Knjižnica*, 20/1–4. 96–103.
- Kuzmič, Franc, 1981: Kétnyelvű könyvtárak Muravidéken. *Naptár* '82. 91–95.
- Kuzmič, Franc, 1986: Pregled knjižnic in knjižničarstva v Prekmurju od začetkov do osvoboditve. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 1/1986, 107–133.
- Szabó Ferenc, 1966: A lendvai Népkönyvtár. *Muravidéki földművesek naptára* 1966. 54–60.
- Szabó, Ferenc, 1971: Száz éves múltra tekint vissza a könyvtári tevékenység Lendván. *Naptár* '72, 52–57.
- Vanda Kovač: Splošna knjižnica na narodnostno mešanem območju Knjižnica Lendava – Könyvtár Lendva. Diplomsko delo.
- Varga Sándor (ur.), 1978: A kétnyelvű népkönyvtárak a lendvai községben. Nemzetiségi politika nemzetiségi jog. 66–71.
- Varga Sándor, 1998: Olvasókörök, népkönyvtárak krónikája 1871–1970 között Lendva, Dobronak, Göntérháza. *Muratáj* '98/2. 119–133.
- Zágorec-Csuka, Judit, 2007: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig : a muravidéki magyarság könyvkultúrájának szellemi történeti útja. 329 –356.
- Zágorec-Csuka, Judit, 2019: Nemzetiségi könyvtárügy a Muravidéken: tanulmányok, kritikák, interjúk. 27–35.
- Jože Gornjec et al., 1981: *Zbornik Občine Lendava*. 141–142.

Pisnjak Atilla

Zala György unokatestvéréről, a szintén művész Kalivoda Katáról

Zala Györgyhöz köthető kutatásaim során találkoztam először a festőművész Kalivoda Katával. Rájöttem, hogy nem csak nekem lehet ismeretlen, hiszen nevét még a képzőművészet berkeiben jártasabbak közül is nagy valószínűséggel csak kevesen ismerik. Elvétve bukkant fel egy-egy tanulmány margóján, de mélyrehatóbban nem igazán foglalkoztak vele a szakmabeliek, pedig – mint azt szélesebb kutatómunkám eredményeként levontam – korának meghatározó, több mindenben élen járó képzőművésznője volt.

Zala Györgyhöz köthető kutatásaim során találkoztam először a festőművész Kalivoda Katával. Rájöttem, hogy nem csak nekem lehet ismeretlen, hiszen nevét még a képzőművészet berkeiben jártasabbak közül is nagy valószínűséggel csak kevesen ismerik. Elvétve bukkant fel egy-egy tanulmány margóján, de mélyrehatóbban nem igazán foglalkoztak vele a szakmabeliek, pedig – mint azt szélesebb kutatómunkám eredményeként levontam – korának meghatározó, több mindenben élen járó képzőművésznője volt. Ennek a kutatómunkának az egyik gyümölcse volt az idén augusztusban szülővárosában, Letenyén átadott emlékszobája, aminek koncepcióját és tartalmi egységeit én alakíthattam ki. Viszont nekünk, lendvaiaknak azért érdekes a személye, mert innét származtak a felmenői, valamint nem másnak volt az unokatestvére, mint a már említett Zala Györgynek.

Élete

Kalivoda Kata 1877. április 6-án született Letenyén.¹ Édesapja, Kalivoda János (1845 – Budapest, 1896) alsó-lendvai származású gyógyszerész volt.² Édesapja nővérét

1 Művészeti Lexikon (szerk. Éber László), 1935. 521. p.

2 Kalivoda János Kis Bélánál, a Szentháromság nevű patikában gyakornokoskodott. A gimnázium első három osztályát Varasdon, a 4-diket Nagykanizsán végezte. (Források a Muravidék történetéhez – Szöveggyűjtemény. 2. kötet (ed. Mayer László, Molnár András), 1850–1921. Szombathely–Zalaegerszeg, 2008)

Kalivoda Katalinnak hívták, és Zala (szül. Mayer) György édesanyja volt. Zala György és Kalivoda Kata tehát elsőfokú unokatestvérek voltak, a lány születésekor az akkor 19 éves fiú már a művészeti pályára készült. Kalivoda Kata édesanya Vizlendvay Magdolna (1856 körül–Budapest,

● Kalivoda Kata: Önarckép

(Megjelent: Képzőművészet, III./21.)

● **Kalivoda Kata és modellje** (Balogh Rudolf felvétеле. Megjelent: Vasárnapi Ujság, LX/11)

1919) volt. A család Letenyén, majd Nagykanizsán élt, ugyanis az édesapa a 70-es és 80-as években Letenyén működtetett gyógyszertárat. Kalivoda Kata gyerekkoráról és iskoláiról nincsenek információink, feltehetőleg Nagykanizsán vagy annak szűkebb vonzáskörzetében látogathatta az alsó és középfokú iskolát. 1895 és 1904 között Budapesten a Deák-Ébner Lajos vezette női festőiskolában tanult, ahol 1899-ben rajztanári, majd később festőművészeti képesítést szerzett.³ Ebből az időből származnak az első sikerei is, hiszen az iskolai társaskör 1899. évi kiállításán a figurális festés kategóriában elnyerte az első díjat.⁴

Miután befejezte tanulmányait, 1905 tavaszán Münchenbe utazott.⁵ Néhány másodlagos forrás szerint

Münchenből Párizsba ment, ahol Jean Paul Laurens-nél tanult. Nehéz megállapítani, pontosan meddig és hol tartózkodott külföldön, vagy kinél tanult ott. Nevével 1906-ban találkozunk ismét, amikor Gelse-Buslakon (falu Zala megyében, Nagykanizsától mintegy 15 kilométerre északra) szándékozik festő- és rajztanfolyamot indítani. Az újsághirdetésben egyebek mellett az is szerepel, hogy két éve, azaz 1904-ben Szekszárdon iparművészeti tanfolyamot tartott.⁶ Ez a tanfolyam feltehetőleg tanulmányai befejezése után és külföldre távozása előtt zajlott.

Kalivoda 1906-ban szerepelt a Műcsarnok csoportos kiállításán, ahol sikerült felhívnia magára a figyelmet. „*a hetedik teremben Kalivoda Kata ígérkezik, – sok festői kedv, sok szorgalom; formáit tartalommal még megtölteni nem tudja s túlságosan benne van a pleinairben, pleinair még a templomban is (Zászlószentelés); a műnkeniek sokáig bódorogtak a sötét pincében, szintúgy járnak most a nap-sütéssel, megint pincében vannak, pleinairesen világított*

³ Az ORSZ. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve az 1828–1829 tanévről (ed. dr. Ferenczy József). 64. p.

⁴ Budapesti Napló, 1899. február (4. évfolyam, 32–59. szám), 1899–02–04 35. szám, 7. p.

⁵ Az Ujság, 1905. április 2. (3. évfolyam, 108–121. szám), 1905–04–23 115. szám. 15. p.

⁶ Kozerdek_1906__pages148–148, 1906 árpilis 14., 4. p.

● Kalivoda Kata: Zászlószentelés, feltehetőleg 1906 (Megjelent: Képzőművészeti, III./21.)

pincében.”⁷ Egy év elteltével gyűjteményes kiállítással mutatkozott be a „Művészet és Művelődés” nőegyesület vigadóbeli saját helyiségeben.⁸ Ekkortájt kezdett állandó jelleggel megjelenni a Nemzeti Szalon tárlatain is.

Az ekkor még csak szárnyait bontogató művésznnők mindenéppen jól köszöntötték, hogy 1907-ben az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat igazgatósága az özvegy Nemes Nándorné grófné-féle 900 koronás művészeti ösztöndíjat egyhangúlag neki ítélt oda.⁹ Sőt egy évvvel később ismét ő nyerte el.¹⁰ Ebben az időben a fővárosban

élte, amit a budapesti lakcímjegyzékek is bizonyítanak. Ezek alapján biztosra vehető, hogy 1908 és 1916 között a Balaton utca 8-as házszám alatt lakott.¹¹

1908-ban alapító tagként segítette a Magyar Képzőművészeti Egyesületének a létrejöttét, amelynek választmányi tagja is lett.¹² Az egyesület első kiállítására 1909 áprilisában került sor a Nemzeti Szalonban, és a zsűrijében Kalivoda Kata is helyet foglalt.¹³ Az egyesület kiállításain nemcsak szervezőként, hanem résztvevőként is jelen volt. 1910 áprilisában a Bárczy István polgármes-

7 Malonyay Dezső: A Mücsarnokban, Budapesti Hírlap, XXVI./328., 1906. november 29., 32–24. pp.

8 Budapesti Hírlap, 1907. február (27. évfolyam, 28–51. szám) 1907-02-16 41. szám, 13. p.

9 Az Ujság, 1907. szeptember (5. évfolyam, 221–232. szám) 1907-09-21 225. szám, 15. p.

10 Pesti Napló, 1908. október (59. évfolyam, 235–261. szám)

1908-10-14 246. szám, 13. p.

11 Budapesti Czim- és Lakásjegyzék 1880–1928 (<https://hungaricana.hu/hu/>)

12 Budapesti Hírlap, 1909. április (29. évfolyam, 77–102. szám) 1909-04-18 92. szám, 15. p.

13 Budapesti Hírlap, 1909. április (29. évfolyam, 77–102. szám) 1909-04-07 82. szám, 9. p.

terből, Benczúr Gyula és Bruck Miksa festőművészektől álló bíráló-bizottság a székesfőváros által a Magyar Képzőművészeti Egyesületének a Nemzeti Szalonban lévő kiállítására kitűzött pályadíjat Kalivodanak ítélte oda a Műteremben című olajfestményéért.¹⁴

Kalivoda Kata ekkortájt nyithatta meg a festőiskoláját, bár ennek pontos dátumát nehéz meghatározni. Az első hírek 1909 tavaszáról származnak, melyek szerint a művészsnő május elsején Dunakeszi-Alagon a Liliom utca 14. számú műtermében várja majd a tanulni vágyókat.¹⁵

Férje a szintén festőművész Sándor Antal volt, akitel 1910 környékén házasodhattak össze. Az anyakönyvi kivonat hiányában ezt nehéz pontosabban megállapítani, hiszen az újságcikkekben nem egységes néven szerepel: a Kalivoda Kata és a Sándorné Kalivoda Kata mellett Antalné Kalivoda Kataként is emlegetik. Saját szignóján a Sándorné Kalivoda Katát használta, így feltehetőleg ez volt a férjezett neve.

1912-ben újabb kitüntetésben volt része, hiszen *Bucsúrok a templomban* című olajfestményével elnyerte a Nemzeti Szalon zsűrije által a magyar zsáner-képre kitűzött háromszáz koronás Jónás Adolf-féle díjat.¹⁶

1913-ban jelent meg a *Kner Izidor agyafúrt alakjai* című élcgyűjtemény Kner Izidor gyomai nyomdatulajdonos tollából. A százhetven illusztrációból néhányat Kalivoda Kata készített.¹⁷ Feletehetőleg Csicséri Borsnak (valódi nevén Ágai Adolfnak), a Borsszem Jankó főszervezőjének köszönhette a megbízást, ugyanis Ágai írta a könyv előszavát. Kalivoda ekkortájt a Borsszem Jankó rendszeres karikaturistája volt. Legelső karikatúrája viszonylag korán, 1906-ban jelent meg a Kakas Mártonban. A két lap több illusztrációját is lehozta, korának szinte egyedüli női állandó karikaturistája volt.

Kalivoda Kata a legnagyobb sikert talán 1918-ban könyvelte el: az év februárjában gyűjteményes kiállítása nyílt a Nemzeti Szalonban. A kiállítást a vallás- és közoktatásügyi miniszter képviseletében Nagy Árpád dr. miniszteri osztálytanácsos, a képzőművészeti ügyosztály

vezetője nyitotta meg.¹⁸ A kiállítás katalógusa szerint Kalivoda nyolcvanegy munkája szerepelt a tárlaton, amelyet jól fogadott a közönség. A látogatók magas száma

● **Kalivoda Kata: Templomban** (Megjelent: Vasárnapi Ujság, LX/11)

mellett eladási téren is sikeres volt a kiállítás, az egyik önarcképet például a Fővárosi Múzeum vásárolta meg.¹⁹

A Nemzeti Szalonban megtartott kiállítás után Kalivoda Kata eltűnt a nyilvánosság előtt. Sem kiállításairól, sem munkásságairól nem érkeztek hírek. 1926-ban a Színházi Élet 17. számában megjelent egy fénykép, amelyen a művészsnő látható férje társaságában. A fotó az alatta levő felirat szerint Portoroseban (Portorožban) készült, egyéb kommentár nem szerepel mellette. Portoroži utazásának hátterében egy rejtélyes betegség állhatott, 1927-ben ugyanis azt írta a Képzőművészeti ügyosztály

14 Az Ujság, 1910. április.2(8. évfolyam, 90-102. szám)
1910-04-24 97. szám, 20. p.

15 Budapesti Hírlap, 1909. április(29. évfolyam, 77-102. szám)
1909-04-25 98. szám, 15. p.

16 Budapesti Hírlap, 1912. május(32. évfolyam, 104-128. szám)
1912-05-23 122. szám, 15. p.

17 Bekes_1913__pages454-454, 1913. november 23., 6. p.

18 Az Ujság, 1918. február(16. évfolyam, 27-50. szám)
1918-02-08 33. szám, 6. p.

19 Világ, 1918. február(9. évfolyam, 27-50. szám), 1918-02-14 38. szám

– Oh Marianne, az első esetben, ha megcsalsz, megölöm magamat.

– És a másodikban? (Kakas Márton, 1911. augusztus 13.)

Európát, de most orvosa sikeresen meggyógyította.²⁰ Két év múlva ugyancsak a Képzőművészeti kiállításon megjelent egy Kalivodával foglalkozó átfogóbb írás. A Chroniqueur álnévvel aláírt szerző megjegyzi, hogy az elmúlt tíz évben azért tűnt el a művész, mert betegségen szenvedett. Nem nevezi meg a betegséget, csak annyit említi, hogy azért nem tudott ecsethez nyúlni, mert hiányzott belőle az életöröm. Majd ezzel zárja sorait: „És Kalivoda Kata ismét fest. Színei ugyan tompábbak lettek, hangulatain áttör a hosszú betegség borúja, de tudása a régi és régi meg új képeiből válogatott reprodukcióinkon mindenki megítélheti, hogy Kalivoda Kata ma is ugyanaz az értékes tagja a magyar művészek társadalmának, mint volt tíz év előtt. Csak hadd műljon a hosszú betegség emléke, hadd kerekedjen győzedelmesen felül a Kalivoda Kata energiája, nem-

– Mondja csak édesanyám, mit tesz az, hogy isteni gondviselés?

– Hát ott van a fain kondása, az a részes Pocsai Gergő. Mindig mondtuk, hogy megöli a pálinka. Pedig dehogya az ölte meg! Vigyázott rá az isteni gondviselés: belefulladt a Tiszába. (Borsszem Jankó, 1912. augusztus 25.)

sokára ismét örömmel üdvözölhetjük tárlatainkon az élet-öröm derűs szimfóniáit.”²¹ Kalivoda valóban visszatért az alkotáshoz és a kiállításhoz, és már a Nemzeti Szalon 1929-es Őszi kiállításon is szerepelt néhány festménnyel. A betegség előtti sikereket azonban már nem tudta megismételni. A csoporthoz köthető kiállításokon való részvétellek mellett 1932-ben a Nemzeti Szalon Őszi kiállítán ezüstérmet kapott Mákvetés című festményéért.²²

Fiatalon, mindössze 53 évesen, 1936. május 11-én hunyt el Szurdokpüspökiben.

21 Chroniqueur: Műteremlátogatás Sándorné Kalivoda Katánál – Képzőművész, 1929, 21. sz.

22 Budapesti Hírlap, 1932. szeptember (52. évfolyam, 195–219. szám) 1932-09-21 211. szám, 9. p.

Halász Albert

Szent Vid muravidéki metamorfózisa

Vid, azaz Vitus a 3. sz. végén született vértanú, a tizenegy segítőszent egyike. Tisztelete, mely főleg a középkorban volt jelentős, Európa szerte elterjedt, így Magyarországon is. Hittérítő tevékenységét Itáliában fejtette ki. Magyarországon legendáját az Érdy-kódex mutatja be. Ruhátlan gyermekként forró olajjal teli üstben, ill. üsttel a kezében, vagy ifjuként gyakran előkelő ruhában ábrázolják.

A szász és cseh uralkodók védőszentjeként jogárral, országalmával is feltűnik. Számos betegség esetén kérték közbenjárását, mint pl. a vitustánc, nyavalayatörés, őrjöngés, hisztéria, kígyócsípés, kutyaharapás. Latin neve, a Sanct Vit összecseng a szláv Swantovit (v. Svantevit, Svantovit), a fény és a világosság isten nevével. Neve magyar családnevekben és helynevekben is megtalálható.¹

Szlovéniában hivatalosan úgy tartják számon, hogy Svetovit (Svantovit, Svjantovid, Sventovit, Svetovid) balti poláb, szláv isten, a világosság napistene, akit a vegetáció, az üzletelés és a háború patrónusaként is tiszteltek, és négy fejjel ábrázoltak, mintegy a négy égtáj felé nézve. Kezében nyílat és kürtöt tartott, fehér lovon nyargalt. Fekete kakassal is ábrázolták, úgy, mint Szent Videt. Az az elmélet, hogy a kereszteny szent felváltotta volna Svetovitot, nem bizonyított.²

A Julián-naptár szerint Szent Vid napja a nyári napfordulóra esett, így hagyományozódott tovább a Gergely-naptárba is, és az a jellemzője, hogy az évben ez a nap

● Szent Vid a Nürnbergi Krónikából, 1493
(Forrás: https://sl.wikipedia.org/wiki/Sveti_Vid, utolsó megnyitás: 2021. 11. 29.)

a leghosszabb. Primož Trubar, az első szlovén nyomtatott könyvek szerzője a 16. században pl. még úgy jegyezte fel, hogy Szent Vid napja a leghosszabb, Luca napja pedig a legrövidebb, ill. Szent Vid éjszakája a legrövidebb, Lucáé pedig a leghosszabb. Szlovéniában több tucat templom viseli Vid nevét, személynévként és vezetéknévként egyaránt gyakori, női változata a Vida.

A szlovénban a Vid keresztnévét a latin Vitus változatból eredeztetik, aminek a jelentése a latin vita, azaz élet. Hasonló a latin vitulus, ill. ifjú, vagy az avitus, ill. nagyatayai, azaz ősi. A Vitus szláv eredetű névváltozatokat a szláv vit kifejezésből is eredeztetik, ami

uralkodót, hatalmat jelent, pl. Vítomir, vagy Ljudevit.³ A név nagy népszerűségéhez mérten a napjához is számos szokás, hagyomány fűződik.

A Vid-nap a szlovének körében is a paraszt nyár kezdete, számos időjárási megfigyelés, jóslás, főleg pedig a földművesek, állattartók számára volt kiemelten fontos jeles nap. Vidékenként más-más eseményeket fűznek hozzá. Ekkorra érik a cseresznye, elültetik a krumplit, a

1 DIÓS 2010; Vid címszó ill.: BÁLINT 2004; Június 15. címszó

2 KURET 1989; 378.

3 KEBER 1996; 484.

káposztát. Viszont még messze az űsz, fogytán az élelmiszer. Ekkor, mint első gabona, beérik az árpa, de a többi is hamarosan követi, pl. a rozs is lehajtja a fejét, azaz érik. Féltek a ködtől, hiszen nemcsak a terményt vitte el, hanem az emberek életét is. Az eső egyenesen csapásnak számított, ami rossz termést jövendölt. A kártevők ellen is Vidhez fordultak. A legfontosabb tulajdonsága pedig a betegségek elleni közbenjárása. Általában az idegi alapú betegségek, az epilepszia, azaz a vitus-tánc, a nyavalyatörés és a gyermekkorú eklampszia, azaz rángóögörcs esetében fordultak hozzá segítségért. Ez állítólag azzal a legendával van összefüggésben, hogy Szent Vid megmentette Dioklecián fiát a gonosz szellemektől, amelyek megszállták. Néhol viszont kígyócsípés és villámcsapás ellen kérték a segítségét. A szlovén kutatók főleg szlovén és horvát jellegzetes napnak, ill. szokáscsoportnak tartják a Szent Videt, merthogy a legfontosabb jellemzője a szembetegségek gyógyítása. Ezt a Vid név népi, téves magyarázatával indokolják, ugyanis a vid főnév jelentése látás. Általánosan elterjedt volt a harmatgyűjtés, amit szemfájás, szembetegségek esetén a jobb látás reményében alkalmaztak vagy mindenjárt, vagy eltették, és azzal mosták a beteg szemet.⁴

Már a 20. század elején Gönczi feljegyzí, hogy Göcsei és Hetés vidékén úgy tartják, hogy a rákok kijönnek a folyó partjára. Ezen a napon a gabona töve megszakad, utána már csak érik.⁵

A kilencvenes években az idősebb adatközlők ismerték a Vid-napi mondást: „Né sirasd sém apádat, sém anyádat, haném a Vid-napi ködöt, s a Szent Péteri esüt.” Általánosan azt tartották, hogy ezen a napon szakad meg a búza gyökere, abbamarad a növése, itt a beérésének az ideje. E naptól már bármit el lehet ültetni, mert még a porba ültetett növény is kikel.⁶

⁴ KURET 1989; 378. és ŠEGA – MLAKAR 2004; 594.

⁵ GÖNCZI 1914; 255 ill. PENAVIN 1988, 106.

⁶ HALÁSZ 1999, 189.

● **Szent Vitus vértanúsága
a forró olajjal teli üstben,
Szent Vitus oltárának
ábrázolása (1514/17) a fleini
Szent Vitus templomban
Németországban.**
(Forrás: [https://de.wikipedia.org/
wiki/Veit_\(Heiliger\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Veit_(Heiliger)), utolsó megnyitás:
2021. 11. 29.)

Vid különös tiszteletnek örvend Muravidéken is, hiszen itt található a Vid-kápolna, ahol Vid napján évente tartanak búcsút. A kápolna helyén, melyet 1828-ban építették a Bogojinai (Bagonya) Plébániához tartozó hívek, már korábban is szobor, más források szerint fakereszt állt. A kápolna közvetlen közelében forrás fakad, vizének gyógyhatást tulajdonítanak. A kápolna Strehovci település szomszédságában van a Bakonaki tó (Bukovníško jezero) feletti domboldalon, és a Bogojinai Plébániához tartozik, míg maga a település Dobronak közigazgatási egységhez. A szomszédos nagyobb település mintegy ezer lakossal Dobronak (Dobrovnik), ahol zömében magyarok laknak.

Mint a térség mai és egykor természetes és közigazgatási központjában, Dobronakon volt a nevezetes hetesi temető is. A temetőbe a hetesi magyar falvak lakói temetkeztek: Zsitkóc, Radamos és a mai határ túloldalán található falvak, mint Bödeháza, Gáborjánháza, Szijártóháza. E temető mellett a szokásoktól eltérően a dobronakiaknak saját temetőjük is volt. Mivel e falvaknak a 19. sz. második felében saját temetőket kellett létesíteni, lassan elhagyták, és a hetesi temető, mint temetkezési hely, az első világháború után megszűnt.

A negyvenes évek elején már alig állt néhány kereszt, így a temetőt felszámolták. Labdarúgó pálya lett a helyén, ma ott lakótömb, szántóföld található.⁷ Volt a településen egy zsidó temető is, ott szőlőskertek vannak. Dobronakot a 13. század végén említik először az oklevelek, mint egyházkerületet, Szent Jakab templomát pedig a 14. században, amely egy a Szent István elvein alapuló tízfalvas plébánia lehetett, máig római katolikus hitközséggel, kivéve a reformáció rövid idejű térhódítását a 16. század végén, 17. század elején.⁸ Mindig központi szerepet töltött be, kisugárzása pedig a szélesebb térségre is

⁷ VARGA 1997; 62.

⁸ VARGA 1997; 15.

kiterjedt, mindenéppen a Hetésre és az azzal szomszédos területekre, Lendva-vidékre is.

A dobronaki Szent Vid-kút muravidéki mondakörét Magyar Zoltán gyűjtötte fel. Hárrom témakörbe csoportosítja. Az első az ottani elsüllyedt kolostorról szól. A Babakút néven is ismert forráshoz kapcsolódó monda szerint ott egy kolostor állt, a földben fellelhetők a maradványai. Általában úgy vélik, hogy a kolostor elsüllyedt. Este, naplementekor lehetett látni a barátok alakját, ahogy ott jártak. Környékén a földből energia sugárzik, onnan, ahol a kolostor kapuja volt. Van, aki gyermekkorában az erdő gyérítésekor még vágta az ott található szőlőt, amely már elvadult és felfutott a fára. A szőlőskert a kolostorhoz tartozott, és a mai tó túloldalán helyezkedett el. A második a szentkút eredetét érinti. Aki a kút vizéből ivott, azt megsegítette Szent Vid. A vízzel keresztet vetettek, és hazai is vittek belőle. A forrásra egy vándordiák talált rá, aki meggyógyult tőle. Más közlés arról szól, hogy valamikor ott őrzött egy pásztor, aki megmosta a vízben a szemét, és visszanyerte a látását. Úgy vélik, hogy a gyógyvíztől sok zarándok látása megjavult. Segít a szemfájás esetén. Néhol a forrást Babakút néven ismerik. Úgy magyarázzák azért, mert a babákat vitték oda megmosdatni, meg a nagyobb gyerekeket is, hogy ne fájjon a szemük. Egyesek a lábukat mosták meg, meg ha fájt a fejük, ittak is belőle. A Vid-kúthoz tartozó harmadik témakör a kegyhely megsértéséről szól. A második világháború alatt egy helyi partizán belelőtt a kápolnába, minek utána nagy beteg lett. Sokáig szenvedett, nem bírt meghalni. A plébánosnak gyónita meg, mit cselekedett, csak aztán halt meg.⁹

A dobronakiak életének ma is szerves része a Vid-kút és a Vid-napi búcsú, a szenthez fűződő szokások és hiedelmek. Nemhiába, az egyetlen rendezett út Dobronak felől vezet a Vid kápolnához, aminek környéke nemcsak zarándokhely, hanem ma már a kikapcsolódás, a szóra-kozás helye is.

A bakonaki tó (Bukovniško jezero) mellett található kis kápolna nem a Dobronaki Plébániához tartozik, hanem Bogojinához (Bagonya). Igaz, közigazgatásilag Dobronak szerves része. Strehovci település határában találjuk, mely már nem tartozik a magyar falvak közé,

bár a településen az idősebbek vagy a fiatalabb generációk, akik a dobronaki kétnyelvű általános iskolába jártak, beszélik a magyar nyelvet. Misére Bagonyára és Dobronakra is járnak. Dobronakon már régóta reggel nyolckor a szlovén, tízkor a magyar szentmise van.

A bakonaki tavat 1948-ban kezdték építeni, a 80 ezer négyzetméteren elterülő, alig 2-5 méter mély tó 1952-ben épült meg. Mesterséges tóról van szó, mert az erdőből esős időszakban rengeteg víz zúdult a faluba, árvizeket okozott, amit aztán így tudtak szabályozni. Folyton árvízveszély volt pl. a Csillag utcában. A vályogból készült házakat nemegyszer újjá kellett építeni. A falu végén több birtokosnak közös legelője volt, azt is és az utakat is gyakran előntött a víz. A tó felfogja a csapadékot, ahonnan a zsílip megnyitásával fokozatosan engedik ki a vizet a Bakonaki patakba, mely a falun keresztül folyik. A tó helyén erdő volt. A mendemonda úgy tartja, hogy rizstermesztés miatt vizenyősítették a területet, de ez persze nem igaz.

A Vid-kúnál június 15-én, Vid napján minden volt búcsú, ahol tömegesen jelentek meg közelről és távolról, főleg pedig a helyiek, akik aznap vendégiül látták a rokonokat. A magyarok a nyolcrai magyar misére mentek, a tízórai szlovénra pedig a szlovénok mentek el. Az elsőt a dobronaki plébános, a szlovént a bakonaki pap tartotta. Jöttek Strehovciról, Bakonakról, Szentlászlóról, Pártosfalváról. A helyiek a rokonokat meghívíták ebédre, estig együtt voltak. Dobronakon is több kocsma volt. A férfiak ebéd után oda mentek társalogni, a nők otthon beszélgették.

A kápolnához vezető út mentén kirakodóvásár volt. Híresek voltak a filuci (filói, szlovénül Filovci) fekete korsók. A nagykorsókat azok vették, akik pl. arattak. Ebben vitték a vizet, mert hidegen tartotta. A gyerekek kis bugyogós korsót, egy kétdelicis edényt kaptak. A kápolna alatt a kútnál a búcsúsok megmosakodtak, ill. a gyerekeknek megmosták a szemét, majd a gyerekek maguk is megmosakodtak, inniuk is kellett a vízből. Végül megtöltötték a kicsi és a nagy korsókat vízzel, amit hazavittek. Otthon egy hétag ezzel mosták a szemüket, mert gyógyhatást tulajdonítottak a víznek. A helyi legenda úgy tartja, hogy a „nagyon-nagyon régi időkben”, amikor itt még kolostor állt, egy vak pásztor ettől a víztől nyerte vissza a látását. Ez a hiedelem általában ismert a környéken, ezért vették a korsókat. és vitték benne haza a vizet.

⁹ MAGYAR 2010; 121.

A huszadik század második fejében a gyerekek mise után hazafelé „fütyüli cukrot” kaptak. A fehér, piros csíkkal körbetekert cukorrúd fütyült, ha megfújták. Az édességet kampósbottformára hajlított cukorka változatában is ismerték, igaz, az nem szólt. Aki ilyet kapott, az otthon fogyaszthatta el, ami napokig is eltartott. A mézeskalács is elmaradhatatlan volt a búcsúban. A marcipánt kilóra mérték ki.

A vásárban otthon készített termékeket árultak, kosarakat, seprűket, kenyérsütő vékákat. Ide hozták portékájukat a helyi fazekasok is. A közeli Turniscsáról (Turnišče, ill. korábban Bántornya) jöttek a „kófák”, akik különböző magvakat árultak. Salátát, sárgarépát. Később, Jakab napján a dobronaki templomdombon répamagot árultak. A helyiek otthon is készítettek különféle edényeket agyagból, amit terményért cseréltek el. Az edény ára a kétszer megtöltött gabona volt. Egészen a csáktornyai vásárig eljártak. A búcsú napján szerezték be pl. a köteleket is, a lovaknak kumetet, gyeplőt vettek. Az árusok a Mura folyó túloldaláról, szlovén területekről érkeztek, Ljutomer környékéről. A gazdák arra spóroltak, hogy a Vid-kúti búcsúkor kumetet vesznek a lovaknak.

A búcsú nevezetessége a „ringispil”, a körhintá volt. Ezt nem áram, hanem a falusi legények hajtották. Jutalmul ők is felülhettek rá. Csínytevésként, ha félős, sikító lányok ültek rajt, jobban meghajtották. Virtusból a rajta ülők egymás kezét is megfogták. A szórakozásra viszont csak a szentmisék után kerülhetett sor. Délután a tűzoltók bált szerveztek. A fiatalok ott tudtak találkozni, udvarolni, sétálni az erdőben. „Szerelmesködtek”.

Lendváról háromkerekű biciklin fagylaltos érkezett. Fából készült lángról árulta a fagylaltot, amit jággal hűtött. Ebből kaptak egy-egy gombót a gyerekek.

A búcsú nevezetessége az akkor éró cseresznye volt. Az Őrségből hozták. Két decis, fél literes és egyliteres bádogos mércével mérték ki. A szegényebbek a legkisebb

● A dobronaki Szent Vid-Kápolna
a Bakonaki-tó közelében.

(Fotó: Halász Albert)

adagot vették, azt is megosztották. Tölcsér alakú papír „stanecliffe” csomagolták. Utána ért be a „csengető körte” is.

A tűzoltók italt, „durrantós” kolbászt árultak. Úgy nem lehetett el senki sem a búcsúból, hogy ebből a kolbászból ne evett volna. Azért volt durrantós, mert amikor a helyi készítésű rövidebb, vaskosabb formájú kolbászba beleszűrták a világít, egyet pattant. Ezért nevezték el durrantós kolbásznak.

Dobronakról a mintegy másfél kilométerre eső búcsúba minden gyalog mentek. Odafelé imádkoztak, mindenki megvolt a saját kis imája. A falusi gyerekek általában a nagyszülők kíséretében mentek. Az idősebbek, a nagyobb gyerekek csak később csatlakoztak.

Még az ötvenes években is a földből, hegyoldalból bukkant elő a forrásvíz, és nem volt különösebben

rendezve a környéke. Körülötte sár volt, mert az emberek búcsú alkalmával ott tolontak, hogy mosakodjanak vagy megtöltsék az edényeket, ezzel sarat csináltak. Jó minősége miatt a forrásvizet nagybecsben tartották. Nem csak gyógyhatása miatt, de a mezőn dolgozók is előszeretettel vittek belőle magukkal. A faluban nem volt minden háznál kút, a szomszédba jártak vízáért, vagy ide a forráshoz. Vesszővel befont korsókat erősítettek a biciklire, azzal hordták haza a vizet.

A Vid-kút ma még híresebb zarándokhely. Emberek tucatjai keresik fel közelről és távolról, évente mintegy negyven ezren. A hozzáértők, a bioenergetikusok a kilencvenes évek végén felmérték a környékét, és kijelölték azokat a pontokat, ahol különböző, a földből sugárzó gyógyhatású energia tör fel. Facölöpökre helyezett, számoszott táblák jelölik, mely betegséget enyhítik ezek a pontok a forrás, a kápolna környékén az erdőben. Pl. sok szívbeteg ma is csak ezt a vizet használja.

A kápolnát 1827-ben építették, előtte a közelben kolostor volt, ahol szerzetesek éltek. Néhány éve szállodát

is akartak ide építeni, de a helyiek nem engedték meg bolygatni a természetet.

A népi megfigyelések szerint ezen a napon délután, estére a legtöbbször a bakonaki tó felől befelhősödik, jön a vihar, aztán szakad az eső. A vendéglősök, akik kint biztosítják a kínálatot, ezt számon is tartják. Vid napján általában estére esik az eső. Jakab napján, Dobronak véddőszentjének a napján, július 25-én pedig azt mondják, ha szomorú a Jakab, nem lesz hideg télen.¹⁰

A dobronaki Vid-kápolna és a Vid-forrás napjainkra jelentős zarándokhely lett, hiszen a helyi idegenforgalom kiváló lehetőséget látott a vidék védjegyének népszerűsítésében, amivel növelte a látogatók számát. A Vid-napi búcsúra ma már több ezren érkeznek, évente több tízezren. A tömegeket nagy parkoló, idegenforgalmi kínálat, kalandpark várja. A tó környéke a horgászok, táborozók, az erdő a gombászok, kikapcsolódni vágyók kedvenc területe. Az érdeklődőket, a gyógyulni vágyókat a következőkkel invitálják ide:

„A bőkezű természet a Bakonaki-tó környékét energiával ajándékozta meg, amely feszültség oldó, nyugtató és revitalizáló. Az emberek már a régmúltban is a geomantia, a Föld éltető erejével összehangolt tájformálás ősi kínai művészet tanítását vették figyelembe, amikor szentélyeket, templomokat építettek. Emiatt nem véletlen, hogy azon a helyen, ahol a Szent Vid-kápolna áll századokkal ezelőtt is állt templom.

A jótékony hatású területet, az erővonalakat (sárkány vonalak) és az egyes területek gyógyító hatását, beleértve a Szent Vid-kápolna menti sugár forrásokat radieszteziológusok, természetgyógyászok alkotta csoport fedezte fel és elemezte.

A Szent Vid-kápolna környékén jótékony hatású különléfűserejű és színű földsugárzást lelte. A 450 méternyi átmérőjű területen kb. 50 különböző energia-tartalmú, gyógyító hatású hely található. Az időben meghatározott és ismétlődő ott tartózkodás segíti a különléfűserejű egészségügyi problémák megoldását, jótékonyan hat a testi-lelki közérzetre. A Vid-forrásból folyó víznek is jótékony, gyógyító hatása van, elsősorban a látási, hallási, emésztőszervekkel és idegrendszerrel kapcsolatos valamint a bőrbetegségek gyógyítására alkalmas.

A helyiek vallomása szerint a forrásból eredő vízzel való mosakodás és a víz fogyasztása hatására egyeseknek javult a látása. Még azok is részei lesznek a természet csodaszűrű erejéből fakadó jótékony hatásnak, akik kételkednek benne. A jótékony hatás a fák lombjai között a vízszinten tükröződő beszivárgó napsugárkból szövődik, a szél, a hullámok, a levelek suhogása és madárének összhangjából.”¹¹

A Dobronak szomszédságában, Strehovci községen található Szent Vid-forrásnak és a névadó szentnek napjainkban is nagy kultusza van. Igaz, a forrás elsődleges szerepe és a környéke is megváltozott, a szent térhez hozzárendelték a profán tartalmakat is, a szent alakja és a hozzá fűződő gyógyulási remények és módok kissé változtak és igazadtak a korhoz, az emberek elvárásaihoz. Mindez viszont mit sem csökkenti a hely kultuszát.

¹¹ Dobronak hivatalos honlapja, <https://www.dobrovnik.si/objava/87857>, utolsó megnyitás 2019. 5. 10.

IRODALOM:

- BÁLINT Sándor (2004): *Ünnepi kalendárium I.* Neumann Kht., Budapest. Internetes változat: <http://mek.oszk.hu/04600/04656/html/> (Június 15. címszó, utolsó megnyitás: 2021. 11. 20.).
- DIÓS István, főszerk. (2010): *Magyar katolikus lexikon.* Internetes változat: <http://lexikon.katolikus.hu/> (Vid címszó, utolsó megnyitás: 2021. 11. 20.).
- GÖNCZI Ferenc (1914): *Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összefontabb ismertetése.* Szabó Lipót Könyvnyomdája, Kaposvár.
- HALÁSZ Albert (1999): *Jeles napok, népi ünnepek a Muravidéken.* Studio Artis – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.
- KEBER, Janez (1996): *Leksikon imen.* Mohorjeva družba, Celje.
- KURET, Niko (1989): *Praznično leto Slovencev.* Družina, Ljubljana.
- MAGYAR Zoltán (2010): *Muravidéki népmondák.* Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.
- PENAVIN Olga (1988): *Népi kalendárium. Forum,* Újvidék.
- ŠEGA, Polona – MLAKAR, Vlasta (2004): sv. Vid. In. BAŠ, Angelos szerk.: *Slovenski etnološki leksikon.* Mladinska knjiga, Mladinska knjiga.
- VARGA Sándor (1997): *A dobronaki plébánia történetéből.* Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva.
- Elektronikus forrás: <https://www.dobrovnik.si/objava/87857> (utolsó megnyitás: 2021. 11. 20.).

Vida Dorian, Bandi Szabolcs

„A jó, a rossz és a nárc” – Kitekintő a nárcisztikusok gondolatvilágára

A Lindua folyóirat 2020-as számában már napvilágot látott egy olyan ismeretterjesztő írás, amely a nárcizmus jelenségét próbálta valamivel átláthatóbbá tenni a laikusok számára is.¹ A jelenlegi írás ennél egy kicsit specifikusabb témát taglal: a nárcisztikusok gondolkodásmódját, valamint az abban bekövetkezhető torzításokat próbálja górcső alá venni.

Bár a nárcizmust a történelem során elsődlegesen patológiai esetként, „betegsékként” kezelték, a mai megközelítésben ez nem teljes mértékben helytálló.² Annak ellenére, hogy megismerjük a nárcisztikus gondolkodást, valamint az azokban bekövetkezhető torzításokat, szemügyre kell vennünk a nárcizmust mint patológiás állapotot, személyiségzavart.

Az patológiás nárcisztikus személyiség alapvetően kilenc kritérium mentén szerveződik, amelyből ha öt jelen van, akkor jelenthetjük ki valakiról, hogy nárcisztikus:³

- grandiózus önérzet megléte (eltúlozza az elért eredményeket, tehetségét, valamint elvárja, hogy felsőbb-rendűként ismerjék el, anélkül, hogy megfelelő teljesítményt nyújtana),
  - a korlátlan sikerről, hatalomról, ragyogásról, szépségről vagy ideális szerelemről való fantáziálás megléte,
  - "különlegesnek" és egyedülállónak látja magát, és úgy érzi, hogy társulnia kell más különleges vagy magas státuszú emberekkel,
  - túlzott csodálatot igényel,
  - elvárja a különleges bánásmódot,
  - kizsákmányol másokat (kihasznál másokat a saját céljai elérése érdekében),
  - hiányos empátiás készségek: nem hajlandó felismerni mások érzéseit, illetve azonosulni mások érzéseivel és szükségleteivel,
- gyakran irigykedik másokra, vagy azt hiszi, hogy mások irigyeik rá,
- arrogáns, gőgös viselkedést tanúsít.
- A gondolkodásban létrejövő torzításokat általában a becki kognitív elmélet, valamint Young sémaelmélete alapján szoktuk értelmezni. A két elmélet ugyanabból az alapból táplálkozik, de más megközelítésből vizsgálja ezeket a torzításokat. Young a klasszikus pszichoanalitikus vonalat integrálja a gondolkodásmód leírására, míg Beck a kognitív elméletekből indul ki. A terjedelmi korlátok miatt a jelenlegi írás csak a becki kognitív elmélet tükrében elemzi a nárcisztikus személyiségvonalak nyomán kialakuló torzítások sokaságát.

Beck kognitív elmélete – alapsémák, hiedelmek, diszfunkcionális attitűdök

Beck úgy gondolta, hogy az egyének gondolkodásmódjának a megismerése hozzásegíthet minket a személy érzelmi világának a megismeréséhez is (Bandi, 2020). A kognitív megközelítés alapján a különböző helyzetek önmagukban érzelmileg semleges töltöttséggel rendelkeznek, és csak a személy ruházza fel őket különböző érzelmi színezetekkel.⁴ Így lehet az, hogy minden egyes szituáció kiértékelése, és érzelmi jelölése függ attól, hogy ki éli át őket, milyen az aktuális lelki állapota, valamint hogyan milyen korábbi tapasztalatokkal rendelkezik.

1 Vida és Bandi, 2020

2 Bandi, 2014; Pincus & Lukowitsky, 2010; Kaufman, Weiss, Miller & Campbell, 2020

3 APA, 2013

4 Mórotz és Perczel Forintos, 2005; Beck, 2002

Foto/foto: Dóra Tüske (Foto-video Klub Lendava)

A becki modellt három szintre oszthatjuk fel: az alapsémák, az attitűdök, valamint az automatikus gondolatok szintjére. A legmélyebb komponensek a sémák, amelyek egy lehorgonyzási pontot adnak a személynek. Ezek a gondolkodásunk minden egyes mozzanatát meghatározzák. Többségük már kora gyermekkorban kialakul, s egész életen át elkísér bennünket. Mivel ilyen hosszú időn keresztül hordozzuk ezeket az alapsémákat, a többségük már teljesen általánossá válik számunkra – beleépülnek a személyiségünk alapjába –, így észre sem vesszük a jelenlétüket.⁵

A becki elmélet második szintjén találhatók az általános attitűdök. Mint ahogy a nevük is utal rá, ezek a gondolkodásunkat és a hozzáállásunkat fogják meghatározni⁶. Az első észrevehető torzítások főleg itt keletkeznek: amennyiben ez a gondolkodásmód torzulni kezd, akkor beszélhetünk diszfunkcionális attitűdökről. Ezek önmagukban nem jósolnak semmilyen betegséget, sőt pont ellenkezőleg! Néhány ilyen diszfunkcionális attitűd még elvárt is a mai társadalomban – például a perfektizmus. Viszont ezeknek a felhalmozódá-

sa már okozhat depressziót, valamint egyéb mentális betegségeket is.⁷ Hét különböző diszfunkcionális attitűdöt tudunk elkülöníteni:

- a jóváhagyás és külső elismerés igénye,
- a szeretet igénye,
- a teljesítmény igénye,
- a környezet felé irányuló fokozott elvárások,
- a perfektionalizmus,
- a külső kontroll, szemben a belső kontroll és az autonómia igényével,
- az omnipotencia (mindenhatóság).

Mint ahogy sejthető, a nárcisztaik több diszfunkcionális attitűddel is rendelkeznek. Első ránézésre nem feltétlenül egyértelmű, de a nárcisztaik személyiségvonással rendelkező személyek rá vannak utalva a külső elismerésre.

A köztudatban nem túlságosan ismert, de a nárcisztaik személyek sérült önképpel rendelkeznek,⁸ ami miatt alapvetően szükségük van a folytonos megerősítésre. Ebből következik a külső elismerésre való igényük, valamint a szeretetre való túlzott igényük egyaránt.

5 Mórotz és Perczel Forintos, 2005; Beck, 2002

6 Bandi, 2020

7 Margitics, 2005; Tringer, 2010

8 Bandi, 2020

A nárcisztikus személyek sokszor hűvös családi körben nőnek fel, s emiatt belül vágynak arra az idillihez, amit korábban nem kaphattak meg. Emiatt létrehoznak egy fantáziavilágot, ahol minden úgy alakulhat, ahogy azt ők szeretnék. A nárcisztikusokra alapvetően jellemző a valóságtól való elrugaszkodás, hogy megerősítsék a saját elképzeléseiket.⁹ Míg az átlagembernek reális céljai vannak, addig egy nárcisztikusnak legtöbbször nagyzoló, grandiózus fantáziái – egy saját állam alapítása, világmegváltás.¹⁰ Millon szerint a nárcisztikus egy színházban él, ahol ő a színész és a közönség egyszerre. S mivel minden taps fogadja a darab végét – hiszen önmagát élteti –, így a mű sose lesz idejétmúlt, unalmás, akárhányszor is játszódik le. Ilyen módon váltja fel a valóságot a „megteremtett valóság” – azaz a képzelet – a nárcisztikusok világában.

Sokszor megfigyelhető az is, hogy a nárcisztikusok többre tartják magukat, mint amire képesek, vagy egyáltalán elértek már életükben. Az ilyen torzított valóságban lesznek az átlagos emberekből királyok, a királyokból pedig Istenek.¹¹

De miért teszik ezt? Miért hoznak létre egy olyan világot, ami nem igazi? A válasz egyszerű: a saját énjük védelmére. Hiszen egy tökéletes világban ők is tökélethesé válthatnak. Itt mutatkozik meg a perfektionizmus, ami egyben összekapcsolódik a teljesítmény igényével. Viszont a nárcisztikusok világában, ha ők tökéletesek, akkor másuktól is elvárják ugyanezt, hiszen mindenek és mindenkinél meg kell felelnie egy nárcisztikus elképzeléseinek. Ennek ugyanakkor szinte senki sem tud megfelelni, ami miatt a nárcisztikus személy sokszor megvetéssel tekint a környezetében lévőkre, válogatás nélkül.

Ezek a személyek a saját kis világukban mindenhatók, sebezhetetlenek – „Istenek”. Szemléletes irodalmi példa erre Oscar Wilde Dorian Gray című műve, ahol a főszereplő nem öregszik, nem sérül meg, mert minden ilyentől megvédi a festmény, amit róla készítettek. Ebben a történetben a festmény valamilyen szinten a nárcisztikus világnak a földi megnyilvánulása.

A mindenhatóságra való hétköznapi példa a nárcisztikusok esetében a szabályok áthágása, be nem tartása. Ezek a személyek sokszor érzik azt, hogy rájuk nem vonatkoznak a szabályok, s bármit megtehetnek társaikkal. Ez a tökéletesség és a felsőbbrendűség képzeletének az egyik végpontjaként is értelmezhető.

E rövid összefoglaló alapján látható, hogy egy „átlagos nárcisztikusnak” rengeteg diszfunkcionális attitűddel, gondolkodásbéli torzítással kell megküzdenie, ami nagyon sokszor alkalmazkodási nehézséget jelenthet számára. Az ezekből fakadó következmények pedig legtöbbször közvetlen környezetükön szokott lecsapodni.

IRODALOM:

- American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5th Edition*. Washington D.C.: American Psychiatric Association.
- Bandi, Sz. (2014). *Az NPI és HSNS-MCNS tesztek pszichometriai eredményei, korábbi empirikus adatok*. Pécsi Tudományegyetem Bölcşészettudományi Kar Pszichológia Intézet Személyiségi- és Egészségpszichológia Tanszék.
- Bandi, Sz. (2020). *A nárcizmus kézikönyve*. Elméleti és kutatási segédlet. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcşészettudományi Kar Pszichológia Intézet.
- Beck, J. S. (2002). *Kognitív terápia: kezdőknek és haladóknak*. Budapest: VIKOTE.
- Kaufman, S. B., Weiss, B., Miller, J. D., & Campbell, W. K. (2020). *Clinical Correlates of Vulnerable and Grandiose Narcissism: A Personality Perspective*. *Journal of Personality Disorders*, 34(1), 107–130.
- Margitics, F. (2005). *A diszfunkcionális attitűdök, megküzdési stratégiák és az attribúciós stílus összefüggése a szubklinikus depressziós tünetegyüttessel főiskolai hallgatóknál*. *Mentalhi-giéné és Pszichoszomatika*, 6(2), 95–122.
- Millon, T., Millon, C. M., Meagher, S. E., Grossman, S. D., & Ramnath, R. (2012). *Personality disorders in modern life*. John Wiley & Sons.
- Mórotz, K.- Perczel Forintos, D. (2005): *Kognitív viselkedésterápia*. Budapest, Medicina Könyvkiadó.
- Pincus, A. L., & Lukowitsky, M. R. (2010). *Pathological Narcissism and Narcissistic Personality Disorder*. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6(1), 421–446.
- Tringer, I. (2010). *A pszichiátria tankönyve*. Budapest: Semmelweis Kiadó.

9 Millon és mtsai., 2012

10 Millon és mtsai., 2012

11 Millon és mtsai., 2012

Atilla Pisnjak

Kratka zgodovina gradnje meščanske šole v Lendavi

Az alkotó műve
a Magyar Művészeti Akadémia
Művészeti Ösztöndíjprogramjának
támogatásával jött létre

Šolstvo v Lendavi ima zelo bogato zgodovino, čeprav natančnih podatkov o obstoju in organiziranosti šolstva v Lendavi iz srednjega veka nimamo. Z gotovostjo lahko trdimo, da je na njenem območju že v tistem času bila prisotna določena vrsta izobraževanja, povezana z redovniki oz. s cerkvijo. V času reformacije so bili zemljški gospodje Bánnfyji zaslužni za to, da se je Dolnja Lendava razvila v gospodarsko in kulturno središče, kar je vključevalo tudi skrb za šolstvo.

Pri protestantski učitelj je bil György Orbonai Rácz, ki je že leta 1554 deloval v mestu. Iz časov protireformacije pa vse do 19. stoletja je šolstvo slabo dokumentirano, vemo pa, da je tu delovala rimskokatoliška šola, ki je leta 1847 dobila lastno zgradbo. V 19. stoletju je bila zaradi vse večjega števila prebivalcev judovske vere ustanovljena tudi židovska šola. V obdobju razvoja meščanstva pa se je pojavila tudi potreba po posvetni vzgojno-izobraževalni instituciji.

Težnje po ustanovitvi meščanske šole datirajo iz časov po nastanku Avstro-Ogrske oziroma nagodbe iz leta 1867.

16. julija 1872 je Ministrstvo za verska vprašanja in izobraževanje izdalo dovoljenje, da se v Lendavi ustanovi višja ljudska šola, njeno delovanje pa je bilo pripravljeno tudi financirati. Občinski svet je bil s tem seznanjeni na seji 11. avgusta istega leta. Kljub veselju so izrazili prepričanje, da bi šestletna meščanska šola v večji meri zadostila potrebam mesta in okolice. Pobudo, da bi se namesto višje ljudske šole ustanovila meščanska šola, so izrazili že pred omenjeno sejo, saj je državni sekretar na ministrstvu, Gedeon Tarnáky, 4. avgusta v pismu zavrnil to možnost in potrdil, da se ustanovi višja ljudska šola.

V isti zadevi je v imenu meščanstva 10. avgusta takratni okrajni sodnik v Lendavi, József Nagy, na ministrstvo naslovil prošnjo za ustanovitev meščanske šole, ki bi jo naj tričlanska delegacija 7. septembra osebno predala ministru Ágostonu Trefortu, skupaj z njeno obrazložitvijo. 14. septembra so z ministrstva prejeli pozitiven odgovor,

tako sta 18. novembra prva dva razreda – z manjšo zamudo – začela pouk v novoustanovljeni deški meščanski šoli, ki je domovala v prvem nadstropju lendavskega gradu. Šolsko leto 1876/1877 je začelo že vseh šest razredov, vendar se je šola iz leta v leto soočala z nihanjem, celo drastičnim zmanjšanjem števila otrok. Najslabše je kazalo v šolskem letu 1879/1880, ko se je v štiri razrede šole vpisalo le 27 otrok. Od naslednjega leta naprej se je tendenca obrnila in so se številke počasi začele izboljševati.

Težavo pri organizaciji pouka je predstavljala tudi infrastruktura, saj grad ni izpolnjeval osnovnih pogojev in je bil v zimskem času – po 250 stopnicah, ki so vodili do njega – težko dostopen. 18. februarja 1884 je šolski svet sprejel sklep, v katerem se je zavzel za nacionalizacijo šole. Ministrstvo zahtevi ni ugodilo, je pa zvišalo znesek sredstev, ki jih je letno izplačevalo šoli. Oktobra je občinski svet ministrstvo zaprosil za sofinanciranje gradnje

Foto: Iz knjige Pozdrav iz Dolnje Lendave, 1997

• V ozadju je stavba meščanske šole na stari razglednici.
Na desni strani je vidna nekdanja stavba osnovne šole.

Foto: Peter Orban, 2009

● Stavba meščanske šole

šolske stavbe. Naslednjega leta so dobili pozitiven odgovor, v katerem se je ministrstvo zavezalo, da bo poplačalo polovico gradbenih stroškov, v kolikor mesto priskrbi primerno zemljišče. Leta 1885 je inženir s strani države ugotovil, da izbrano zemljišče ni primerno za gradnjo, zaradi česar se je gradnja ustavila, preden bi se začela, saj mesto ni imelo alternativnega zemljišča.

Zadeva je pet let mirovala, nakar so leta 1890 spet obudili idejo o gradnji šole in njeni nacionalizaciji. Ministrstvo je leta 1891 zadolžilo Kraljevi šolski inšpektorat Zalske županije, naj pri Kraljevem gradbenem uradu pripravijo načrte meščanske šole in tudi stroške gradnje. Gradbeni urad je izdelal načrte, vendar jih ministrstvo zaradi visokih stroškov stopnišča in neustrezne oblike telovadnice ni potrdilo. 30. junija 1892 je ministrstvo ponovno zadolžilo šolski inšpektorat za pripravo finančno ugodnejših načrtov. V naslednjem letu je svet šole sprejel odločitev, da ministra zaprosi za dovoljenje, ki bo omogočalo, da šolska zgradba ne bo vključevala ravnateljskega stanovanja, s čimer lahko znižajo stroške gradnje. V odgovoru je ministrstvo pristalo na zahteve in obljudilo, da nacionalizirajo meščansko šolo in zgradijo šolo, če bo mesto leta 1894 v državno blagajno vplačalo 3000 forintov in vsako leto prispevalo 300 forintov za izvajanje programa ter na državo prepisalo lastništvo zemljišča, na kateri bo šola stala. Občina se je 27. januarja odločila, da temu ugodi, tako je minister za šolstvo, Loránd Eötvös, 28. novembra 1894 s sklepom preimenoval lendavsko meščansko šolo v državno meščansko šolo.

Po tej spremembi so se pospešile tudi aktivnosti okoli gradnje nove šole. Iz neznanega vzroka so pripravljene

načrte zavrgli in naročili nove, ki sta jih pripravila arhitekta Zsigmond Herczeg in Sándor Baumgarten. Za izvajalca del so na javnem natečaju izbrali Gézo Gránerja iz Zalaegerszega. Dela je vodil Tamás Morandini, nečak Romana Morandinija, glavnega izvajalca gradbenih del na stavbi okrajnega sodišča v Dolnji Lendavi leta 1904. Tamás Morandini in Géza Gráner sta leta 1906 sodelovala tudi pri gradnji dežnikarne Hungária.

Gradbena dela so se začela 9. septembra 1895, temeljni kamen so položili 16. septembra. Decembra istega leta so zgradbo že spravili pod streho, svečano odprtje šole pa je bilo 5. oktobra 1896. Originalni načrti in gradbena dovoljenja se po vsej verjetnosti niso ohranila.

Trianonska pogodba je zapečatila usodo meščanske šole, saj se je počasi preobrazil šolski sistem, kar je povedlo do njene ukinitev. Po drugi svetovni vojni je bila zgradba vseskozi namenjena izobraževanju oz. izvajanju različnih šolskih programov. Nazadnje – med letoma 1971 in 2014 – je v njej delovala osnovna šola s prilagojenim programom. Zgradba je iz leta v leto v vse slabšem stanju, saj večino časa ni uporabljena, kar pušča posledice na vodovodni napeljavi, ogrevalnem sistemu itd. V zadnjih letih z njo upravlja Galerija-Muzej Lendava, a jo uporablja zgolj za deponiranje in le občasno v njej izvaja različne delavnice, kar predstavlja določeno degradacijo njene prvotne funkcije. Če bi tam deloval muzej ali bil urejen kakšen družabni prostor (mogoče celo knjižnica), bi lahko tudi v prihodnosti služila kot hram izobraževanja. Naša naloga je, da zgradbi povrnemo sijaj, ki ga je imela nekoč, saj kljub trenutnemu mačehovskemu stanju nazorno priča o bogastvu meščanstva na prehodu iz 19. v 20. stoletje.

VIRI IN LITERATURA:

- Barbara POTOČNIK: Šolski sistem v Avstro-Ogrski Monarhiji s poudarkom na šolstvu na Slovenskem (1869–1918). Tipkopis (diplomska naloga). Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2010.
- Aleksandra HORVAT: Šolska, cerkvena in kulturna zgodovina Lendave. Tipkopis (diplomska seminarska naloga). Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2009.
- KISS Dénes: Az Alsólendvai Magyar Királyi Állami Polgári Fiúiskola értesítője az 1896/97. és 1897/8. tanévrekről. Alsólendva, Balkányi Ernő Könyvnyomda, 1898.
- KOTNYEK István: Alsófokú oktatás Zala megyében 1918-ig. Zalai Gyűjtemény 9. Zalaegerszeg, 1978.

Kepe Kocon Lili

A muravidéki magyar irodalom és az MNMI könyvkiadása

A szlovéniai magyar irodalom 6 évtizedes múltja a könyvkiadás tekintetében is igen nagy változtatosságot mutat. A 60-as és 70-es években, amikor ennek az irodalomnak a létjogosultságát is megkérőjelezték, alkalomszerű, jobbára az írók „privát” kezdeményezését követő könyvkiadás valósult meg. Ezért volt jogos a Vajdaságból címzett kritika, mely szerint a muravidéki magyar irodalom jobbára könyvekben létezik.

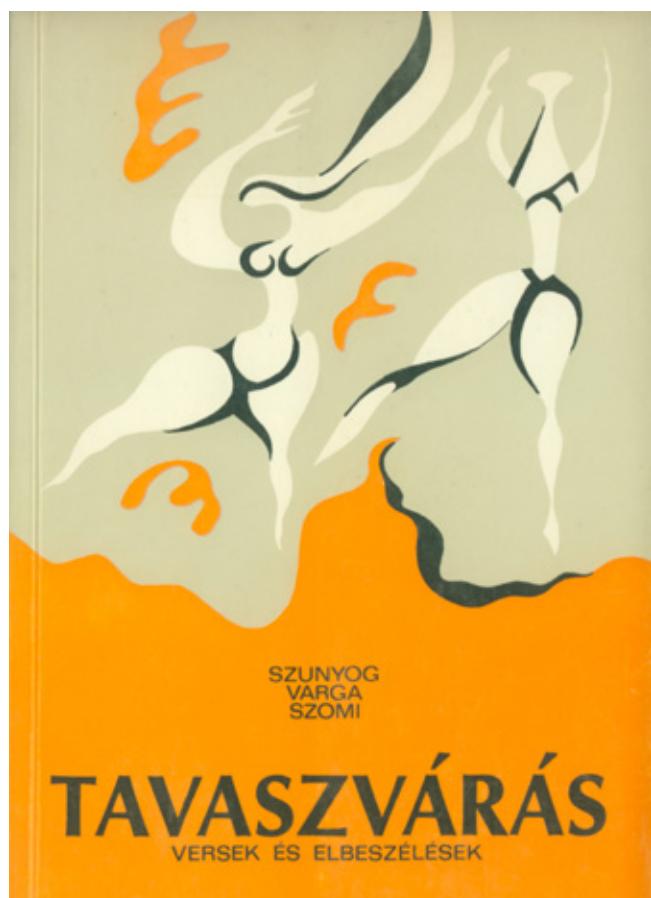
*Csak akarni kell! Hogy az írás, alkotás által
megmaradhassunk!*

Jókai

Az évente – nem egy esetben évkihagyással – megjelenő, a köztársaság kultúrintézményei által támogatott magyar nyelvű könyvek a muraszombati Pomurska založba könyvkiadó gondozásában jelentek meg. Első könyvünk, a Vlaj Lajos verseit tartalmazó kiadvány elő- és utószavának magyartalansága miatt rengeteg kritika érte ezeket a könyveket. E kiadványok rossz minősége mellett azok terjesztésére, bemutatására sem fordított kellő gondot az állam bizalmát akkoriban még élvező kiadóvállalat.

A megmaradáshoz, a nemzeti lét megéléséhez, a közösségi összetartozás tudatosításához kell az anyanyelv, a beszélt és írott szó. Tudta ezt Vlaj Lajos, Varga Sándor, Szomi Pál, Báti Zsuzsa, Gábor Zoltán, Szúnyogh Sándor, Varga József, Bence Lajos és Göncz László. Az autonóm muravidéki magyar irodalom megalapozói ők, akik az 1980-as évek végén látták az idő eljövetelét arra, hogy önálló lap jelenjen meg a magyar szellemi alkotások, az irodalmi művek, a társadalomtudományi írások, a művelődési és kritikai publikációk közzététele érdekében. A Muratáj folyóirat 1988-as megjelenése után azonban a könyvkiadás terén is új szelek kezdtek fújdogálni. A szlovéniai magyar íróknak rá kellett döbbenniük, hogy akkor lesznek könyveik jó kezekben, ha nem csak azok megírásában, de a nyomdai előkészítés folyamatában is részt vesznek.

A szlovéniai magyar könyvkiadás új fejezete kezdődött el a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet megalakulásával. E kiadványok megszaporodásával rá kellett döbbenni arra, hogy az írócsoport nem rendel-

● **Sándor Szunyog, Pál Szomi, József Varga: Tavaszvárás,
versek és elbeszélések, 1972-ben kiadott kötet**

(Pomurska založba, Muraszombat, 1972)

kezik a könyvkiadáshoz szükséges kompetenciákkal, sem kondíciókkal, s a beérkezett kiadási igények feltérképezését is csak nehezen tudta válalni a közben számában is megfogyatkozott kis csoport. A módszeres, tervszerű kiadásig azonban hosszú út vezetett. Előbb az állami kultúrpolitikai illetékesit kellett meggyőzni a magyar nyelvű kiadványok támogatásáról, majd a könyvkiadáshoz szükséges infrastruktúrát és kádert kellett megteremteni.

Újabb fellendülést hoztak, s vele kétségtelenül minőségi ugrást jelentettek az intézet évenként egy alkalommal meghirdetett irodalmi pályázati művek, illetve közös kiadványok megjelentetésére. A Könyvkiadási Kuratórium, ma már Bizottság, intézményének bevezetése nem csak a műfaji sokszínűség, de új szerzők vagy még ki nem adott művek feltűnéssének az ígéretét is jelentette. Nem utolsósorban ezekkel az új folyamatokkal a könyvkiadás társadalmasítása, demokratizálódása is megtörtént.

Az MNMI létrehozása a muravidéki magyar irodalom és könyvkiadás felvirágzását hozta. Ez a számok nyelvén – évi 5-7 új önálló kiadvány! – az 1960-1990-ig tartó periódus kiadványainak a megháromszorozását jelenti. A fönt emlegetett műfaji sokszínűség és a mennyiségi mutatók mellett mára a Kárpát-medence magyarsága körében is méltón övezi elismerés ezeket a minden külalakjában, minden tartalmában, nem utolsósorban esztétikai kritériumok alapján is magas mércének eleget tevő könyveket. A könyvkiadás oltárán megjelentek Zágoréc-Csuka Judit, Halász Albert, Kepe Zoltán és Kepéné Bihar Mária, Hagymás István, később Pál Péter, Vida Dorián és mások.

Az elmúlt huszonnyolc évben nemcsak gyarapítottuk a könyvek számát, hanem minőségen is bővítettük a magyar nyelvű könyvek, publikációk sorát. Az Intézet egyaránt fontosnak tartotta a tanulmánykötetek és szépirodalmi művek megjelentetését, valamint a muravidéki magyar közösség állandó jellegű folyoiratainak, periodikájának a kiadását (ezek a Muratáj, valamikor a Lendvai

● Muratáj '15, 1-2. szám

(Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet,
Lendva, 2015)

Füzetek és a Naptár évkönyv). Elsőbbséget élveztek a muravidéki magyar szerzők, továbbá a magyar közösség megmaradását, történelmi múltjának, kultúrájának és jelenének feltárását bemutató művek, valamint az ifjúsági irodalom és az elsőkötetek.

Az elmúlt három évtizedben (1993 előtt a magyar érdekvédelmi szervezetek keretében) a Muravidéken összesen háromszázánál több különböző könyv és egyéb kiadvány látott napvilágot, ami egy kis lélekszámú közösség esetében egyrészt kimagasló eredménynek tekinthető, másrészt bizonyítékot jelent a közösség élet-ereje, megmaradási törekvése szempontjából. Ebben pedig az MNMI-nek elévülhetetlen érdemei vannak.

A kisebbségi irodalomnak történelmi feladata a nemzeti-nemzetiségi tudat, a közösségi összetartozás, a szellemi hagyományok fenntartása, az anyanyelvi kultúra és mentalitás védelme és gondozása.

A Muravidéken ezért egyetlen tollforgató sem lehet csak „irodalmár”, csak „művész”. Vállalnia kell a történész, a szociológus, a néprajzkutató, a publicista és a kultúraszervező feladatait is.

„Legfőbb cél az öneszmélés, a nemzeti érzés, az identitás felébresztése, ezek mellett pedig az itteni irodalom horizonttágítása, új törekvések, alkotók bekapsolásával” – vallott az „Írott szóval a megmaradásért” című könyvében Bence Lajos.

A megmaradás egyik záloga éppen az írott szó. Hatvan éve született meg, és azóta Kárpát-medencei viszonylatban is példaértékűen gazdagabb vált a Muravidék magyarságának értékőrző, közösségi- és önkifejező magyar irodalma. Bár a muravidéki magyarság a lélekszámban kisebb közösségek közé tartozik, mégis számos, az anyaországban is jól ismert és elismert költője, írója van, akik közül többen magas rangú állami kitüntetésben is részesültek. Írók és költők, akik művészien és hangsúlyosan fejezik ki a szülőföldhöz való ragaszkodást és szeretetet. Őrzik a nyelvet, kultúrát, identitásunkat...

Tanja Šimonka

Razgibano stkana ustvarjalna zgodba

Mariika Danč Roth je ena redkih lendavskih umetnic, ki do sedaj ni imela celovite predstavitve v obliki monografije, čeprav po kakovosti in razvedjanosti svojega opusa vsekakor sodi v sam vrh ustvarjalnosti različnih likovnih zvrsti od tapiserije, makrameja, kostumografije do risbe. S pregledno razstavo njenih del v lendavski Sinagogi in izidom monografije je dodan še en kamenček v bogat mozaik lendavske likovno umetniške ustvarjalnosti najodličnejše ravnici.

Vsak človek, umetnik še toliko bolj, uteleša naboje in pomen tradicij, iz katerih izhaja. Tudi dela Marike Danč Roth nosijo v sebi vizualni zapis vinorodnih gričev, brazdastih polj, drevesnih grč in elegantne skladnosti kontur tolkokrat opevane mestne vedute.

Umetniška iskanja se pri Mariki Danč Roth skozi vse faze njenega ustvarjanja vsakič začenjajo z zajemanjem iz kulturne dediščine prostora, iz katerega izhaja, s čimer dokazuje, da je možno hkrati ostati zvest svojim

izvornim pokrajinam osebne geografije in zgodovine ter obenem negovati vezi z globalnimi kulturnimi gibanji. Izbira estetskih virov navdiha iz njenega primarnega miljeja pa je pri Mariki evidentna vsaj enako močno kot vplivi, ki so jo nagovarjali onstran kulturnih zakladnic domorodnega okolja.

Intenzivno ustvarjalno sodelovanje pri najrazličnejših likovnih in gledaliških projektih sega pri Mariki Danč Roth že v obdobje srednješolskega izobraževanja v Zagrebu, nato dveletne Pedagoške fakultete ter nekoliko kasneje, študija na Akademiji za likovno umetnost, ko je že ustvarjala polnovredno in samostojno.

K projektom sodijo tudi ljudje, ustvarjalci, potovanja, ki mlado umetnico »potegnejo« v epicenter družabnega in umetniško ustvarjalnega delovanja ključnih gledaliških ustanov in festivalskih projektov nekdanje države. Mariika je že med študijem in tudi po njem, vse do selitve v Nemčijo, v 15 letih ustvarila osupljivo razvejen in bogat

● **Triptih IV, 1980, tapiserija** (Foto: arhiv GML)

● **Cvetoče korenine, 1992, svinčnik, makrame**

(Foto: arhiv GML)

opus, ki je v svojem umetniškem zamahu žel odlične kritike in generiral številna prestižna naročila, sodelovanja in nagrade v vseh umetniških zvrsteh, v katerih je delovala in ustvarjala. Že s prvo kostumografijo za opero Orfej in Evridika v HNK Split je leta 1973 požela odlične kritike, takoj po zaključku študija je imela prvo samostojno razstavo v Zagrebu, med leti 1977 in 1979 bila predsednica tekstilnega oddelka ULUPUH, leta 1978 pa za kostumografijo opere Didona in Enej v izvedbi HNK Split prejela naziv »kostumografka leta«. Kljub številnim projektom in izjemnim uspehom se odloči, da bo vpisala še Akademijo za likovno umetnost, kar se ji zdi moralna obveza do svojih elementarnih talentov in zavez.

Kreiranje z nitjo je tisto, ki jo temeljno definira od vsega začetka, pa najsto kostumografija, likovno ustvarjanje, moda, tapiserija, tkanje ali makrame. Eno ključnih prelomnic je pomenilo srečanje z doajenko tapiserije Jagodo Buić, ki jo je povabila k sodelovanju že po zaključku srednje šole. Tehnika tapiserije izhaja iz veje, ki jo je definirala njena mentorica, a Marika je zelo zgodaj začela tkati v svojevrstnem in le zanjo značilnem slogu znotraj modernih dojemanj te umetniške veje, ki je v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja doživljala svojo zlato dobo.

Ženske ustvarjalke so v umetnosti redkejše, a vendarle v nekaterih umetniških zvrsteh prevladujoče, in tako je tudi tapiserija. Nit, tkanje, pletenje, prepletanje so bili eno od osnovnih izraznih sredstev žensk od nekdaj. Tkanina je entiteta ženske. Vanjo je vtkanlo vso znanje

o naravi, domu, toplini, a tudi lepoti in sporočilnosti. Volna, svila, koža, vrv, juta, bombaž, snovi, ki se ne starajo, samo zorijo in se plemenitijo, dobivajo patino.

Kompleksno tehniko izdelave tapiserije, ki terja mnoga znanja, je ponotranjila kot svojo že povsem na začetku ustvarjalne poti. Značaj ustvarjalke in pristop, sta se povsem zlila. Izdelava tapiserije je dolgotrajen proces brez bližnjic in sprenevedanj. Marika Danč Roth ji je bila od samega začetka predana z vso ponižnostjo, spoštljivostjo, poznavajoč in soustvarjajoč celotni proces od priprave in obdelave materialov do likovnega ustvarjanja.

Marika Danč Roth sodi med tiste ustvarjalce, ki so bili izjemno dobro sprejeti tako med kritiko kot publiko. Ne velja izpustiti tudi kolegov ustvarjalcev, likovnih, gledaliških in galerijskih, kjer je veljala za izjemno koncizno in pedantno sodelavko, domiselno ustvarjalko in energično očarljivo osebnost. Zreli opus Marike Danč Roth sodi po mnenju ključnih kritikov in analitikov umetniške scene nekdanje države v sam vrh. Še posebej velja to za

● **Kostum (rdeča), 1983, makrame/papir**

(Foto: arhiv GML)

tapiserijo in kasnejše slike v kombinirani tehniki risbe in makrameja, kjer jasna kontinuiteta slogovnega razvoja v vseh ciklih in zvrsteh izkazuje izjemnost in bravuroznost.

Marika Danč Roth je ustvarjalka, katere opus delimo na nekaj kapitalnih delov, kjer je vsakič pronicljivo in izvirno iznašla svoj poseben izrazni jezik, vsakokrat zaznamovan z mojstrsko pretanjeno izdelavo.

Tapiserije večjih dimenzij, v katerih prevladujeta material in njegova surova prvinskost, je kasneje, na začetku 90. let prejšnjega stoletja, nadomestila prefinjena, porozna struktura, pretežno v tehniki vozlanja. Fascinacija nad mitološkim drevesom banjanovec in njegovimi nedoglednimi koreninami, ki se razraščajo čez okvir slike ter konveksno vstopajo v prostor, se v interpretaciji Marike Danč Roth pretvorijo v likovni izraz, značilen le zanjo. Kombinirana tehnika risbe in makrameja naznanja novo poglavje v zgodovini tapiserije, čeprav ne gre zanemariti, da je izhodišče snovanja te tehnike vendarle predvsem risba. Po primarni afiniteti slikarka, se je umetnica tako na začetku 90. let vrnila k risbi na papirju, ki jo nato polni z aplikacijami, kjer sooča in pomirja materiale volne, vrvi, papirja in svinčnika.

Po monumentalnih dimenzijah tapiserij, živopisnih in bogato strukturiranih razkošnih kostumografijah ter subtilno pretanjencih reliefnih korenin v kombinirani tehniki risbe in makrameja se Marika Danč Roth na začetku novega tisočletja vrne k risbi kot samostojni tehniki. Risba na papirju, mali formati in intimistični slog so nakazovali spremembe, ki niso bile le likovno intonirane. Temeljni motiv drevesa v tehniki se tokrat kaže na povsem zadržan, introspektiven, dnevniško zapisniški način.

V motivu drevesa sta zajeti kompleksnost stvarnosti in magična moč mitoloških razsežnosti. Tako univerzalen motiv vsakič govorji predvsem o ustvarjalcu samem. Skozi arhetipski motiv je na papir zarisano nemirno razpoloženje duše. Drevesa Marike Danč Roth niso objektivna krajina, temveč mentalni sprehodi, iskanje miru in spokojnosti ter obenem moči. Odnosi med posameznimi

🕒 Črno bela vizija, 1994,
makrame

(Foto: arhiv GML)

risbami so del strukturirane celote, skozi katero se nam razkriva intimen zemljevid duha Marike Danč Roth na prelomnem obdobju, tako zasebno kot ustvarjalno.

V svojem več kot polstoletnem ustvarjanju je prehajala v različne žanre in ustvarjalna obdobja, a opus Marike Danč Roth je vseskozi jasno profiliran, zaznamovan z organskim motivom dreves. Elementi dreves so vktani v reliefno strukturo tapiserij, v makramejske slike in seveda risbe. V režah korenin, pod poetično mehkobo svinčnika, v filigranski ekstravaganci razkošno detajliranih makramejskih skulptur, narejenih v mojstrsko perfekcionistični maniri ter žlahtnih, naravnih materialih je za Mariko Danč Roth drevo tista metafora, ki pomeni življenje, tradicijo, izvor, rast, senzibilnost in neuklonljivo moč hkrati.

Romaneskno stekana življenjska in ustvarjalna zgodba Marike Danč Roth, ne brez dramskih učinkov, govorí o talentu in perfekcionistični doslednosti, ki sta imela priložnost znati se v miljeju časa in prostora izrednih priložnosti. Te je Marika polnokrvno zajela in živelá. Predvsem pa vseskozi skoraj deloholično kreativno ustvarjala in se proti koncu zgodbe vrnila tja, od koder je začela. Domov, k svojim koreninam, v Lendavo.

🕒 Ravno dovolj svetlobe 2002, svinčnik, papir (Foto: arhiv GML)

Ivanka Bratkovič

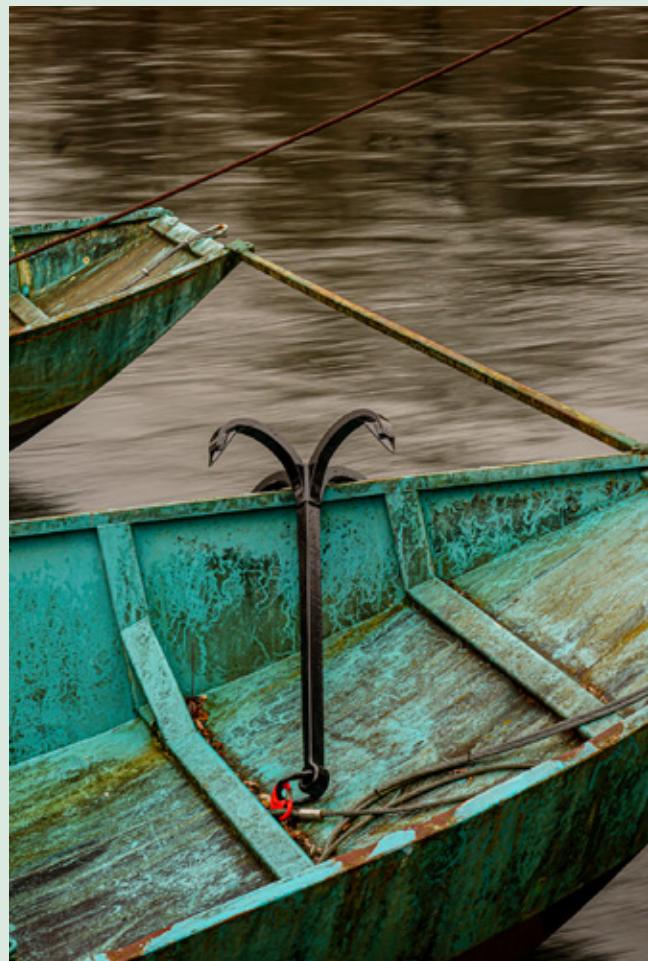
Haiku

V temi jutro
hrepeneče išče pot
soncu naproti.

Bele snežinke
iščejo pot
do tvojega srca.

Mačice nežne
v jutru zbrstijo
tiho drhtijo.

List bel šelesti.
Življenje riše, piše.
Usoda molči.

Ivanka Bratkovič

Trenutek

Utapljam se v modrini neba
žarek se poigrava v mojih laseh
vse naokrog kamen in toplina
sol na licih
otroški smeh
po kavi diši

prijetno utrujena
sanjam srečen sen

Pál Péter

Ma arról szól

Ez az éj ma arról szól,
hogy buknék egy kicsit az iszapos
mélybe, a váratlanok,
az ajakmaró tengerkönnyek közé,
nyers kövön zihálni terülnék el az
egyórai nap alá,

semmirént,
buta falevélként
akárhol

de oltár tetején is ágaskodnék,
nehogy lefelé szívárogjon a
gondolat füstje.

Kivált, mert ki tudja,
gondolat vagyok-e,
vagy valami egyéb
micsoda.

Foto/fotó: Igor Ternar (Foto-video klub Lendava/Lendva)

Pál Péter

A fenyőkön túlra

Messzire vágyom, a fenyőkön túlra.
Apró mellkasomba szívom az időt,
és csak ülök a famozdony orrán,
fürkészve, hová tarthat ez a náthás,
korahajnal-messzeség, a törpelábak
alatt tátongó mozdulatlan iszony.

Mi ez a sok paralell-álom, melyik
csipkés, bozótos ösvény rejtí őt?
Csak nem akadt fenn egy ágon,
a mocsár is derekáig ér még, olyan
apró és vigyázatlan.

Sejtjük egymást, azért
zihál, hogy én érjek célba,
igen, mert ő nagyon önzetlen,
bár magam is
ilyen volnék.

Hajszolja magát a taposatlan cserjék
és indák közt, pedig nem is ismer,
és magáról sem tud
igazán.

Messzire vágyom, a fenyőkön túlra.
De a favonat nem moccan.
Akkor mi ez a sok állomás,
hol váltunk ketté,
mikor szaladtunk el más-más síneken a
csupasz, tartalmatlan semmi felé?

Valami ütőset kellene majd mondanom,
ha netán megtalálna,
de már valahogy
másféle jelekkel üzenünk
a szélbe.

Pál Péter

Hogy belőled milyen

Te lány, hogy belőled milyen
vers lehetne, ha engednéd,
hogy átszúrjam a burkolatot,
amit szorgos górcsel húzol fel,
mint egy cirkuszi sátrat,
mielőtt az utcára lépnél,

csak egy kicsit kandikálnál
ki mögüle, csak egy repedésen,
elől, hátul, valahol,
nem kell sok, egy
mosoly megtenné, amit
röptében csípeknél,

hogy haza vigyem,
áztassam, aszaljam,
feldaraboljam, és aztán
azt mondjam, tessék,
itt van, tálalva, versszakokra
szeletelve, persze én tudom,
hogy csak nagyjából, és
csupán az íz kedvéért,
de volià –

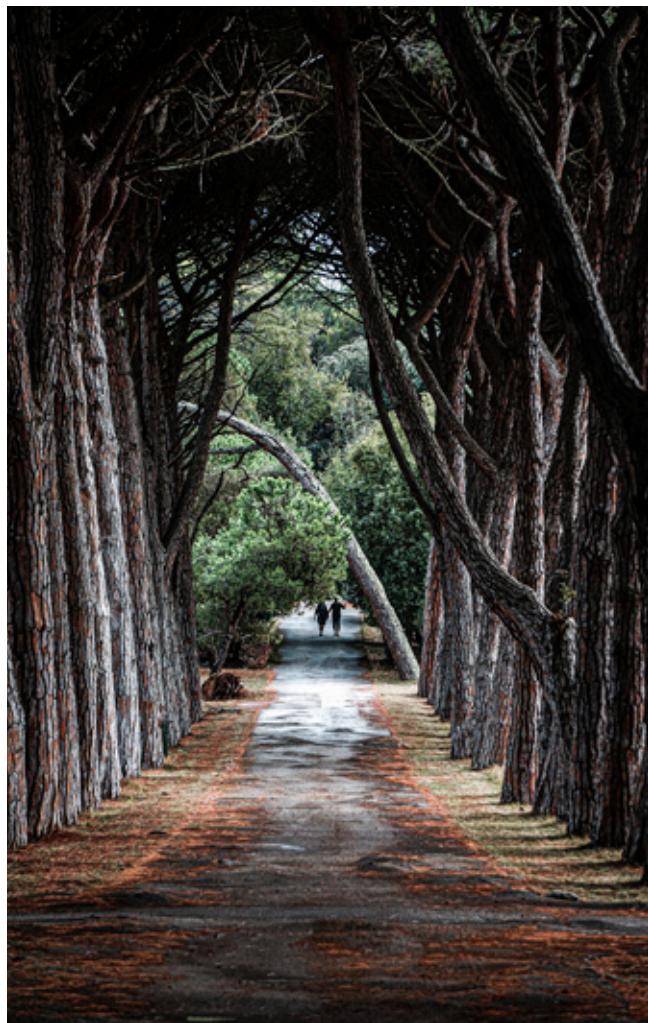
más hiján a
burkodról fogok írni,
téged meg odaképzellek,
de aztán ne sírj,
hogy másmilyen lett az orrod
formája, meg a füled színe,
te lány.

Béla Szomi Kralj

Lahko bi živel 100 let

Lahko bi živel še sto let,
a sem utrujen od nečimrnosti
politike, težkih besed,
ker ni zadosti, da kujem v nebesa
nebeške viteze, železna zavesa
še vedno želi slepe sledilce,
teleta, ki ne mislijo
z lastno glavo, državo pa
zamenjujejo z mamo.

Lahko bi šel z glavo skozi zid,
a sem se oprijel peresa,
ker ne zmorem biti tiha rit,
niti uločiti telesa,
raje stopim v skromne čevlje
bosonogega Gandhija
kot pa v udobne škornje
Dolfijev, ki se borijo za višje cilje
tega ali onega naroda,
hlineč, da smo enaki,
kar nikoli bili nismo,
niti ni potrebno.

Lahko bi blejal s čredo
ali spremenil priimek,
pa bi takoj imel bolj polno skledo
in več cvenka za ledene zime,
a biti nepokoren, samosvoj,
In bogatiti obstoj raznolikosti
slovenstva, madžarstva,
imeti Prešerna, Petőfija
za mejaka, to je moj cilj,
za katerega srce močno razbija.

Zato mi še malo ni mar,
da me narcisoidno zaslepljeni
velniki obeh narodov teptajo
in z gnušom govorijo o meni:
za moj narod sem Madžar,
ki je postal Slovenec,
izdajalec, samorog, tvar
napačnega jezika in krive vere,
Slovencem pa zbujam le slabo vest,
saj ne bi smel pisati v jeziku
žlahtnem, ki je ukradeno moj,
zato zanje nikoli ne bom
pravi Slovenec, pravi Madžar,
ampak le obešenec obeh svetov,
ki štrli ven kot kraški osamelec.

Szomi Béla

Amikor durcás vagy

Amikor durcás vagy, mint egy
kis örvény a szanaszét dobált cuccaink között,
ami magába ránt mindenestűl, hogy
egyhelyben kapálózva se lássam a másnapot,
úgy érzem, elbírnál engem a válladon,
mit engem? - a dombokat,

s én is csak hadonászom,
mert mialatt katicának hiszlek a hálóm közepén,
te lesepersz a mennyezetről, nekidöngölsz a kuka
szélénél, hogy már csak hüvelykujjam hegyével
kapaszkodjam beléd, rajtad álljon, remény vagy
macska faljon fel, akár el is taposhatnál, ahogy így,
a vasárnapok ugyanolyanságát cifrázgatod azzal, amit
máshol hétköznapinak hívnak. Felfalnál, ha nem
ágaskodnék az ajkad alatt fogínytől fogínyig.

De tudod, nem igazán számít, miféle satuba gyömöszölsz,
hányfélé bogárként csapsz le engem a hűtőszekrény
ajtajáról, hányszor hiszel morzsának, amíg a tízedikről
repülök az abroszodról. Mert tudom, hogy csak huncutkodsz,
viccból tekered le a fejem az eltört váza helyére dísznek,
és néha mégiscsak megiszol, mielőtt a teáskannába
fulladnék, a torkodban úszva pedig látom ám, hogy
nincs benne se tüske, se tűzhányó vezeték.

Elhiteted velem a világod, naplót kell vezetnem,
nehogy a végén fennakadjak valamelyik
csigolyádon, ha épp velem piszkálod meg
magad belülről, mert én hajlamos vagyok arra,
hogy nagyon jó piszkafa legyek, engedelmes
és mindenre kapható.

Ha már így, szemem egyenetlen, hunyorgó nyálkájában
taposni látlak kiskannával és lapáttal, a hinta-palintás,
elsuhanó idő végeláthatatlan játszóterén,
kérlek, ne porló homokból, nedves vízből,
legalább valami keményebb fajta
fából származó fűrészporból,
farostreszelékből,
(korpából) gyúrj engem jobbá,
kicsit magadhoz méltóbbá.
Magunkhoz méltóbbá.

Foto/fotó:
Tüske Dóra
(Foto-video klub Lendava/Lendva)

Béla Szomi

Češnja

Tudi ti, češnja, ki se rodiš bogu,
boš kmalu odvrgla svoje zadnje liste,
rodila zadnje češnje boš nekomu
in pustila, da te rezilo sekire
prelomi na dvoje. Tvoje veje
so prhke, deblo ti prekriva mah,
vsako leto brstov manj požene,
vsako leto cvetov je manj.

Dež izpral je tvojo skorjo
v vzorce bledih barv,
z vетrom škripaš zadnjo noto,
žalostinko temnih sanj.
Nekoč spomladi, draga sestra,
oblekla si poročni plašč
— cvetove bele kot nevesta
posejala si na prag.

Zdaj utrujena od škorcev
tako kot jaz od vseh besed,
z mano v klubu starih borcev
iščeš smisel za leto več,
v tvoji krošnji čaka, ždi
pomenljivi črni vran,
le zadnja misel naju tolaži:
življenje ni bilo zaman.

Bence Lajos

Med poslušanjem R. Schumanna

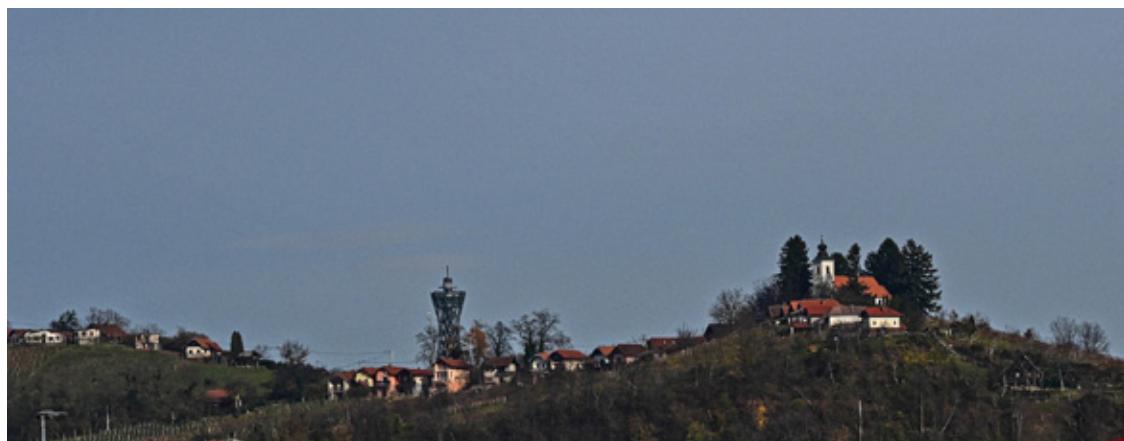
(K. Sari)

Dopadljivi mir,
le tu in tam se
upre kakšen zvok,
ki je zblaznel,
obvisela harmonija,
drobec, trmast akord.
Ker to že šepeta struna
klavirja, piano pianino,
skelet ogrodja – čisto drugi
svet, morda z onkraja.

Še zadnji nalet, se zgrinja kot
znak premora med štirimi
letnimi časi, na neuglašenem
klavirju, zadnji udar, brez
možnosti za ovinkarjenje
sredi davno napisanih
partitur ...

... in tišina, tišina znova
preveje beli klavir.

(prevod Szomi Kralj Béla)

Foto/fotó:
Tomislav Vida
(Foto-video klub
Lendava/Lendva)

Zágorec-Csuka Judit

Elkésve

Eleonórának nem sok ideje maradt, hogy elérje az utolsó vonatot. Mindig valahonnan valahova utazunk, elindulunk az egyik állomásról, és megérkezünk a másikra. Ez egy adott időben és térben történik. Ahogy kinézett a vonat ablakán, szembe jött vele a tavaszi táj. Rügyezni kezdtek a fák, a zöld levelek már bújtak ki a fák ágain. Beindulni látszott az élet az öntudatlan természet ölén. Ahogy elhagyta a vonat az állomást, csak kattogtak benne a múlt percei. Felidéződött benne az ifjúsága, amikor egyetemista volt, és ezen az útvonalon utazott maga után hagyva a nagy távolságokat. Álmaiban gyakran visszatért az a mozzanat, amikor lekési a vonatot. Ilyenkor egy ismeretlen állomás ismeretlen peronján állt, egyedül. A vonat pedig már elindult, és lekésté, nem tudott felszállni rá. Ekkor megállt benne az idő. Sem előre nem haladt, de hátrafelé sem, mintha megállt volna a lift egy harmincöt emeletes lakótömb felénél.

Eleonóra az órájára nézett, bevette a szípanaszaira írt gyógyszereit, aztán megjegyezte:

– Nagyon sokszor elkéstem már az életemben. Nem értem, mi ennek az oka.

Felsejlett benne egy emlék, amikor diplomaosztás volt az egyetemen. Akkor is később érkezett meg. Már elmentek a csoporthársai, akikkel később sem találkozott, mert elhagyta Budapestet és Magyarországot. Ez is olyan jelképes volt az életében, lemaradni egy fontos és ünnepélyes dologról, a diplomaosztásáról. Volt, aki visszament Jordániába, Csehországba, vagy valamelyik határon túli magyar régióba. Aztán nagy üresség maradt utána, mintha nem is élt volna sohasem Budapesten. A város láthatatlanul elveszett a szeme elől, s hirtelen elérhetetlenné vált.

Eszébe jutott még egy-két hasonló dolog: amikor elkésett a vizsgákról, majd bepótolta, vagy amikor elkésett az első randevújáról a Deák téren, s végül nem tudott valahogy összejönni azzal a fiúval, aki tetszett neki. Olyan sorsszerű volt számára ez az esemény. Valami furcsa kényszert érzett a gondolataiban, s ki kellett mondania:

– Igazán mégsem késtem el semmiről, hiszen az életem is csak egy nagy utazás. Valahol elkezdjük az utunkat, és valahol abbahagyjuk. A kezdet és a vég nem tőlünk függ, a többi talán irányítható. Fel lehet szállni a következő vonatra, ha az előző el is ment. Az elkésés is csak egy állapot, le lehet győzni, meg lehet változtatni.

Eleonóra nagy kététkedés között mégis elfogadta, hogy semmiről sem késsett le, úgy érezte, hogy siklik a vonata másodperc pontossággal a halála felé. Egyszer ez is kikerülhetetlen lesz, nem tudja majd lekésni.

Foto/fotó: Tüske Dóra (Foto-video klub Lendava/Lendva)

Zágorec-Csuka Judit

Mi hiányzik?

A költő sokáig ült a teraszán, figyelte a tavaszi frissességenben ébredező kertjét. De, valami mégis nyugtalanította, pedig nem kellett keresnie a regényéhez a témát. A belső nyugtalanságából lett elegendő témája. Aztán feltette önmagának a kérdést:

- Mi nyugtalanít? Mi hiányzik az életemből? A hazám életéből? Európa életéből?

Nem volt rá válasza. Majd azt gondolta, hogy olyan regényt kell írnia, ami segíti élni. Olyan életsituációt kell felvezetnie az írásaiban, ami fontos az olvasónak. A kiindulópontja az volt, hogy mit jelent az univerzum polgárának lenni, hiszen ő sosem akart rombolni, hanem alkotni.

- S végül engemet rombolnak - mondta halkan, majd folytatta - minden, ami igazságtalan és rossz, nehéz megfogalmazni.
- Nem akarok áldozata lenni a körülményeimnek, te remtője akarok lenni a sorsomnak – gondolta. Az ördög útja egyenes, az anyalokká girbegörbe ... - gondolta.

Aztán rágyújtott egy cigarettára, lassan fújta ki a tüdejéből a füstöt, elegánsan és álmosan még egy kicsit

elmélkedett, majd visszavonult a dolgozószobájába és folytatta a regényrészletének a megírását. Valami mégis megragadta még a figyelmét még. Ezt csak gondolatában fejezte ki, de nem írta le:

- Büszkén várhatjuk a végzetünket, ha jó a lelkisme retünk ... - suttogta halkan.

De, ezt is egyenes gerinccel kell majd megtenni. Csakis így érdemes belevágni ebbe a furcsa mesterségebe. Még akkor is, ha harcolni kell a hazugságok és a lenézs ellen. Harcolni az önérzetért, az önbecsülés megérzéséért. Harcolni a kishitűség és a gyengeség ellen. Harc a bátor tettért, amely az ellenséges környezetünkben is életképességgünket és kitartásunkat bizonyítja – ezeket a gondolatokat már ki is mondta, mert összeállt benne egy-két fontos felismerés.

- És, mit fog igazán hiányozni még? – felmerült benne ez a kérdés is.

Néma csend lett hirtelen. A tavasz illata beáradt az ablakán keresztül. Nem érezte a megújulást, de a hiányérzeteit sem tudta legyőzni.

Foto/fotó: Igor Ternar
Srčni objem/Egy szives ölelés
(Foto-video klub Lendava/Lendva)

Ana Vida

Sendvič

Lačen se je napotil preko ceste proti prvi ceneni restavraciji, ki jo je zagledal. Odprl je vrata in vstopil.

Prostor je bil na pol prazen, vendar je kljub temu izbral mizo ob oknu. Najverjetneje ga je k temu nagovarjal kakšen prvinski človeški instinkt, kot jok novorojenčka ... Kdo ve ... mogoče pa ga je preprosto gnala želja po razgledu na umazano newyorško ulico.

Izbral je prazen kot, prostor za mizo, pri kateri ga nihče ne bo mogel zmotiti. Usedel se je, slekel črno usnjeno jakno ter na mizo položil vrečko, ki jo je že ves dan nosil naokoli. Naročil si je topli sendvič in črni čaj z mlekom. Kljub temu da je bil star dobrih šestindvajset, ni pil kave, niti je ni želet poskusiti. Njegova izbira črnega čaja pa bi se posamezniku zdela nenavadna, ko bi izvedel, da je mladenič prihajal s Škotske.

Veliko stvari je počel drugače kot drugi. Za razliko od njegove družine mu denar ni bil najpomembnejša vrednota. Starša sta si že lela, da bi postal zdravnik. Njega pa to nikoli ni veselilo, zato je lani pustil šolo in se začel ukvarjati s tem, kar je oboževal že od mladih nog. Ljubil je fotografiranje. Pravzaprav je bil za to rojen. Živel je v trenutku, opazil je vsako stvar, pa čeprav še tako majhno, za druge nepomembno. Na življenje je gledal vedno pozitivno, v vsakem človeku je našel nekaj dobrega in ceniti je znal vsak trenutek.

In tako sem ga opazovala, medtem ko je čakal na svoj obrok. Tako sem se zamislila, da sem pozabila, da me na krožniku že deset minut čakajo palačinke. Tudi on je čez čas dobil svoj sendvič in vanj veselo zagrizel.

Pogrešala sem ga. Vendar je bilo sedaj prepozno. Nisem imela poguma, da bi vstala, ga pozdravila, kaj šele da bi začela pogovor. V želodcu sem imela čuden občutek. Žgoč občutek slabe vesti, pomešan z okusom čokoladnih

palačink in priokusom žalosti. Tek me je minil. Zdaj sem počasi srkala še vročo kavo, v upanju, da bom te občutke lahko pogoltnila in prebavila. Ampak s kavo so se vrnili le najini spomini. O mojem teku pa ne duha ne sluha.

Začela sem se spominjati vseh najinih skupnih trenutkov. Vse se je naglo odvijalo pred mojimi očmi kot kak nemi film. Kako sva se sredi najbolj vročega poletja spoznala v knjižnici, kako sva šla prvič na koncert z avtobusom, kako me je zjutraj prebudil s petjem, spomnila sem se, kako je oboževal gledanje zvezd in kako ni mogel pojesti sendviča, ne da bi pri tem uporabil vsaj dobro žlico kečapa.

In sedaj mi je bilo žal. Žal za vse najine prepire. Žal mi je bilo, da sem ga nekoč poskušala spremeniti. Res je, da je preveč spal, pil, kadil, brez dvoma pojedel preveč kečapa in se nikoli ni potrudil, da bi bil pretirano uglajenega izgleda ... vendar sem šele sedaj ugotovila, da sem ljubila prav to.

Potrta sem odložila skodelico in vstala, da bi šla na stranišče. Naglo sem se obrnila in po pomoti za sabo potegnila prtiček s krožnikom. Krožnik je padel in srce se mi je za trenutek ustavilo. Padel je glasno in se razbil. On se je še v istem trenutku obrnil ter me s sendvičem v roki in z nasmehom na obrazu opazil.

(Nastanek literarnega besedila je motivirala izhodiščna fotografija, ki jo je ponudila pri pouku profesorica na DSS Lendava, G. Zver, kot eno od možnosti za ustvarjanje.)

Bence Lajos

Domonkos

(Kocsmaszokások, káromkodások)

A leghosszabb káromkodást vidékünkön portyázása során Domi (Domonkos István) gyűjtötte fel valamikor a 60-as évek közepén-végén, svédországi emigrálását megelőzően, rövid újságíccal, kisebb írásainak, Redőny címmel megjelent könyvecskéjében nyújtva át a Vajdaság talán máig legtöbb értéket felhalmozó, Képes Ifjúságban publikált cikkeiből válogatva.

Az írás egy kellemes tereferéktől és pohárcsengéstől tömény társaságban, a Kancsal vendéglőben hangzott el egy helyi adatközlőtől: „A szakramentumos-oltári-hétszentségit” formájában, melynek kiváltója valószínű egy a billiardasztalon történt találatvesztés, gombale-pöccintés válthatott ki. Az író a vajdasági tanyavilág és a drávaszögi szlavóniai vidéken is sokat kalandozott, valószínűleg hallhatott ehhez hasonló „kacifántosat” szociográfiai ihletettségű írásainak, terepi riportjainak élmény- és tény-irodalmi háttérrajzaként egy-egy tájhoz kötött specifikum leírása közben. De egy ilyen kincsre csak a Muravidéken találhatott rá, az Hétszentség – vallja e sorok írója is, aki „tősgyökeres” muravidéki.

Mert a több tagból álló zsoltáros szövegkombináció, mely a mise és az átváltozás összes kellékét felvonultatja, bizonyára egy hívő, misére járó katolikustól származhatott, aki gyakran eljárt a kisváros Fő utcára (akkor még a Partizanska névre hallgató, majd viccesen „Banditten” Strasséra) néző vendéglőbe, amelyből a 70-es években több is akadt játékkaszinó jelleggel. Egyiket – az ivás mellett szórakozás, játékok és más szenvadélyek „engedélyhez nem kötött” úzése miatt (Grozd- régi magyar nevén a Szőlőfürthöz), fénykorában jellegének kiemeléssével - egyenesen „Kockárnícára” keresztelték át a helyi mulatozó-kártyázó-billiárdbűvölő törzsvendégek.

Itt minden lehetett csinálni, a WC-ben a falra írni festékkel, kakával, s ezt le sem törölték, amolyan örökkemlékként állt ellen a penész és a salétröm által intézett hadak romboló igyekezetének, s egyéb, a falban megbúvó rágcsáló szörnyeknek, aikik szemmel láthatóan kerülni

kezdték az állandóan bűz-itatta helyiséget, hanyatt-homlok rohanva el egy új adag sör- vagy rum-cóla pisi elől.

Az óbégatást és a Wurlitzer általi zenebonát még csak eltűrte a személyzet, de a sírva vigadást magyar módra már kevésbé. A „rendes ember én már nem leszek”, de főleg a „Gyere Bodri kutya” kezdőszorok felemlegetése is tiltólistán szerepelt. Nem is annyira a magyarok „forradalmi lázától”, lázító magatartásától, netán az újabb fegyveres zendüléstől való félelem miatt, amilyenre csak egyszer vetemedtek a kommün rövid időszakában a vörös bolsevikok, s az is csak egy naposra sikeredett forradalom idején. Hanem a konszolidált lékgör fokozására a Mura folyó túloldaláról átjáró horvát nemzetiségekben még frissen élő „magyar virtustól” való félelem volt, ami benneük már nem, de szüleikben még munkált, a „jámbor lakosság” számára lenéző – zavarba ejtő.

Mivel a hatóságokat az effajta megnyilvánulások már régen nem zavarták, a felszolgálók, sok esetben kocsmárosok saját „rezsijükben” intézték el az őket érzelmileg inzultáló viselkedéseket. Mert a magyarok, ha beindultak, folytak a könnyek, repültek a poharak, s a zárásnál, amikor seprővel, piszkafával kellett újra és újra a „Nem, nem, nem megyünk mi innen el...” dadogva-ordítva, daloló 2-3 főből álló csapatot a kijárat felé terelni. Vagy előrehozott zárórát iktatva be, a pincérek ájulást szimulálva, „kifelé-kifelé”, „gyorsan hívják a mentőket” kiabálás közepette, fogyasztásra már képtelenek, „a kiabálást pedig otthon is folytathatják, a vizes lepedővel, a „beáztatott kötéllel és sodrófával” várakozó feleségükkel” eldurvuló hangnemben, ehhez hasonló szövegfoszlányok közepette.

Így a főutcán 10 óra tájékán már csöndesség honolt. –Te, ki vót a zujságíru, ki a káromkodások iránt érdeklüdött? – volt az első kocsmalátogatók visszatérő kérdése a kocsmáros asszonyhoz. –Én nem figyeltem, talán a vajdasági tájszólást beszilű? – hangzott a kérdés viszontválaszként. –Az, az – folytatta amaz, de a téma közben másra terelődött, „anyám, aki bácskába járt szezonra”- irányába, vagy akko’ még jó világ vót arrafelé is” tévutakkal, melyeken már az „új idők, háborús szele” volt érezhető. Hát, nagy idők voltak, nagy idők, fiatalok voltunk, nem törödtünk a világban dúló háborúkkal és a politikai terrorral, Goli otok-kal, azt hittük, csak a politikai üldözöttekkel volt tele, főleg nacionalista usztaikkal, a Jelačić bán – vírusnal megfertőzöttekkel.

Olga Paušič

Tisoč lovorovih listov

1.

Jasno septembrisko jutro je, pokam od energije in navdiha, vonjam slan morski zrak in prisluskujem valčkom, ki se zadevajo ob obalo kakšnih petnajst metrov pod mano ali pred mano, kakor se vzame. Počitniška prikolica je postavljena tako, da imam ves dan morje pred sabo – kot na pladnju – in ko me prime, pograbim brisačo, stečem dol na plažo, potem pa zaplavam med valove ali valčke. Razen kopalk, trenirke za že malce hladnejša pozno poletna jutra in kavbojk ter nekaj majic ne potrebujem ničesar. Niti dežnika ne, ker sem prišla na plavi Jadran v dobri veri, da naslednjih štirinajst dni preprosto ne sme deževati.

Namestim se za mizo, ki sva jo z Edijem postavila pod najbližji prastar borovec, vključim računalnik in prsti že zaplešejo po tipkovnici, kot da bi vso noč ceptali od nestrpnosti, čakajoč, da jim dam resno delo, ki jih bo izpolnjevalo. Zamisel za novelo ali humoresko ali preprosto črtico – kdo ve, kaj se bo iz pisanja izcimilo, običajno tega nikoli ne vem vnaprej – sem dobila že doma, a zaradi burnih priprav na potovanje proti jugu ni bilo priložnosti zgodbo zaupati računalniku. Dejstvo je, da najraje pišem za otroke, posebno sedaj, ko sem babica treh vnukov in me vsak dan presenetijo s čim nenavadnim, nepričakovanim, vedrim ali takšnim, da se zamislim. Polna evforije se vneto lotim dela ...

Ko se je okoli treh predirljivo oglasil mobilnik, ji je bilo precej jasno, da jo čaka popoldansko druženje z vnukom. Če je bilo treba v goricah ali sadovnjaku kaj postoriti, je šel sin očetu na pomoč, malega pa je odložil pri njej – torej pri babici. Hitro je pomila posodo, si nataknila trenirko, potem pa sta obiskovalca že prihajala po blokovskih stopnicah. Prijokala pravzaprav. Mihčev

predirljivi jok je odmeval po stopnišču, da je bilo slišati, kot bi ga dajali iz kože.

»Kaj se je zgodilo, zakaj tako tuliš?« je zaskrbljena spraševala in ga hotela dvigniti v naročje, a štiriletnik se je divje otepjal in silil v očetove roke. Med tuljenjem je vendar mogel protestirati: »Pusti me, babica ... ati me bo slekel!« Cepetanje nog in drhtenje otrokove bradice pa reka solz so bili jasen znak jeze – bolj jeze kot kakšne hude bolečine ali žalosti. Medtem ko ga je slačil, je sin povedal: »Ma saj mu nič ni, tekel je, cepnil v lužo in zdaj je najljubši plišasti medvedek ves moker in blaten. Operi mu ga, prosim te, da ne bo pomazal z njim še tvoje dnevne sobe.«

Medtem ko je mali izjokal zadnje solze in se že usedel med lego koce in plastične živalce, je sin brez pozdrava odšel, da otrok ne bi nadaljeval cmerjenja še zaradi njegovega odhoda. Brž je zaklenila vhodna vrata, saj se je že zgodilo, da jih je mali odprl in ji smuknil na hodnik, potem pa se celo napotil po stopnicah navzgor v višje nadstropje.

»Mihec, operem medvedka, ja? Potem ga bova na balkonu posušila in spet bo lep kot slika,« je tolažila fantiča, a je bil že zatopljen v svoj živalski vrt. Rjavi medo je bil po nekaj curkih mlačne vode spet pravi lepotec, čeprav že ves oguljen od stiskanja in gnetenja.

»Babi, knjige bi brala,« je vpil mali iz dnevne sobe.

»Najprej ti dam čiste in suhe hlače, poglej, kako moker in blaten si.«

»Sam se bom oblekel!« odločno pove malček, in ko mu prinese čist spodnji del trenirke, se začne mučna procedura. Nerodno potegne s sebe mokre hlače, pri tem še spodnjice, potem se mu vse to zaplete pri gležnjih, da ne gre ne gor ne dol. A vztraja, se jezi, sopiha, končno jo pa le zaprosi za pomoč. Vse bi rad sam, v tej zoprni dobi je, ko mu je najljubša beseda NE ali NO-ČEM, takoj zatem pa sledi SAM BOM ... Potem, ko je v suhih oblačilih, je že boljše volje, celo objeti se pusti.

Medtem ko ...

Tedaj me iz napete ustvarjalne zagnanosti, ko razen zgodbe in njenih protagonistov ne zaznavam ničesar okoli sebe, prekine glas za mojim hrbtom. Iz prikolice zaslišim svoje ime in se zdrznem, ker me klic grobo iztrga iz dogajanja, v katero sem se tako vživel, da so mi med pisanjem oživele celo barvne podobe bloko-

vskega stanovanja, kjer babica in malček klepetata o čisto vsakdanjih rečeh ...

»Jana, Mali se je zbudil. Daj, prevzemi ga, da lahko še malo potegnem in poležim v postelji!«

Edijev glas je poln negodovanja, ker ga je Mali, kot se je navadil – potem pa tudi jaz – naslavljati štiriletnega vnuka, ki nama je bil vsiljen za popestritev dopustniških dni – zbudil iz sladkega sna, njegove najljubše animacije na dopustu, no, poleg posedanja pred prikolico s cigareto med prsti, reševanja križank in opazovanja dopustnikov, ki se še v največji vročini med 11. in 15. uro cvrejo spodaj na plaži. Mali živi seveda po svojem, že dodata usvojenem urniku in njegov dan se začenja dosledno ob pol sedmih kot doma. Kot če bi se moral tudi v najlepših počitniških dneh med pol sedmo in sedmo na brzino obleči, požreti zajtrk in z mamo zdrveti v vrtec.

»Že grem, takoj bom,« odvrnem, trudim se, da ne bi zvenela nataknjeno, čeprav mi situacija, v kateri sva se znašla z Edijem, čisto nič ni všeč. Sin in snaha sta pred mesecem ugotovila, da sta povsem izčrpana, v stresu zaradi službe in razvajenega edinčka in da morata za nekaj časa spremeniti okolje, oditi v neznano in si napolniti baterije – sicer se bo enemu ali drugemu ali obema utrgalo. No, odločila sta se za petnajstdnevno potovanje po Šrilanki, Malega pa »obesila« nama, dedku in babici. Edi je odločno nasprotoval, a sem ga prepričala, da sva stisnila zobe in pristala na žrtev (po Edijevem mnenju največjo v najini upokojenski karieri!). Pa kaj boš? Današnja mladina živi naporno, napeto življenje, v katerem skorajda ni prostora za družino. Kapitalistični delavnik od 8. do 16. ali celo do 18. ure mlade povsem vklene v obroč dolžnosti, v kruto borbo za vsakdanji kruh in preživetje.

Pokukam v prikolico na Edijevo ležišče, kjer se razposajeni štiriletnik prekopicava in gnjavi še napol spečega deda. Pograbim ga in odnesem ven v sončno jutro. Tako prisrčno se stiska k meni, da res ne morem biti jezna nanj.

»Greva lulat, Mali? Potem pa veselo v vas po tople žemljice, ja?«

»Greva, greva, greval! vzklika, a se mi vztrajno obeša okoli vratu in se stiska k meni. Mislim, da pogreša starše, čeprav o tem ne govori. »Babi, zakaj imas ti tako

velike joške?« me presenetí z nenadnim vprašanjem. Smrkavec ima čudne prebliske in zna človeka spraviti v pošteno zadrego.

»Velike? Se ti zdi, da imam velike?«

»Pa ja, moja mama ima zelo majhne ... sploh ne nosi modrčka ... in ati je rek, da če bi več jedla, bi ji kmalu zrasli ...« modruje Mali in res otipava moje prsi, ki se zdijo meni normalno velike, ne prevelike in ne premajhne. Čuden otrok s še bolj čudnimi prebliski! Hitro ga odložim na tla, da me neha otipavati, nato si natakne japonke in krenea proti sanitarijam, ki so kakšnih petdeset metrov oddaljene od naše počitniške prikolice.

»Lahko lulam kar tu pri tem boru, babi? Močno me tišči,« se spomni Mali in že spušča hlače. Ustavim ga s strogim ukazom, naj potrpi še deset sekund, ker se res ne spodobi lulati na pragu sosednje prikolice, saj nismo nekulturni divjaki iz pragozda.

»Kaj pomeni nekulturni divjaki iz pragozda?« ga zanima, da kar pozabi na lulanje. Skušam povedati preprosto, zanj razumljivo, medtem ko hitiva proti sanitarijam. Sežem v žep po plastični zapestnici ... a je ne otipam! Brez zapestnice s čipom ne moreš vstopiti v posvečen prostor – midva sva pa prišla brez nje! Čisto sem pozabila na zapestnico.

»Sranje!« mi uide in gotovo bi dodala še kakšno čisto pravo kletvico, če ne bi Mali začuden vzkliknil, da mu bo vsak hip ušlo v hlače.

»Babi, polulal se bom v pižamo ...« cvili. Ko bi vsaj prišel kdo z zapestnico, da bi mu sledila do vecej, a kot nalašč ni nikogar blizu. Kaj naj?

»Ajd, polulaj se tam pod grmom lovora, pa hitrol!« mu šepnem. Polovico riti ima že golo. Očitno pa je že prepozno, vidim moker madež, ki spremeni barvo otrokove modro-zelene pižame. Gledam, kako lula po pižami in mimo nje, on gleda mene, se reži kot pečen maček in reče: »Pa sva vendar nekulturna divjaka iz pragozda, kajne babi?«

»Moja krivda je, Mali. Vedno pozabim vzeti s sabo presneto zapestnico ... in ded Edi ravno tako ...«

»Potem tudi on lula povsod naokoli?« resno preudarja Mali. »Ni brav, ne?«

»Nisem rekla, da lula ded vsenaokrog, ampak da je ravno tako pozabljiv kot midva.«

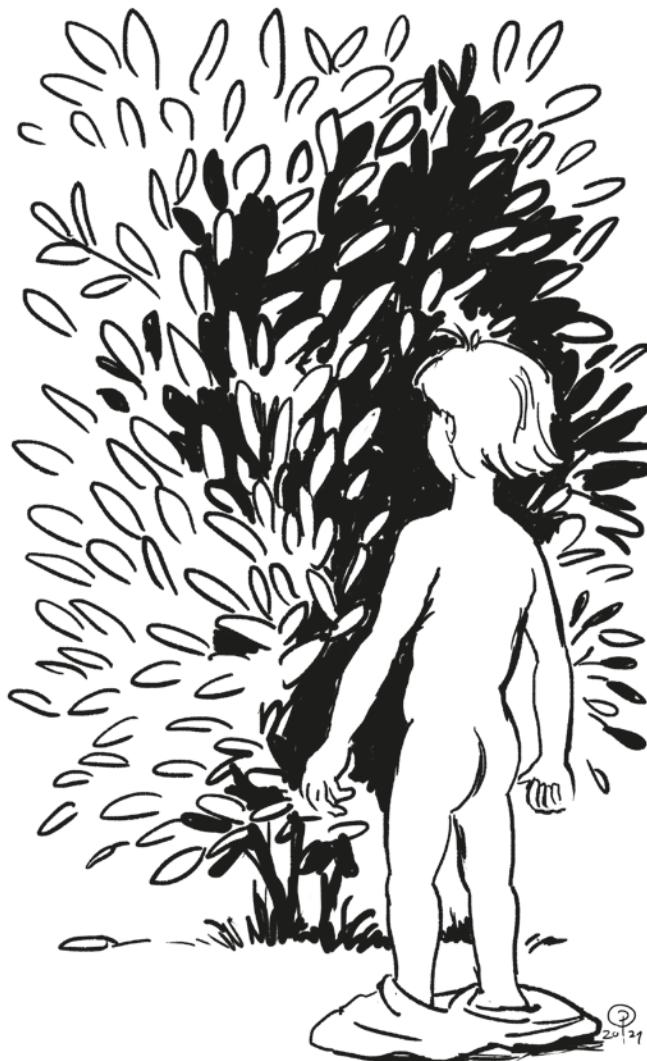
»Aha, ampak jaz nisem pozabljiv, samo ti si! Moja mami pravi, da si odlično zapomnim vsako figo!«

»Saj, zapomniš si vse, kar je zate koristno. Sem že ugotovila. Kaj bova zdaj – pižamo si si polulal.«

»Slekel jo bom in bom raje gol. Ni prijetno biti v polulanji pižami,« zelo mirno, brez zadrege odloči Mali, spusti hlače na tla in obstane pred razkošno zelenim grmom lovora kot okamneli amorček.

»Bova natrgala za pest ali dve lovoročnih listov?« se spomni, še vedno s pogledom na velikem grmu, pod katerim je pustil svoje telesne tekočine. »Dedi je rekel včeraj med vožnjo, ko smo prihajali, da lahko tekmujemo, kdo bo v štirinajstih dneh nabral več lovoročnih listov za domov. Jaz jih bom nabral tisoč, babi!«

»Tisoč je ogromno, Mali. Toliko jih res ne potrebujemo.«

»Potrebujemo, potrebujemo,« zavzeto zatrjuje fantič. »Sto jih bomo podarili moji mami, sto babici Neli, sto prababici Mariji ...« Potem mu pa zmanjka naslovnikov in odprtih ust neha naštrevati.

»Včeraj sva jih že natrgala vsaj trideset. In ... kako bomo vedeli, kdo jih je koliko natrgal, če odlagamo vsi trije liste v isto vrečo?« se sprašujem.

Mali pomisli, naguba čelo pod sršečimi, na krtačo postriženimi lasmi, in že potegne rešitev iz rokava: »V trgovini morava suniti tri papirnate vrečke, da bo imel vsak svojo. Še imena bomo morali zapisati nanje, da bo stvar čista in jasna.«

Bistra buča, ta moj štiriletni vnuk. In ko tako marljivo nabirava lovoročne listje, opazim starejši zakonski par, ki naju strmo meri z očmi, odkimava in očitno spušča od sebe kritične komentarje. Po govoru sta Slovenci. Kot da sem ju že včeraj srečala na obali ... Pogledam ju in zelo prijazno vprašam: »A še nista videla goloritega štiriletnika, ki se je polulal v pižamo?« Sunkovito se premakneta dalje, očitno namenjena na jutranje umivanje v morski vodi. Ženska me čez nekaj korakov še enkrat obsojajoče ošvkne, potem pa oddrobencija za svojim moškim.

»Jupi, babica! Prestrashila si ju. Malo si hudobna, kajne?«

»Kaj pa tako nesramno zijata?« se obregnem, zgrabim Malega za roko in pohitiva nazaj do naše poletne 'rezidence'. Tudi mene tišči, zato predlagam: »Skočiva v morje, ja? Lulat me.«

Seveda je ves navdušen. Kar brez kopalk se zapodi po stezici proti obali. Brž pograbim rokavčke in brisačo, kopalke pa imam že itak na sebi, in stečem za njim. Velika odgovornost je ta otrok, prav zares. Nikoli ne vem, kaj se mu mota po bistri glavi. Doma vsak dan ušpiči kakšno oslarijo, tako da bova z Edijem najbrž od jutra do noči v stresu. Mater, kakšne počitnice!

2.

»Mater, pa kakšne počitnice bodo to?« je bilo prvo, na kar sem pomislil, ko sta sin in snaha dahnila željo, naj z Jano vzameva Malega s sabo na morje, češ da sta si zamislila popotovanje po Šrilanki, ker RES potrebuje čas v dvoje, ker sta RES na koncu z živci in RES v

groznem stresu. Kot da se z Jano Malega ne naužijeva dovolj že doma, vsak božji dan od 14. ure, ko ga poiščeva v vrtnu, pa tja do 18., ko ga prevzame eden ali drugi starš. Če seveda ne pozabita priti ponj. Takrat ga celo osebno 'dostaviva' na domači prag. Snaha dela običajno od 8. do 17. ure, dragi sin, ki se dnevno vozi na delo v bližnje večje mesto, pa tudi ne pride domov pred 18. uro. Grozen delavnik, pa res! Že doma nama pomeni Mali veliko odgovornost in 'zakoličen urnik', kakršnega vse od upokojitve pred petimi leti nisva bila vajena. Zdaj pa še 14 dni sobivanja na dopustu? O, mater! Tako sem zajel sapo, da bi odločno ugovarjal, a me je Jana sunila v rebra, češ naj se ugriznem v jezik in zadržim komentar. Vedno je taka kokoš! Obračajo jo, kot jo hočejo – otroci namreč – potem se pa izpiha na meni. Na koncu sem zmeraj jaz najustreznejši strelovod za njene psihične in vse druge stiske. Ko sva torej s stisnjениmi zobmi pristala, da žrtvujeva svoj težko pričakovani dopust za blagor mlade družine, sem jo prav res besen nadrl: »Pa kaj je s tabo, ženska? Se ti je čisto sfižilo? Štirinajst dni skupaj z mulčkom, ki nama bo žrl živce, kvaril razpoloženje, usmerjal počitniški vsakdanjik ... Brez zvez, sploh ne grem zdoma!«

»Seveda greš, se boš že ohladil ... otrokom je treba pomagati, dokler sva še pri moči. Saj ne moreš vedeti, kako dolgo bova še zdrava in sploh živa, ljudje cepajo kot muhe ... Morda je to prvič, zadnjič in nikdar več, da peljeva katerega od vnukov s sabo,« se je delala pametno – kot vedno. »In veš, kaj še? Tako zelo sva se odtujila, da nama bo prišlo zelo prav teh 14 dni zbliževanja.« A me ni mogla prepričati, niti sebe ne. Po štiridesetih letih skupnega bivanja sem jo bral kot razstavljen plakat. In že naprej je bilo jasno, da se poleg Malega z Jano ne bova kaj prida zbliževala – niti spala ne bova na isti postelji, saj otročka ne moreš pustiti samega ne ponoči ne podnevi.

Vse dni do odhoda je bila živčna kot v kletko ujeta ujeda, kljuvala in pikala me je za vsako figo in kompli-cirala okoli vsega, povezanega z dopustom.

»Nimaš kopalk, dragi moj. Pojdi in si jih nabavi. Pa še nekaj spodnjih gat!«

»Torej kopalke ali gate? Obojega ne bom kupoval!« sem se kljubovalno namrdnil in videl v njenem pogledu tisto zoprno obsodbo, da sem šuft, stiskač, zoprn

tip. Sicer sem šel v trgovino, a ničesar nisem kupil. Rekel sem si: Klinc, naj dragica sama pride in izbere najboljše in najlepše zame ... Ona me bo gledala, sam sebe že ne bom!

Tako je tudi bilo.

Predvčeraj – bil je četrtek – smo odrinili od doma že zgodaj, zame vse prezgodaj, okoli pol štirih. Pred nami je bilo 450 kilometrov poti. Jana je odločila o zgodnji uri, rekoč, da bo Mali vsaj do polovice poti spal in manj težil na drugi polovici. To se je izkazalo za dobro odločitev, a namesto Malega mi je ves čas težila ona: »Jasno ti je, da med vožnjo ne boš kadil! Otrok je v avtu! In ne pritiskaj na plin kot norec! Tuj otrok je z nama. In ne misli si, da bova stala na vsakem hrvaškem postajališču ob avtocesti, da bi kofetiral in vlekel čik! Na cilj moramo prispeti v dobrih petih urah, seveda živi in zdravi, brez karambola in brez kreganja med vožnjo. Daljše vožnje Mali najbrž ne bi mirno zdržal ... « Bla bla bla, ves čas mi je težila s svojim nakladanjem! Smo pa res prispeti v manj kot petih urah. Bilo je krasno septembrisko jutro, na avtocesti nič prometa, tako da sploh ni moglo priti do karambola, celo na postajališču sva dobila kavo, še preden sva sedla ...

»Se ti zdi v redu, da puščava Malega v avtu?« jo je grozno skrbelo.

»Saj spi, avto je zaklenjen in le deset metrov proč od najnih pogledov,« sem jo miril, »prepričan sem, da mu ne bo hudega!«

»Brala sem, da kradejo iz avtomobilov ... vse živo, najbrž potem tudi otroke ...«

»Jezus, ženska, pusti me, da v miru spijem današnjo prvo kavo in pokadim vsaj dve cigareti,« sem zagodrnjal, pa tako grozeče, da se je za debelo minuto res ugasnila.

A ji ni dalo miru. Ta ženska je res gnjavator brez primere. Včasih se mi prav smili, ko se toliko žre zaradi bagatelnih stvari, navadnih oslarij, ki jih večina ljudi niti zazna ne. Predlagal sem torej, da – z dovoljenjem natakarice, ker sva vzela skodelici – spijeva kavo stoje ob avtomobilu. Tako je lahko z levim očesom zijala v spečega malčka, ki je vneto smrčal v svojem otroškem sedežu, z desnim pa zrla v skodelico, v oklico, kjer se seveda čisto nič ni dogajalo – in vame.

»Veš, imam dobro zamisel za kratko zgodbo, novelo

... morda bo črtica ali celo zbirka črtic, ne vem še ...« mi je, zdaj že dodata pomirjena, zaupala. »Zjutraj, ko bo sta z Malim počitniško spala, bom pisala, pisala, pisala ... V štirinajstih dneh lahko veliko ustvarim.«

Njeno navdušenje sem dobro razumel. Vsak dan je ob jutrih pisala, včasih je vstala že ob pol treh, imela je celo srečo, da so ji napisano tudi objavili. Njen najljubši (in edini donosen) hobi. A iz preproste zlobe sem pripomnil: »Le o nikomer iz družine ne pisari, ja? Mislim, da nam je vsem že vrh glave, da moramo v tej in drugi reviji brati o sebi. Tudi prijateljicam je gotovo že dovolj tvojih pisarij.«

»Kako smo občutljivi! Si morda izmišljujem? Samo resnico beležim.«

»Raje začni lagati in si izmišljevati! Svet bo takoj lepsi.«

Užaljeno je našobila ustnice, si protestno nataknila temna sončna očala – čeprav se sonce sploh še ni uspeло docela izviti iz nočne temine – in mi obrnila hrbet.

Ko se je Mali okoli pol sedmih prebudil, je bila za nami že dobra polovica poti. Jana je bila jezna name in je molče gledala predse, preštevala v sebi kilometre (poznam jo, zmerom počne to!), Mali je pel pesmice iz vrtca in govorila sva o krajih, mimo katerih smo se vozili, vsako obcestno tablo mi je prebral (bere že kakšna dva meseca – ne predstavljam si, kaj bodo počele z njim učiteljice prvega razreda!). Obljubil sem si, da bom naslednjih štirinajst dni skrajno potrpežljiv z njim, ne bom dvigal glasu, ne bom ugovarjal ženi, Malemu bom skušal ustreči, da ne bo preveč pogrešal staršev, maksimalno aktiven bom, dobre volje, pri sladoledu ne bom škrtaril – in morda se ta nepredvideno komplikiran dopust celo srečno izteče!

3.

Šele pol šestih je, a že sedim pri mizi, prenosnik se ogreva za delo, medtem ko pijem odlično, posebno močno kavo za jutranjo budnico. Če že pijem presneto kavo, mora biti močna, aromatična, taka, da žlička v njej pokončno stoji, kot pravimo v Šali. Vem, da zaužijem preveč kofeina, a kavo preprosto obožujem. Zgodi se, da spijem na dan tudi do šest skodelic. No, v zadnjem času znanstveniki trdijo, da dve do tri skodelice dnevno

blagodejno vplivajo tako na počutje kot na delovanje človeškega organizma, še posebej možganov.

Čisto tiho je okoli mene. Galebi še niso začeli vreščati, veter še ni prišumel med borovce, prebivalci kampa še spijo, šele tam okoli sedme se bodo trumoma napotili na obalo na jutranje umivanje v slani vodi. Ta pomirjujoča tišina, pomešana z obljubo rojevajočega se krasnega sončnega dne, me spodbudi, da skoncentriram vse miselne moči in delo brez težav steče.

Kje sem ostala s svojo zgodbo o babici in navihanem vnuku Mihcu? Preletim zapisano na računalniškem zaslonu in prsti urno zaplešejo po tipkovnici ...

Medtem ko je medvedka zavila v suho brisačo in ga pivnala, je mali že prinesel iz otroške sobe Mačka Murija in slikanice z uro. Zelo rad ima knjige, rad posluša, ko mu odrasli berejo, zadnje čase pa ga je očarala ura. V mestni knjižnici je izbiral samo slikanice z uro.

»Medvedka obesim na sušilnik na balkonu, potem bova pa brala,« mu zakliče babica z balkona. Sonce je toplo sijalo, in dokler bo mali na obisku, se bo medvedek lepo posušil in zvečer spet lahko delal malčku družbo v posteljici. Ravno se je nameravala obrniti, da preveri, kaj počne malček v dnevni sobi, saj je bil kot vrtavka, nepredvidljiv in uren kot veverica ... ko je zaslišala glasen ŠKLJOC.

»O jebenti!« ji je ušlo, a bilo je prepozno. Mali je dvignil kljuko na mehanizmu za zapiranje balkonskih vrat in tisti škljoc je pomenil, da mu je uspelo zapreti vrata. Bila je ujeta! Še enkrat ji je ušla nemarna kletvica »o jebenti«, kar je smrkelj seveda slišal, saj je bilo veliko okno poleg balkonskih vrat odprto na kipanje in je takoj pripomnil: »Grdo govorиш, babi! Ne smeš tako grdo govoriti!«

Vsa zgrožena ga je gledala skozi veliko stekleno površino, v glavi ji je zavrelo od trenutne panike, mali se ji je pa sladko smejal in ji mežikal. In čebljal: »Vidiš, kako znam mežikati, babi. Kot medvedek na tisti modri žogi iz trgovine Tedi ... vidiš?« In se je vneto spakoval, da bi ji demonstriral, kako zna mežikati. Mater, kaj naj storim? – je vrelo v njej. Ujeta na balkonu, brez mobilnika, v dnevni sobi nepredvidljiv mulček, vrata v stanovanje pa dobro zaklenjena! Prva misel je bila, da ne sme prestrašiti vnuka. Samo brez panike!

Če še njega zgrabi panika, bosta oba v rit! Kaj naj stori? ... Misli so ji preskakovale druga drugo. Kričati in klicati na pomoč bi bilo brez zveze, v drugo nadstropje bi se lahko povzpeli le gasilci, teh pa ne more priklicati, ker nima telefona. Najti mora pametno rešitev ... pametno rešitev ... a kakšno pametno rešitev? V rokah je še vedno stiskala od medvedka vlažno brisačo. Lahko bi si jo ovila okoli roke in razbila dvojno šipo na balkonskih vratih ... škoda bi bila seveda precejšnja ...

Mihec je skušal tako in drugače odpreti vrata, a seveda ni šlo. Tedaj jo je prešinilo, kot bi se ji odprl predalček v možganih. S kazalcem na ustih je utišala vnuka in mu predlagala: »Malo se bova igrala, ja? Bi se igral z mano novo igrico?«

Pritiskal je nosek na stekleni zid med njima, veselo poskakoval in krilil z rokami. Za take škrate je vse lahko igra in zabava, kajne? »Ja, igrala se bova novo igrico! Kakšno pa, babi?«

»Poslušaj me! Opišem ti predmet, ti ga pa moraš poiskati nekje v kuhinji ali dnevni sobi, prav? Za vsak predmet boš dobil na koncu čokoladni bonbon, dobro? Si za?«

»Ja, babi, igrajava se predmete! Vse bom našel in dala mi boš doooosti bonbonov ...« je navdušeno vpil in poskakoval pred trdno zaprtimi balkonskimi vratimi. Očitno se mu še ni posvetilo, da jo je zaprl na balkon in sta zaradi velike steklene stene ločena.

»No, poslušaj. Prvi predmet je lesen, valjast, ima dva ročaja in ga rabimo pri pripravi kolačev. Kaj je to, Mihec? Kje boš našel ta predmet?«

Mali se zamisli, krene v kuhinjo in začne odpirati vrata spodnjih kuhinjskih elementov. Ni ji treba dolgo čakati, ko ponosno prinese star leseni valjar, ki ga rad uporablja za igračo, da z njim »ravna« zmečkan papir ...

»Dedi!« vpije Mali z ležišča v prikolici, da se kar zdrži nem. »Buden sem. Greva trga lovoroove liste? Tako kot sva včeraj z babico ...«

»Ne kriči, dedija boš zbudil! Pa bo spet jezen na naju,« skočim, preden bo Edi spet nergal.

»Ampak hočem ga zbuditi, da gre z mano ... včeraj sva se dogovorila, veš?« vztraja Mali. In potem zaslišim godrnjanje ta starega, ki se mu zdi, da ga z vnikom budiva sredi noči. Na smeh mi gre.

»Ja, ja, Mali, takoj bom!« se sliši že bolj spravljivo. In res pritaca Edi iz prikolice, še ves zmečkan od dolge noči, a čudež – nasmejan! Tega pa že dolgo nisem doživel.

Tudi Mali pride na plano, si že natika japonke in v roki stiska zapestnico, ki odpira vrata veceja. In že kreneta v sončno jutro. Osupla strmim za njima in ne pridem do besede. Neverjetno, kako Malega veseli ta zadeva z lovoroovimi listi! Poln je tekmovalnega duha – prvi jih hoče natrgati tisoč. Na srečo zna šteti samo do sto, tako da ga bom že obrnila, če mu jih ne bo uspelo natrgati vseh tisoč. Včeraj sem nastavila tri papirnate vrečke, na vsako zapisala ime in zdaj tekmujemo!

A ne gre mi v glavo, kako je uspel Mali obrniti svojega deda! Moralo se je zgoditi kaj, česar ne vem. Nekaj, česar mi nista povedala. To bo treba raziskati ... Medtem ko ju ni, dokončam zgodbo o babici in Mihcu, da bom jutri lahko začela pisati novo.

»Krasno! Položi valjar na tla, da bova na koncu igre preštela, koliko bonbonov si boš prislužil,« mu naroči babica skozi steklena vrata. Potem mu opiše še cedilo, pokrov kozice, jedilni pribor in mali zelo spretno najde pa znosi predmete v dnevno sobo.

»Zdaj pa poišči predmet, ki ga uporablja mami, ko ti vlivá juho v krožnik. Saj veš, kaj je to, kajne?«

Spogledata se in mali že brzi v kuhinjo, izvleče predal in koplje po njem, dokler ne najde kovinske zajemalke. Priskaklja v dnevno sobo in babica mu navdušena zaploska.

»Krasen si, Mihec,« ga pohvali z drhtečim smehljajem na ustih, pa doda: »Zdaj pa poskus z zajemalko zagrabit kljuko na balkonskih vratih in jo močno potegni navzdol, kolikor moreš močno. Bova videla, če si Peter Klepec ali še ne.«

»Ja, sem Peter Klepec, močan kot tisti v pravljici, babi! Poglej, močen sem ...«

Res prisloni zajemalko na vrh kljuke in jo skuša potegniti dol, da bi se steklena vrata odprla. Ne gre. Zajemalka zdrsne po kovini in mu pade iz rok. Brž jo pobere in poskuša znova. Drobne ročice se trudijo, vlečejo, a kljuka je močna in trdno zagozdena.

»Ne morem, babi. Pomagaj,« sopiha in čaka, da bo kar vstopila v sobo – kot običajno.

»Še poskušaj, Miha! Saj si velik fant. Globoko vdihni in močno napni mišice – pa bo šlo.«

Pohvala mu res vlijе samozavest in voljo do poskušanja. Previdno nasloni kovinsko glavo zajemalke na kljuko in začne vleči, da se mu orosita čelo in nosek.

»Še vleci, Miha, močno vleci ... vidiš, skoraj ti je že uspelo,« ga spodbuja babica z balkona. Stiska pesti in moli v sebi, da mali ne bi vrgel puške v koruzo. In končno preseka napeto ozračje glasen kovinski ŠKLJOC – balkonska vrata se pa v hipu na stežaj odprejo. Oba skočita od navdušenja, veselja ali olajšanja, babica močno objame malega, ga stisne k sebi in ga sredi dnevne sobe zavrti, kot bi bil peresce!

»Super fantič si, Mihec, najboljši! Preštejva, koliko bonbonov si si prisluzil s predmeti.«

Malček je pri štetju predmetov (za bonbone) dlakocesko natančen, tokrat presteje celo dva več, kot si jih je v resnici pridobil z ugibanjem poimenovanj kuhinjskih pripomočkov in njihovim iskanjem po omarah. A babica nič ne ugovarja, dala bi mu jih cel kilogram, če bi se mu tako zasanjalo!

Oddahnem si. Uspelo mi je, zgodba je končana, le še naslova se moram domisliti ... fantov pa še kar ni nazaj z obiranja lovora. Kaj neki počneta? Brž se oblečem in grem vohunit. Sprehodim se do sanitarij, kjer ju ne najdem. Tudi okoli grmov lovora ju ne izsledim. Presneto, v pižamah nista mogla oditi v mesto! Kje bi lahko bila? Edino doli na obali, si rečem in grem nazaj proti prikolici, od koder imam krasen razgled na vso plažo. Zagledam ju! Sedita na skalah in se pomenkujeta, kot da sta od nekdaj najboljša prijatelja. Stečem do njiju in sedem na še hladne skale.

»No, vidva? Danes ne bomo zajtrkovali?«

»Babi, veš ... z dedijem sva kradla smokve pri tisti veliki hiši poleg bifeja ... in se jih nažrla ...« hiti pripovedovat Mali. »Poglej, kakšen trebuh imam!« Potegne pižamo čez glavo in mi kaže svoj lepo okrogel trebusček. »Pojedel sem jih vsaj petnajst, veš?«

Edi se reži in ko ga gledam tako mirnega, zadovoljnega, nasmejanega, mi je vse to jutranje dogajanje še bolj sumljivo, čudno. Komaj čakam, da ga lahko izprasham na štiri oči.

»Boš morda skočil v vodo in pokazal, kako odlično

plavaš?« skušam napeljati Malega, da bi naju vsaj nekaj minut pustil sama. Pogleda deda in ko ta prikima, odvrže še spodnji del pižame pa se napoti v vodo. Opazujeva, kako previdno stopica po prodnati obali, se poda v plitvo vodo, zadrhti, naju sprašujoče pogleda, potem pa se le nameči do pasu. Očitno je morje ob tej zgodnji uri še hladno. A rad bi se izkazal, torej odločno zaplava, a le v plitvini.

»No? Te je dobra vila začarala v prijaznega in ljubečega dedka?« ga pobaram.

»Saj veš, da Malega obožujem,« odgovori Edi, »le na dopust ga nisem želel peljati s sabo.«

»Nekaj mi prikrivata, kajne? Se je včeraj zgodilo kaj za mojim hrbtom?«

»Pa res, ja,« prizna moj mož, me pogleda in potem pove zgodbo. »Prejšnjo noč je jokal in prišel k meni. Nisva te hotela buditi, ker si spala, kot da je za večno ... Hotel je iti domov k mami, no, bolj je govoril o očetu. Tako žalosten je bil, da se mi je trgal srce. Še nikoli se mi ni zdel tako nebogljen. Pa sem mu predlagal, da greva gledat zvezde, da bi ...«

»Sredi noči gledat zvezde?« osupnem.

»Podnevi jih pač ni, ne? No, pa sva šla malo okoli, do sanitarij, do recepcije, potem sva sedela pred prikolico in buljila v zvezde in se menila o tem in onem, dokler se ni pomiril. Super mi je bilo z njim, še sam sem bil presenečen!«

»In potem? Sta šla dalje spat?«

»Ne, potem se je smrkelj domislil, da bi šla trgat lovoroze liste, da jih bo prvi imel tisoč. Si misliš?«

»Trgat lovoroze liste v temi, sredi noči?«

»Nič lažjega,« se zahihita Edi ob spominu na minulo noč. »Vzela sva žepni svetilki in šla do lovorožih grmov. Natrgala sva vsaj tristo lističev ... Najbolj me je ganilo, ko je ob vrnitvi Mali razdelil lističe v vse tri papirnate vrečke. Si misliš? Ni jih vseh zbasal v svojo vrečko!«

Spogledava se in res me prijetno pogreje pri srcu. Rad naju ima, mulček. Kdo bi si mislil, da zna drobižek tako prisrčno izraziti svojo naklonjenost. Začutim, da sem hvaležna Malemu in pomislim, da je ta dopust na morju skupaj z vnukom gotovo nekaj najboljšega, kar naju je z Edijem v zadnjem času doletelo. Morda se bova uspela v štirinajstih dneh počitnic res zbližati, zahvaljujoč prav mulčku in njegovim »tisoč lovorožih listov.«

Judit Zágorec-Csuka

Nekaj misli o pesniški zbirki Franca Korena *Umazane pesmi vsakdanjih grešnikov*

Pesmi Franca Korena me presečajo z iskrenostjo, lahko bi celo rekla, da so njegove pesmi iskrene do kosti: impresionistične, surrealistične, ekspresionistične, lirične, prozaične, sarkastične, polne humorja in dramatičnosti, vendar so tudi hermetične in namenjene bralcem, ki opazujejo svet v sebi in okoli sebe z analitičnim pristopom.

Franc Koren kot pesnik veruje v pesem: »... kjer pognalo bo v cvet / v špranji skalovja / ki okovalo je mojo dušo ... da otopijo nesmisel bivanja.« (*Sledim pesmi*).

Nekajkrat sem zasledila v njegovih verzih tudi motive pomanjkanja. Kot zbiralec ne samo v poeziji, ampak tudi v vsakdanjem življenju polepša svoje življenje z drobnimi stvarmi svojih prednikov (*Zbiralec*). V pesmih izpove svoje razmišljjanje tudi o nesmiselnosti bivanja, vendar kot pesnik kljub temu išče smisel bivanja tudi tem v kaotičnem svetu: »V šoli preverjenih resnic za prgišče svobode / nekje tam, na stara leta.« Smisel bivanja skuša razumeti tudi s pomočjo literature in znanosti (*Usoda*), torej s pomočjo Kundere in Einsteina. V pesmi *Theater* izpove svoje razmišljjanje o umetnosti, ko se pogovarja s starožensko v gledališču. Kot pesnik je večni iskalec ljubezni. Idealizirane ženske, s katerimi se večinoma pogovarja v svojih verzih, postavlja tudi v vsakdanost, v situacije, ki so včasih banalne (*Vse je le trenutek*, *Tisto jutro*, *Dan žena*, *Gallery Girl*, *Hotel*, *Gospodinje na robu žičnega zloma*, *Le kdaj človek mine?*, *Češnja*, *True love*, *Pupa itd.*). Motiviko samosvoje erotike lahko najdemo tudi v njegovih pesmih (*Ti*, *Dilema*, *Kje naj se ti dotaknem?*). V pesmi *Pobiralka rose* izpove osamljenost muz v postmodernem svetu, vendar v pesmi *Na fronti dojame*, da poželenje ni vse, saj tudi

to lahko mine. In kaj ostane pesniku? Mogoče to, da podoživila lepoto tega sveta, ujame estetiko bivanja, kljub temu da je lahko bivanje tudi marsikdaj bolečina (*Neviden*, *Nek dan*, *Umazane pesmi vsakdanjih grešnikov*). Njegove družbenokritične pesmi se dotikajo motivov identitete posameznika v ujetosti postmoderne družbe, kjer vladata potrošniška miselnost in brezbrižnost nasploh (*Kdo bo ubil ptico oponašalko?*, *Moderni časi*, *Nebesa*, *Vendska*, *Čas brez brazgotin*, *Sanje brez prihodnosti itd.*). V njegovih pesmih najdemo

tudi kanček humorja (*Petelinji zajtrk*) in motive bivanja, ki so sarkastično in groteskno obarvani (*Vedežovalec*, *Marco Polo*, *Kot menstrualna kri*). V pesmi *Lendava* opiše mladostniško nostalгиjo do rojstnega mesta, kar sedaj doživlja brez iluzij, kot doživlja minevanje mladosti, in kot moški, ki je prestopil prag srednjih let. V pesmi *Sanje brez prihodnosti* je izpovedal: »Ker vse mine...«, vendar ostane le poezija v »senci udomačenega boga«. V moderni poeziji Franca Korena najdemo tudi motiv večne lepote bivanja, kjer lirska subjekt živi brez čudežev, saj sam sprejema življenje tako, kot je: »Rad bi bil Google / Toplo mesto brez spomina na vse spomine / Rad bi bil Google / Ocean tišine ...« (*Rad bi bil Google*).

Glavno vodilo pesmi Franca Korena je »ljubezen«, ki jo izpove svoji ljubljeni osebi v intimnih odnosih (*Retymnon na Kreti*), navsezadnje pa tudi takrat, ko opiše svoje odnose do drugih oseb, do matere, prijateljev, znancev in neznancev (*Preveč je metuljev na oknih*), saj: »Ljubezen je povsod. / Prisluhni.«

Prisluhnimo njegovi prvi pesniški zbirk z naslovom *Umazane pesmi vsakdanjih grešnikov* tudi mi.

Nove knjižne izdaje domačih avtorjev

Hazai szerzők új könyvei

Cas, ki ga živimo, ni ravno naklonjen kulturi. Zaradi epidemičnih omejitev marsikatera dejavnost stagnira, veliko prireditev ni mogoče uresničiti, vse manj je obiskovalcev, saj ima strah pred covidom velike oči.

Morda je literarna dejavnost v nekoliko boljšem položaju, saj pisci ustvarjajo v intimi doma, vendar težave predstavlja priprava predstavitev njihovih izdelkov, novih knjig, ki bi rade našle prostor na knjižnih policah in spregovorile bralnemu občinstvu.

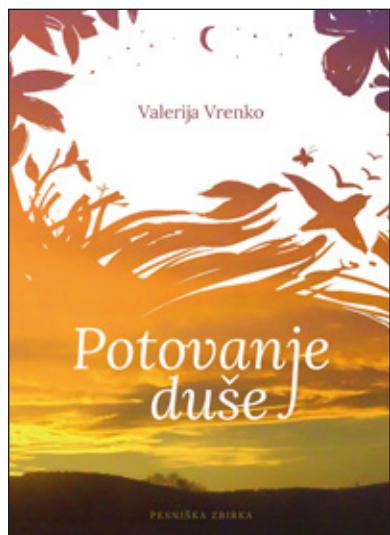
Prav zato v Lindui predstavljamo in priporočamo nekaj knjižnih novosti (2020/21) – gre za leposlovje –, ki jih najdete na policah mestne knjižnice.

Valerija VRENKO: Potovanje duše

(pesniška zbirka)

Lirika Valerije Vrenko odseva podobo razmišljujoče osebe, ki sta ji blizu tako realni kot svet onstran resničnosti. Zelo pomembno se ji zdi, da vladajo med ljudmi odkritosčnost, sozvočje in dobre misli.

Njena pesniška beseda je zelo slikovita, kar se odraža v zanimivih primerah, okrasnih pridevkah in posebitvah. »Bodi to, kar si,« svetuje pesnica. Šele v objemu pristnih medčloveških odnosov se duša kot ptica lahko povzpne v neslutene višave, v nasprotnem primeru otrpne kot kamen.

Olga Paušič

MADŽARSKA IZDAJA/MAGYAR KIADÁS:

ZÁGOREC-CSUKA Judit: Por és hamu

(versek, gyermekversek és műfordítások)

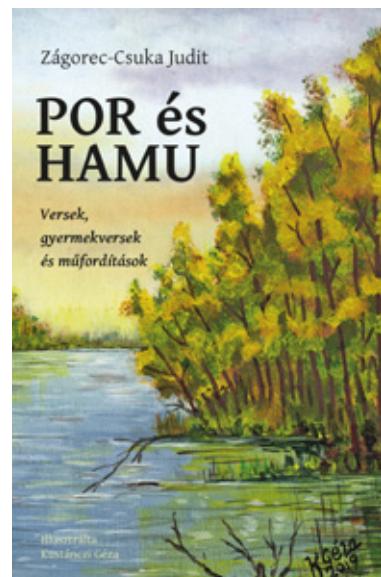
A vers- és kötetcím egészben a Halotti beszéd és könyörgésig, a legkorábbi szövegemlékkünkig vezet vissza, mely számos magyar költőt ihletett meg (Kosztolányi Dezső, Márai Sándor).

Por és hamu. A hamu a tűz által keletkezik, a tűz pedig a születés, az újjászületés, a megtisztulás jelképe. Ezen ősi elemek (víz, tűz, föld...), s a tiszta erkölcsi és emberi értékek mind-mind fellelhetők Zágorec-Csuka Judit legújabb verseiben is.

Por és hamu. Ebből vétetünk, s ide térünk vissza. S a köztes idő? Elsősorban rajtunk múlik, mit teszünk vele. Mégis: kutyakötelességünk felelősségteljesen megélni! Küzdeni és megmaradni, építeni és alkotni, ölelni és szeretni...

„Halhatlaná varázsolni a mulandóságot.“ Az anyanyelv erejével, a szó és a vers erejével. Vallani. mindenáron!

„Az vagyok, akinek születtem,
apám és anyám vére, amit fiaimnak
adtam át...“ (A Muránál)

Zadravec Szekeres Ilona

Janja MAGDIČ: Drobtinice sreče
(pesniška zbirka)

Avtorica nas skozi zbirko Drobtinice sreče popelje na pot svojih misli, občutkov, spominov in mladosti. Res je, da se kulturno aktivni osebi v letih delovanja na področju ljubiteljske kulture nabere veliko kulturnih iskric, vendar je to precej pre malo za to, da bi zapisi le-teh dosegli želen učinek. Potrebno jim je dodati življenje in pesniški navdih. In to je Janji Magdič v njeni zbirki tudi uspelo.

Marko Repnik (JSKD Republike Slovenije)

Lajos BENCE: Furijasta generacija
(zbirka kratke proze)

Gre za raznoliko delo, pri čemer se žanrska pestrost izdaje razteza od spominskih reminiscenc, razgrnitve bogate osebne izkušnje, tako v povsem intimnem kot strokovnem smislu, preko primarno literarnih, tudi poetiziranih drobcev, do že deloma esejiziranih predstavitev prostora, iz katerega in o katerem piše, s pozornim ozirom na njegovo postavljenost v prostor in čas.

Robert Titan Felix

Olga PAUŠIČ: Vohljači
(detektivka za odrasle bralce)

Lendava. Lendavske gorice pravzaprav. Ena izmed »ulic« viničarij in vikendov, ki pa se je v modernem času preidala v pravcato stanovanjsko naselje, kjer domujejo tudi prebivalci s stalnim prebivališčem. V ta za marsikoga prepoznaven dogajalni prostor je postavljena detektivka, ki je napisana na izjemno domeseln način, saj zaresna detektiva sploh nista tista prava detektiva, čeprav se na koncu izkaže ravno obratno.

Odlično napisan, napet ter interpretativno bogat in tehten roman v vsakem primeru!

Robert Titan Felix

Slavica ZVER: Šopek spominov
(pesniška zbirka)

V zbirki zbranih 72 pesmi se odraža avtoričina intima, čustvovanje, odnos do sveta in okolja, kjer živi in dela (Hotiza, Mura, Lendava), seveda pa je v ospredju odnos do ljudi. Sama pravi: »Osrednje teme moje poezije so ljubezen, podobe iz narave in medčloveški odnosi, torej vse, kar mi pomeni vir ugodja, lepote in bolečine.« Pesmi so pretežno lirske, nastajale so vrsto let, kar je mogoče začutiti tako v jeziku kot v slogu, izbiri besedišča in metaforiki.

Olga Paušič

Franc Horvat Meštrovič

Bogato mednarodno sodelovanje Športne zveze Lendava in Športne zveze Županije Zala

Športno prijateljstvo in sodelovanje ŠZ Lendave in ŠZ županije Zala se je pričelo daljnega leta 1964, ko so delavci lendavske rafinerije praznovali »Dan rudarjev«. Ob tej priložnosti so lendavski kegljači obiskali Lovaszi, kjer so se pomerili s tamkajšnjo ekipo kegljačev. Gostitelji, ki so bili v tistem času Madžarski prvaki, so bili nekoliko »negostoljubni« in ugnali goste z rezultatom 2496 : 2334. Najboljši igralci iz lendavske ekipe so bili Lebar in Šinko, od domačinov pa Sagh, Bocskor in Makaro. Gostitelji so svoje goste iz Lendave pričakali že na meji. Kegljači so se v Lovasziju zadržali dva dneva. Nasopili so na kegljišču z dvema stezama, keglje so postavljali še ročno. Kegljači so izkoristili redko priložnost in

obiskali tudi Blatno jezero, sodelovanje pa razširili tudi na druge kegljaške klube županije Zala.

Dve leti zatem so v Lendavo prišli nogometniški iz Lentija. Veterani NK Nafte so se pomerili z veterani in mladinci iz Lentija. Posebno zanimivo je bilo povratno srečanje v Lentiju, kjer se je na igrišču zbrala velika množica gledalcev, ki so prišli pozdraviti »sosedje« iz Lendave.

Naslednje leto so v Petišovce prišli že salomvárski fantje odigrati prijateljsko srečanje. Še istega leta pa je v Lakoš prispelo nogometno moštvo iz Kerkaszentkirálya. Nogometniški iz Pinc so leta 1968 obiskali nogometniški iz Esztergymeja. Naslednje leto so Pinčani obiskali sosednjo vas onkraj meje, Tornyiszentmiklós. Po končani

● Dobrovnik – Csesztreg, 11. 8. 1985

● Lendavčani na turnirju v Lentiju, 2000

tekmi je sledilo prijateljsko druženje ob bogato obloženi mizi. Nogometni NK Nafte so v naslednjih letih gostili prvoligaško moštvo iz Nagykanizse.

Tovrstna športna srečanja so pripeljala do sodelovanja tudi v drugih športnih panogah, kot so kegljanje, nogomet, namizni tenis, košarka, rokomet, šah, streljanje, ki traja še danes.

Na predlog športnih delavcev ŠZ Lendava je pričela sodelovati tudi srednješolska mladina. Ti se pomerijo letno trikrat. Vsaka zveza organizira namreč tekmovanje v dveh športnih panogah, ki jih izberejo predstavniki športnih zvez na sestankih v Zalaegerszegu, Varaždinu in

Lendavi. Naslednje srečanje srednješolcev je predvideno v mesecu januarju v Zalaegerszegu, kjer se bodo športniki treh držav pomerili v atletiki in streljanju.

V letu 2021 so se klub COVID-19 športniki ŠZ Lendave in ŠZ županije Zala srečali in nadaljevali z aktivnostmi na športni konferenci ter prijateljskem srečanju kegljačev v vasi Mumor v neposredni bližini Lentija.

V letošnjem letu bo ŠZ Lendava praznovala 60. obletnico ustanovitve. Na proslavi častitljive obletnice bodo prisotni tudi športni prijatelji iz Zalaegerszega in Varaždina.

Upamo, da bodo z uspešnim mednarodnim sodelovanjem nadaljevali tudi zanamci.

● Moštvo Pake na memorialnem nogometnem turnirju Biro – Smej, Gaberje, 2004

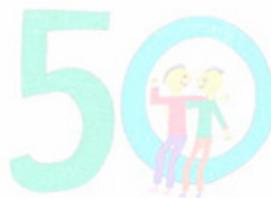

● Turnir veteranov v košarki, Lendava, 2005

Roberta Turk › DOŠ II Lendava/2. Sz. Lendvai KÁI

50 let Dvojezične osnovne šole II Lendava

50 éves a 2. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola

Sponosom se oziramo nazaj na čas in pot, ki smo jo prehodili. V petdesetih letih se je nabralo veliko izjemnih uspehov, izzivov, izkušenj, spominov in zgodb. Toliko, kot je zgodb ljudi, ki so obiskovali šolo ali v njej delali, se učili, poučevali, toliko je različnih spominov na preteklost. Pogled v preteklost je namreč priloznost za obujanje spominov, predvsem tistih, na katere smo ponosni, in tistih, ki se jih z veseljem spominjamo.

Minden év megismételhetetlen, tele kihívásokkal, ismertekkel és élettanulságokkal. Több generáció tanulót vezettük el a kívánt sikeric felelősségteljes munkával, megértéssel, melegséggel, együttérzéssel, egészséges és ösztönző környezetben, világos célokot kitűzve. Nem volt minden könnyű, de örültünk a legkisebb lépéseknek is.

- Posnetek z začetka prilagojenega šolanja: učenci in učiteljica v 60-ih letih 20. stoletja/Pillanatkép a speciális általános iskolai oktatás kezdetéről: tanulók és tanítónő a XX. század 60-as éveiben

A speciális általános iskolai oktatás kezdetei Lendván az 1967/68-as tanévre nyúlnak vissza, amikor az akkori Jože Kramar – Juš Általános Iskola keretében külön osztályt hoztak létre. Az iskolai krónikát **1971. szeptember 1-jén** kezdték írni.

A speciális általános iskola **1971. május 1-jén** kezdett el önálló intézményként működni öt osztállyal. Beíratási körzete az akkori község teljes területe volt. Különböző nemzetiségi és életkorú tanulók látogatták, ezért szlovén és magyar csoportokba osztották őket.

1972. július 24-én megjelent a Szlovéniában működő olasz, illetve magyar tannyelvű és kétnyelvű iskolákról szóló törvény módosításairól és kiegészítéseiről szóló törvény. Ebben egyebek között az is szerepel, hogy a Lendvai Gyógypedagógiai Iskola is a kétnyelvű területhez tartozik, ezért megilleti a kétnyelvű általános iskolai státus, valamint a törvényből eredő minden jog és kötelezettség.

- Naslovna stran šolske kronike, 1971 Az iskolai krónika címlapja 1971-ben

Az **1972/73-as** tanévben az iskola kétnyelvű intézményé válta, magyar megnevezése: Gyógypedagógiai Iskola Lendva.

● Šolska zgradba, 1975

Az iskola épülete, 1975

1976. július 23-án fogadták el a testi és szellemi fejlődési zavarokkal küzdő gyermekek és serdülők oktatásáról és képzéséről szóló törvényt.

1976. szeptember 27-én a szakmai közgyűlés elfogadta azt a határozatot, mely szerint elkezdődik a munka azokkal a tanulókkal, akiket a besorolási szabályzat 3. szakaszra szerint a „b” csoportba, a közepesen értelmi fogyatékosok csoportjába sorolnak. A Lendvai Gyógypedagógiai Iskolában működni kezd az első készsegfejlesztő tagozat. A jubileumi 1979. évben, amikor a kétnyelvű oktatás 20. évfordulóját ünnepeltük, a Lendvai Gyógypedagógiai Iskola felvette a Jože Kramar – Juš Általános Iskola nevet. A horvátországi, csáktornyai „Centar za odgoj i obrazovanje” intézménnyel 1979-ben kezdtünk együttműködni.

Az **1981/82-es** tanévben a Szlovén Köztársaság Oktatási Intézete megfogalmazta a kiindulópontokat az enyhén fogyatékos tanulókat oktató általános iskolák tantárgyfelosztásának és tantervének megújításához.

Felvettük a kapcsolatot a magyarországi, lenti kisegítő iskolával. Az első találkozót **1983. december 22-én** szerveztük meg Lendván.

A lendvai Jože Kramar – Juš Általános Iskola keretében **1986. június 12-én** megalakultak a sajátos feltételekkel működő műhelyek, mégpedig a Malom utca 1-es szám alatt (1985-ben kezdtek dolgozni). 2000. március 1-je óta, amikor a Védelmi Munkaügyi Központok

regionális szinten csatlakoztak egymáshoz, iskolánk egységeként működnek.

Az iskolánk neve **1993-ban** megváltozott. Az új neve: Dvojezična osnovna šola II Lendava / 2. Sz. Kétnyelvű Általános Iskola, Lendva.

1994. január 10-én bevezettük az utazó gyógypedagógiai szolgálatot, mely az 1. Sz. Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában működött.

1999. június 24-én részt vettünk a muravidéki kétnyelvű oktatás 40. évfordulója alkalmából szervezett ünnepségen.

A sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése és oktatása terén fontos mérföldkő volt a **2000. év**, amikor elfogadták a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelési és oktatási programját meghatározó törvényt.

A **2003/04-es tanév** kezdetén a legnagyobb újdonságnak számított a kilencosztályos általános iskolai program bevezetése az 1. és 7. osztályban.

2003. november 13-án tanulóink szerepeltek a Sožitje Szövetség 40. évfordulója alkalmából szervezett központi ünnepségen.

A **2005-ben** elkezdődött a speciális nevelési-oktatási program megújítása.

A **2008. év** fontos eredménye volt a szenzoros integrációs terápiára szolgáló szoba létesítése, melyet a Lek vállalat segítségével rendeztünk be.

2009-ben részt vettünk a kétnyelvű oktatás 50. évfordulójának megünneplésében, együttműködtünk a program előkészítésében, szerepelünk az ünnepi műsorban, és bemutatkoztunk az Együtt egymásért címmel megjelenetetett közös kiadványban.

2011-ben a 2. Sz. Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola 40 éves jubileuma alkalmából megszerveztük az »Énekeljünk, zenéljünk, táncoljunk« elnevezésű 21. Országos

Zenei Találkozót. A találkozó védnökségét az akkor szlovén államelnök, dr. Danilo Türk vállalta, a rendezvény ünnepi szónoka pedig felesége, Barbara Miklič Türk volt.

2014. szeptember 1-jén az iskola tevékenységei új, felújított épületben kaptak helyet, a Hős Mohor utca 1-es szám alatt.

🕒 Leta 2014 se je šola preselila v obnovljeno zgradbo na Mohorjevi ulici v Lendavi/2014-ben az iskola átköltözött a Hős Mohor utcán található felújított épületbe

Šola se je skozi desetletja razvijala, spreminjala in verjamem, da ima vsako časovno obdobje svoj čar – svoje posebnosti, prednosti in tudi pomanjkljivosti.

Danes je Dvojezična osnovna šola II Lendava vzgojno-izobraževalna ustanova s 50-letno tradicijo, ki aktivno deluje v občini in sodeluje z mnogimi institucijami ter društvu v lokalni skupnosti.

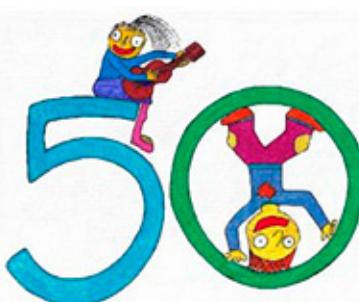
Iz vizije je razvidno, da kot šola predstavljamo celovit podporni sistem pri vzgojno-izobraževalnem delu, kjer s specifičnimi pristopi, metodami in oblikami dela strokovni delavci spodbujamo otrokov razvoj na vseh področjih funkcioniranja. Prav tako preko svetovalnega dela omogočamo staršem tvorno vključitev v sistem izobraževanja s ciljem priprave mladostnika na uspešno vključitev v okolje.

Šola izvaja dva programa, program nižjega izobrazbenega standarda in posebni program ter ima pet oddelkov

in 24 učencev. Vse bolj v ospredje prihaja vloga širjenja strokovnih znanj izven naše šole – mobilno-specialna pedagoška služba, kjer ne nudimo zgolj strokovne pomoci, temveč pomagamo in prispevamo k nadaljnjam potrebnim usmeritvam otroka. Poudarek in vodilo pri delu z našimi učenci sta individualizacija in diferenciacija pouka in nalog.

Šolo obiskujejo tudi učenci iz okoliških občin. V šolo jih pripelje šolski kombi. Za varen in udoben prevoz učencev je poskrbela občina Lendava in nabavila novo kombinirano vozilo. Že sedmo leto pouk poteka v prenovljenih prostorih pritlične stavbe v Ulici heroja Mohorja 1 v Lendavi. Poleg petih učilnic šola razpolaga še z dvema manjšima prostoroma oziroma kabinetoma, ki sta namenjena individualnim in skupinskim obravnavam ter timskim srečanjem strokovnih skupin in srečanjem s starši. V enem od kabinetov so zbrani in popisani vsi didaktični materiali in pripomočki za interno izposojo strokovnim delavcem. Šola razpolaga tudi s specializirano učilnico, tj. z eno računalniško učilnico s knjižnico, novo opremljeno gospodinjsko učilnico z jedilnico, glasbeno učilnico in tehnično delavnico za učenje ter snoezelenom – multisenzorno sobo.

Šola ne razpolaga s telovadnico in zunanjim igriščem, zato se koristijo telovadnica in zunanje površine Dvojezične srednje šole Lendava, zunanje površine pri Dvojezični osnovni šoli I Lendava in javne površine v mestu.

Imamo tudi veliko travnato igrišče z igrali in učilnico na prostem ter manjše igrišče za košarko. Okolico šole krasijo cvetlične gredice in zeliščni vrt. Pri svojem delu se tako vodstvo kot učitelji trudimo biti inovativni, uporabljamo sodobne pristope učenja in poučevanja, sledimo sodobnim smernicam, se izobražujemo individualno in kolektivno, saj s tem prispevamo k dvigu kvalitete dela specialnopedagoške prakse.

V sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo smo preko razvojne naloge »Uvajanje formativnega

spremljanja in inkluzivne paradigm« uvedli pomembne novosti. Učence spodbujamo k prevzemanju odgovornosti za svoje učenje, ga postavljamo v središče učnega procesa, spodbujamo zavzetost in motivacijo za učenje, ki je zelo občutljiva glede na individualne razlike med učenci in vključno z njihovim predhodnim znanjem, razvijanjem vrednotenja, usklajevanjem s cilji ter standardi, z močnim poudarkom na formativni povratni informaciji izboljšujemo učne dosežke.

Kot nadgradnja te naloge sodelujemo v projektu POGUM – Krepitev kompetence podjetnosti in spodbujanje prožnega prehajanja med izobraževanjem in okoljem v osnovnih šolah (PO-djetnost, Gradnik za-Upanja Mladih), ki spodbuja način razmišljanja in razumevanja podjetnosti kot zmožnost razvijanja ustvarjalnosti, inovativnosti in proaktivnosti posameznika in skupin. V sklopu tega projekta je nastala tudi naša prireditev ob jubileju.

Že tradicionalna prireditev Mi zmoremo pa ni edina dejavnost, s katero se vsako leto predstavimo širši okolici. Širši populaciji kot dodatno dejavnost nudimo tudi naše strokovno znanje in naše posebnosti. S sodelovanjem v pilotnem projektu Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport smo v okviru projekta Mreža strokovnih institucij za podporo otrokom s posebnimi potrebami in njihovim družinam – Strokovni center Pomurje, dvojezična enota Lendava pripravili številna predavanja, izobraževanja s specialnopedagoškega področja, nudili individualna svetovanja ter izposojo pripomočkov.

V sklopu Narodnognega programa imamo načrtovane vsebine in dejavnosti, ki jih podpirajo razne madžarske institucije v občini Lendava. Ob tem sodelujemo na načrtyih in tekmovanjih, ki nam preko razpisov omogočajo nabavo madžarskih gradiv, izobraževanja, potovanja in dodatne obogatitve dejavnosti.

Sodelovanje zunaj meja in izmenjavo dobre prakse nam omogočajo tudi projekti Erasmus +.

Velik pomen dajemo tudi učenju za življenje. Dejavnosti izvajamo v sklopu projekta Zdrava šola, Eko vrt in Eko šola, za kar smo si prislužili tudi zastavo. Prav

tako spodbujamo medgeneracijsko sodelovanje v sklopu projekta Motivage Interreg SI-HU, ki območje Lendave in Monoštra oblikuje v integrirano, starejšim prijazno regijo. Mlajše in starejše generacije se družijo preko prostičasnih delavnic, učne pomoči, gibanja in športa ter prostovoljstva.

Naša prizadevanja gredo predvsem v smeri, da se čim bolj predstavimo in odpiramo v okolje ter neprestano iščemo stike in sodelovanje z ljudmi, ki nam lahko kakor koli pomagajo, svetujejo in odpirajo nove razsežnosti in možnosti.

Naši ustvarjalnosti, inovacijam in idejam ni konca. Ob iztekajočem se šolskem letu smo realizirali še en velik projekt – obeležitev jubileja naše šole. Kljub epidemiji in omejitvam, smo uspešno posneli prireditev z naslovom Jaz pa pojdem ... ter se s Kekcem podali na potep skozi naših 50 let. Vedno znova dokazujemo, da »mi zmoremo«, na kar smo nadvse ponosni.

Takšni smo – vsi različni, a skupaj zelo bogati. Vsak ima svoja močna področja, ki jih je treba opaziti, spodbujati in negovati. Vsak posameznik je delček mozaika barvitih 50 let naše šole.

*»Vsak posameznik je pomemben,
vsak posameznik ima svoje poslanstvo,
vsak posameznik spreminja svet.«*

Dr. Jane Goodall

Samo Sankovič › višji kustos, Pomurski muzej Murska Sobota, samo.sankovic@pomurski-muzej.si

Arheološka razstava »Zemlja, ogenj, voda« na lendavskem gradu

Na lendavskem gradu je na ogled nova stalna arheološka razstava z naslovom »Zemlja, ogenj, voda«, ki je nastala v sodelovanju Pomurskega muzeja Murska Sobota in Galerije-muzeja Lendava. Na gradu je pred njo vrsto let stala razstava o arheološkem najdišču Oloris pri Dolnjem Lakošu, ki jo je postavil takrat še Pokrajinski muzej Murska Sobota pod taktirko arheologinje Irene Šavel. V dveh prostorih je bilo na tej odlični razstavi podrobno predstavljeno vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja najboljše raziskano arheološko najdišče z območja Lendave. Hkrati je bil Oloris do tedaj tudi ena izmed pomembnejših ter najbolj raziskanih bronastodobnih naselbin na Slovenskem. Poznavanje daljne preteklosti naših krajev pa se je na začetku tega tisočletja spremenilo.

Stanje raziskanosti arheoloških najdišč se je močno izboljšalo. V Sloveniji in tudi v Prekmurju so se od konca prejšnjega tisočletja na področju arheologije zgodile velikanske spremembe, predvsem zaradi velikega državnega

gradbenega projekta izgradnje avtocest in hitrih cest. Pred gradnjo so namreč potekala številna arheološka izkopavanja od Sermina na slovenski obali do Pinc na meji z Madžarsko ter od Gorenjske do mejnega prehoda Obrežje na meji s Hrvaško. Na teh zaščitnih izkopavanjih so bila odkrita in raziskana številna nova najdišča, raziskave pa niso obšle niti naše ravnice pod lendavskimi goricami, ki jo je nova cesta presekala. Odkritih in raziskanih je bilo pet večjih arheoloških najdišč, o katerih sem že pisal v četrtni številki Lindue (2010). Od takrat so bile raziskave ter analize rezultatov izkopavanj in najdb z vseh prekmurskih najdišč zaključene in objavljene v seriji monografij *Arheologija na avtocestah Slovenije*, ki je dostopna tudi na spletu. Nova najdišča in spoznanja ter številne nove najdbe so bile spodbuda za idejo o novem delu stalne razstave na lendavskem gradu, ki bi vključeval arheologijo. V skupnem projektu Pomurskega muzeja Murska Sobota, ki je pristojen za hranjenje arheoloških najdb in arhivov najdišč z območja Pomurja, in Galerije-

Foto: Dubravko Baumgartner (GML)

muzeja Lendava, smo postavili novo razstavo o arheološki dediščini Lendave z okolico, v katero smo vključili nova arheološka najdišča in najdbe.

Foto: Dubravko Baumgartner (GML)

O razstavi ne nameravam podrobno pisati, ker ste bralci Lindue vabljeni, da si jo na gradu ogledate. Opisal jo bom samo na kratko. Zakaj naslov »*Zemlja, ogenj, voda?*« Ti trije elementi so bili ključni pri življennju v daljni preteklosti, takrat ko so bili ljudje še zelo odvisni od naravnih danosti in tesno povezani z naravo. Tako kot bolj ali manj vsepovsod po svetu, so ljudje tudi na območju Lendave nekoč za naselitev iskali primerno okolje, ki bi jim omogočalo preživetje. Območje z obilico rodotovitne *zemlje* je bilo idealno za postavitev bivališč, ureditev njiv in travnikov za pašo okoli zaselkov in vasi. *Zemlja (glina)* pa je bila pomembna tudi za izdelavo lončenih posod in gradnjo hiš. Bližina številnih potokov in rek je zagotavljala stalno oskrbo z vodo. *Ogenj* je bil nepogrešljiv vir topote, hkrati pa tudi zelo pomemben pri kuhanju in žganju lončenih posod.

Arheološka razstava je postavljena v prvem nadstropju gradu, zasnovana pa je kronološko, od prazgodovine do srednjega veka. Največji del razstave prikazuje prazgodovinsko obdobje, iz katerega je tudi največ najdb. Najdbe lahko časovno umestimo od starejše bakrene dobe do mlajše železne dobe (približno od 4200 pr.n.št. do konca 1. stoletja pr.n.št.). Ta del razstave je delno predstavljen tematsko (kulti, smrt, tkanje, noša, itn.), zasnovan pa je tudi ambientalno z rekonstrukcijo bronastodobne hiše, statev za tkanje, peči in vodnjaka.

Na delu razstave, ki prikazuje rimske obdobje, je podurek na naselbini, ki je nekoč stala blizu Dolge vasi. Največ predmetov je prav iz tega nekdanjega naselja, datiramo pa jih lahko od 1. do 3. stoletja. Marsikateri domačin tudi ne ve, da je bil na njivah, zahodno od Dolge vasi, najden nagrobnik, ki je eden od samo dveh

kamnitih rimskodobnih nagrobnih stel, ki so bile odkrite v Prekmurju. Tudi ta kamniti spomenik je, sicer v obliki rekonstrukcije, moč videti na razstavi.

Okolica lendavskega gradu je bila gosto poseljena tudi v srednjem veku (11.–15. stoletje). To obdobje je prikazano na zadnjem delu razstave. Kot zanimivost lahko omenimo, da je bilo na območju zahodno od Trimlinov najdeno izginulo srednjeveško naselje z imenom Ivankovci (*Ivankóc, Iwankatheluky*), kjer je bila najdena tudi večja domačija. Tudi to naselje je bilo odkrito pred gradnjo hitre ceste, risarsko rekonstrukcijo domačije pa si lahko ogledate na razstavi.

Foto: Dubravko Baumgartner (GML)

Veseli me, da so v Galeriji-muzeju Lendava prepoznali pomen novoodkrite arheološke dediščine in se odločili, da ji posvetijo del stalne razstave. Ta nikakor ne bi mogla nastati brez truda Dubravka Baumgartnerja in sodelavcev ter sodelavcev soboškega muzeja, vitrine in panoje pa spremljajo risbe Petra Orbana. Vabljeni na razstavo.

mag. Gabriela Zver › Dvojezična srednja šola Lendava/Kétnyelvű Középiskola, Lendva

Srečanje gimnazijcev z Jungom ...

Vvišjih letnikih se dijaki lahko srečajo pri obravnavi književnih besedil tudi z Jungom. Na urah slovenščine na Dvojezični srednji šoli Lendava so tako pri mag. Gabrieli Zver doživelki krajše »srečanje« z najbolj znanimi izjavami psihoanalitika. Te so lahko uporabili kot izhodišče za pisanje, svojim izdelkom pa so dali izviren naslov. Pokukajmo v realnost mladih, v njihove vrednote in dojemanje sveta.

Odpri oči in skoči

Strah. Eden prirojenih občutkov, ki ga ljudje in živali poznamo že od nekdaj. Njegov prvotni namen je skrb za naše preživetje. Poskrbel je, da smo se ljudje izogibali situacijam, ki bi ogrožale naše življenje ali nas izpostavile sicer nepotrebnu tveganju. To svojo nalogu vsak dan opravlja še danes, vendar pa je skozi čas in razvoj človeštva pridobil tudi novo vlogo – postal je velika ovira v vsakdanjem življenju.

Ko slišimo besedo strah, nas velika večina, vsaj po mojem mnenju, najverjetneje najprej pomisli na svoje največje strahove, na grozo, na grozljivke in podobno. Zase lahko rečem, da sem imela prav takšno razmišljajanje. Vendar sem se naenkrat znašla sama z vsem tem časom, ki mi ga je tako »velikodušno« priskrbela korona, in po enem letu, ko sem se postopoma premaknila skozi začetne faze življenja v karanteni (neprestano gledanje nadaljevank in filmov, večurno telefoniranje s prijatelji, preurejanje sobe ...), sem začela razmišljati. Kar tako, o vseh stvareh naenkrat in brez kakršnega koli reda. Eno od mnogih vprašanj, ki sem si jih postavila in o njih razmišljala, je bilo, zakaj ne naredim stvari, ki bi si jih želela narediti? In ugotovila sem, da je odgovor preprosto in skoraj zmeraj: strah. Občutek, ki sem ga prej povezovala z golobi (moj iracionalen strah), temo in staranjem (moj manj iracionalni strah), je naenkrat dobil nov, še večji pomen. Postalo je jasno, da je prav strah tisto, kar mi preprečuje, da bi bila to, kar sem, in da bi delala to, kar želim.

Ta strah je strašen. In težje ga je premagati kot ostale strahove. Kot kadar se znajdem na pečini, s katere želim

skočiti v vodo, vendar oklevam, vem, kaj moram storiti. Zaprem oči, globoko vdihnem, spraznim glavo in preprosto skočim. Pred nekaj sekundami me je še bilo strah skoka, zdaj sem pa že odprla oči po pristanku v vodo. Tokrat spet stojim na pečini, vendar me spodaj ne čaka voda, temveč nekaj, kar si res želim. Zaprem oči, globoko vdihnem, spraznim glavo in skočim. Odprem oči in še zmeraj sem tam, kjer sem bila. Ugotovim, da sem z vrvmi privezana na drevo, ki стоji na pečini, nekaj metrov za mano. Vrvi mi preprečujejo, da bi se premaknila v želeno smer. So strahovi, ki se jih sploh nisem zavedala, dokler nisem poskusila narediti tega določenega koraka, s katerim bi se preveč odmaknila od drevesa.

Drevo je družba, v kateri živimo in na katero smo vezani. Predstavlja neko povprečje, »normalno«. Čim pa smo na robu tega, da se preveč oddaljimo od drevesa, postanemo in oklevamo. Mogoče se celo obrnemo nazaj proti drevesu. Strah nas je. Strah nas je obsojanja drugih, strah nas je tega, kar si bodo mislili o nas. Družba na ta način poskrbi, da nihče ne izstopa. Tisti, ki izstopajo, so namreč nevarni, prestopili so mejo obsojanja in se predali razmišljjanju. Niso več del kontrolirane črede ovc in mnenje drugih več ne vpliva na njihova dejanja. Vendar pa so prav ti ljudje, ki jih družba označuje za čudne, edini resnično svobodni.

Da bi lahko bili korak bližje svobodi, se torej moramo osvoboditi strahu pred obsojanjem. Mnenju drugih moramo odvzeti moč, ki jo ima nad nami. Prav tako pa moramo tudi sami biti sprememb, ki si jo želimo videti. Tudi same sebe moramo neprestano opozarjati na to, da razmislimo, preden obsojamo, kar ni enostavno, je pa zagotovo vredno truda.

Seveda strah pred obsojanjem družbe ni edini, zaradi katerega počnemo stvari, ki jih počnemo, in ne delamo stvari, ki jih ne delamo, vendar pa je eden večjih dejavnikov, če ne celo največjih, ki nam preprečuje, da bi bili to, kar si želimo biti.

»Mišljenje je zahtevno, zato večina ljudi obsoja.« Carl Jung

Ajda Hozjan

Jaz ali drugi?

Živimo v času, ko stres ljudem povzroča veliko preglavic. V bistvu pa si do neke mere stres povzročamo sami. Res je, da današnji časi od nas zahtevajo veliko. Vsi pričakujejo, da si popoln, da dobro delaš, si do vseh prijazen, nenehno opravljaš svoje dolžnosti. Ob vsem tem pa naj bi bil še ves čas nasmejan in zabaven, da bi se ljudje v tvoji bližini počutili dobro in bi te imeli radi. Pa je to sploh mogoče? Seveda je, saj se vse dogaja v naših glavah.

Človeštvo se je skozi zgodovino spreminja. Spreminjal se je način življenja, videz, prav tako razmišlanje. Danes smo na točki, ko se ljudje več ne znamo posvetiti sami sebi, biti sami s seboj. Bolj kot zase, za svoje cilje in napake se zanimamo predvsem za napake drugih ljudi. Večina ljudi komaj čaka, da nekdo storí napako, da ga lahko potem opravlja, se iz njega norčujejo ter ga ponižujejo. Smo na nivoju, ko lahko popolnoma zaupamo le sebi in ozkemu krogu ljudi, saj je nevoščljivost narasla do mere, da si za svoje dobro pripravljen izdati tudi prijatelja, ki ti je zaupal, te podpiral in ti vedno stal ob strani.

Menim, da bi moral vsak posameznik premisliti pri sebi, ali je sploh vreden, da ga drugi imenujejo za prijatelja. Smo za prijatelje, družino, bližnje pripravljeni storiti vse, ne glede na naš ugled? Smo, toda ne vsi. Nekateri v sebi nimajo dovolj moči za kaj takega, saj vsak gleda le svojo korist.

Poglejmo banalen primer iz šole. Učitelj vpraša, ali bi kdo pomagal pri nekem dogodku, npr. informativnih dnevih ali prireditvah. Dan, ko bo potrebno pomagati, je sobota. Prvo vprašanje dijakov je, ali bodo dobili kaj v zameno. Če bi za sodelovanje oz. pomoč dobili recimo odlično oceno, bi bile prijave za pomoč veliko večje, kot če se za nagrado ne bi vedelo. In to se ne dogaja le v šolah, pri takšnih zanemarljivih situacijah, ljudje žal skozi celo življenje gledamo samo na svojo korist. Če od nekega dela ne bomo imeli koristi, se nismo pripravljeni žrtvovati.

Takšen način razmišljanja in nenehno kovanje taktike sta privedla tudi do velike nevoščljivosti.

Ob vsaki napaki sočloveka večina ljudi že komentira, zakaj je nekaj storil na določen način in kako si drzne sploh storiti kaj takega. Zavedati pa se moramo, da nam

Foto: Biserka Sijarič (Foto-video Klub Lendava)

vse vedno ne more uspeti. Prav zato si ljudje ne upamo več doživeti neuspeha, ker vemo, da bomo takoj ob prvi priložnosti deležni posmehovanja s strani drugih ljudi. Strah nas je pasti, čeprav je to čisto običajno in je pomembno le, da se po padcu znamo pobrati. To razmišljanje, kaj bodo drugi govorili, spravi v stres na dnevni ravni večino ljudi. Vse nas kdaj skrbi za mnenje drugih. Včasih bi storili kaj lepega in imamo res dober načrt, pa se bojimo to izpeljati, ker vemo, da se bo ne glede na dobro izpeljano stvar, vedno našlo vsaj nekaj kritik. Ljudje svojih napak več ne opazimo, opazimo le napake drugih, pa tudi če so naše napake popolnoma enake (to pove tudi Jung).

Sami v sebi moramo razčistiti, da ni pomembno, kaj si mislijo drugi, pomembno je to, kar želimo sami. Če se zjutraj zbudiš in želiš preizkusiti nek nov stil oblačenja, stori to. Ne obremenjuj se z misljijo, kaj bodo rekli drugi. Če nam je v življenju nekaj pomembno, se ne bomo ozirali na druge ljudi, storili bomo kar mislimo, da je prav in ne bomo premišljevali, ali bo to všeč sosedom, vrstnikom ... Dokler z dejanji, govorom ne žalimo in ne škodimo drugim, lahko delamo, kar sami želimo.

Jungovo razmišljanje nam je lahko za zgled. Veliko ljudi ne razmišlja v tej smeri in na takšne stvari sploh ne pomicli.

Všeč mi je njegov način razmišljanja, ker razmišlja zelo podobno kot jaz. Tudi jaz sem mnenja, da se človek mora ukvarjati samo s svojimi napakami. Če ne moreš sočloveku pomagati odpraviti napake, mu ne moraš svetovati ali povedati česa lepega, bodi raje tiho. Negativno mnenje zanima le nevoščljive ljudi, ki vsako sekundo posvečajo čakanju na napake drugih.

Bodimo to, kar smo, živimo v sedanjosti in ne preteklosti, živimo zase, da bomo ob svoji zadnji uri lahko ponosni nase in ne bomo obžalovali nobene minute svojega življenja.

Kaja Žižek

Ni svetlobe, če ni mraka

Ljudje se pogosto pritožujemo glede slabih izkušenj, žalostnih dogodkov ... Ko pa se zares zamislimo, se vprašamo: je to res tako slabo, tako hudo?

Foto: Biserka Sijarić (Foto-video klub Lendava)

Zamislimo si svet, v katerem bi bilo vse idealno. Nikoli ne bi imeli skrbi, ne bi naredili nobene napake, ne bi se nikoli poškodovali ali psihično trpeli, nikogar izgubili. Zamisljajte si, da je vse izvrstno. Kako bi potem doživljali, cenili uspeh ali napredek, če smo že v vsem najboljši? Če ni teme, kako vemo, da je to, kar vidimo, svetloba? Nikoli ne bi bili srečni. Nikoli ne bi čutili veselja, vse bi bilo enako. Vse bi bilo tako popolno, da bi se dolgočasili. Ne bi mogli ceniti tega, kar imamo, ker ne bi vedeli, da je to najboljše. Če ne izkusiš druge strani, bo tvoja stran edina, ki zate obstaja.

Po drugi strani pa si zamislimo svet, kjer bi bilo vse slabo. Zgodile bi se nam najslabše možne stvari v življenu in ne bi doživeli niti enega pozitivnega trenutka. V tem primeru bi najverjetneje čustveno otopeli. Ne bi več razločili, dojeli, da se nam godi slabo. Ne bi več čutili bolečine, saj je to edino, kar bi kdaj koli čutili. Torej če ni svetlobe, ali potem tudi teme ne poznaš? Ali bi res temu lahko tako rekli?

Sedaj pa si predstavljam uravnoteženo življenje, v katerem se nam godijo tako dobre kot slabe stvari. Naše življenje. Imamo dobre in slabe dni. Včasih dobimo slabo oceno pri matematiki, naslednjič se zato toliko bolj potrudimo, da z lastnim trudom dosežemo odlično oceno. Zato čutimo ponos, srečo, veselje. Kadar imamo slab dan, cenimo že najmanjši objem ali pogovor s prijateljem. Kadar smo z nekom, ki nam veliko pomeni, vendar živi daleč stran, smo veseli že, če ga samo vidimo, objamemo, imamo ob sebi. Vsakič, ko se zgodi nekaj slabega, toliko bolj cenimo najmanjše dobro, ki se nam dogodi.

Vendar je vse relativno. To, kar cenim jaz, morda kdo drug ne ceni, in obratno. Recimo nekdo, ki je rojen v Braziliji in pride v naše kraje pozimi, prvič v življenu

vidi sneg, zato bo to zanj nekaj najlepšega, kar je videl v življenju, medtem ko se nam ne zdi nič posebnega, ko sredi belega dne začne pri desetih stopinjah za deset minut snežiti. Mogoče nekdo ceni, da samo diha, medtem ko je drugim to samoumevno, ali še huje, ko zavestno škodijo svojemu zdravju s kajenjem.

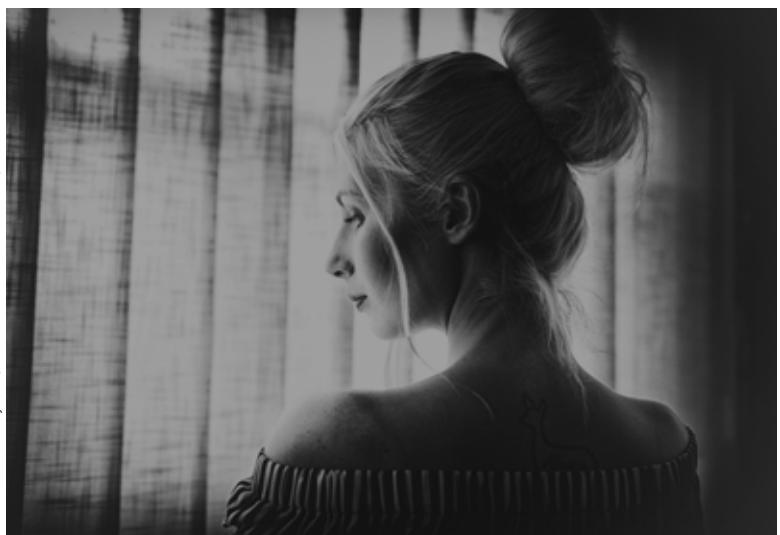
Kakor koli že, po nečem slabem se zgodi nekaj dobrega. Sem pristaš te misli in na tak način najlaže grem skozi slabe trenutke v življenju. Vsako življenje ima vzpone in padce. Vsi imamo različne izkušnje in na svet gledamo s svojimi očmi. Cenimo najmanjše stvari. Dosegajmo in čutimo zadovoljstvo v manjših ciljih, s katerimi bomo počasi prišli do glavnega cilja. Življenje ni samo svetlo, hvala bogu, ker ni svetlobe, če ni teme.

Rahela Robič

Vsak človek se rodi kot nepopisan list papirja

Ob poslušanju med šolsko uro ponujenega videa, ki povzema razmišljanje švicarskega psihiatra, psihoterapevta in utemeljitelja analitične psihologije Carla Gustava Junga, ki je s svojim delom zaznamoval filozofijo, antropologijo in tudi književnost, me je pri pisanju tega prispevka najbolj navdihnila njegova misel, da noben človek ni rojen dober ali zloben.

Ta njegov citat sem v mislih povezal z eno izmed razsvetljenskih idej, ki pravi, da se vsak človek rodi kot nepopisan list papirja. To misel si lahko razlagamo z več

različnih vidikov, med njimi tudi z vidika, ki ga je poudaril Carl Jung, in sicer da ob rojstvu bolj ali manj nismo definirani kot dobrli ali zlobni, kot uspešni ali neuspešni, kot optimistični ali pesimistični, in še marsikaj drugega. Kljub temu imamo nekatere lastnosti že definirane, kot na primer finančni status, položaj in ugled naših staršev, saj sta od njih odvisna tudi naš status in vzgoja tako v otroških kot tudi v mladostniških letih. Kljub temu pa smo v veliki meri rojeni kot nepopisan list papirja, na katerega se vse do naše smrti zapisujejo naša dejanja. Na to, kaj se zapiše o našem življenju, močno vplivajo naše odločitve. Saj je naše življenje posledica vseh odločitev, ki smo jih naredili vse do zdaj, in prav naše odločanje nas je oblikovalo v takšne osebe, kot smo.

Pogosto razmišljjam, kaj bi bilo, če bi se v kakem trenutku odločil ali odzval drugače, kot sem se takrat, in kaj je vplivalo na mojo odločitev v dani situaciji. Carl Jung je poudaril, da smo vedno eno odločitev stran, da bi živel povsem drugačno življenje, in zato smo tisto, kar izberemo, da postanemo. To velja tako za na video majhne, nepomembne odločitve kot tudi težje odločitve. Tudi to, kako se odzovemo na okoliščine, je naša izbira. Na naše odločitve lahko močno vplivajo naši starši v vzgojo in nasveti, še posebej v otroških in mladostniških letih, ter mnenja, kritike in nasveti drugih ljudi, predvsem tistih, katerih mnenje spoštujemo. Tako naše odločitve niso vedno povsem naše, ker je veliko naših odločitev neke vrste kompromis med našimi željami in željami drugih ljudi.

Ljudje smo to, kar počnemo, in ne to, kar želimo narediti. To se dobro vidi tudi v Sartrovi drami Zaprta vrata.

Sartre je v drami poudarjal, da človek ni nič drugega, kot tisto, kar je v življenju počel in tako se te bodo ljudje spominjali. Tako se te na primer ob smrti ne bodo spominjali kot kemijskega inženirja, če si bil celo življenje zdravnik.

Ob naši smrti je na tem nepopisanem listu zapisana celotna biografija posameznika, v kateri so zapisana le tista dejanja, ki smo jih naredili, in ne tista, ki smo jih hoteli uresničiti. Ljudje se preminulih oseb spominjajo po vseh odločitvah, za katere so se osebe v življenu odločile, in dejanjih, saj le-ta dokazujejo, kaj je kdo v resnici počel.

Žiga Tibaut

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Pri pripravi 23. številke revije Lindua smo sodelovali s Foto-video klubom Lendava.
A Lindua folyóirat 23. számának elkészítésénél a lendvai Foto-video klubbal működtünk közre.

Borut GRAJ

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Igor TERNAR

Par/Egy páros

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Biserka SIJARIČ

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Igor TERNAR

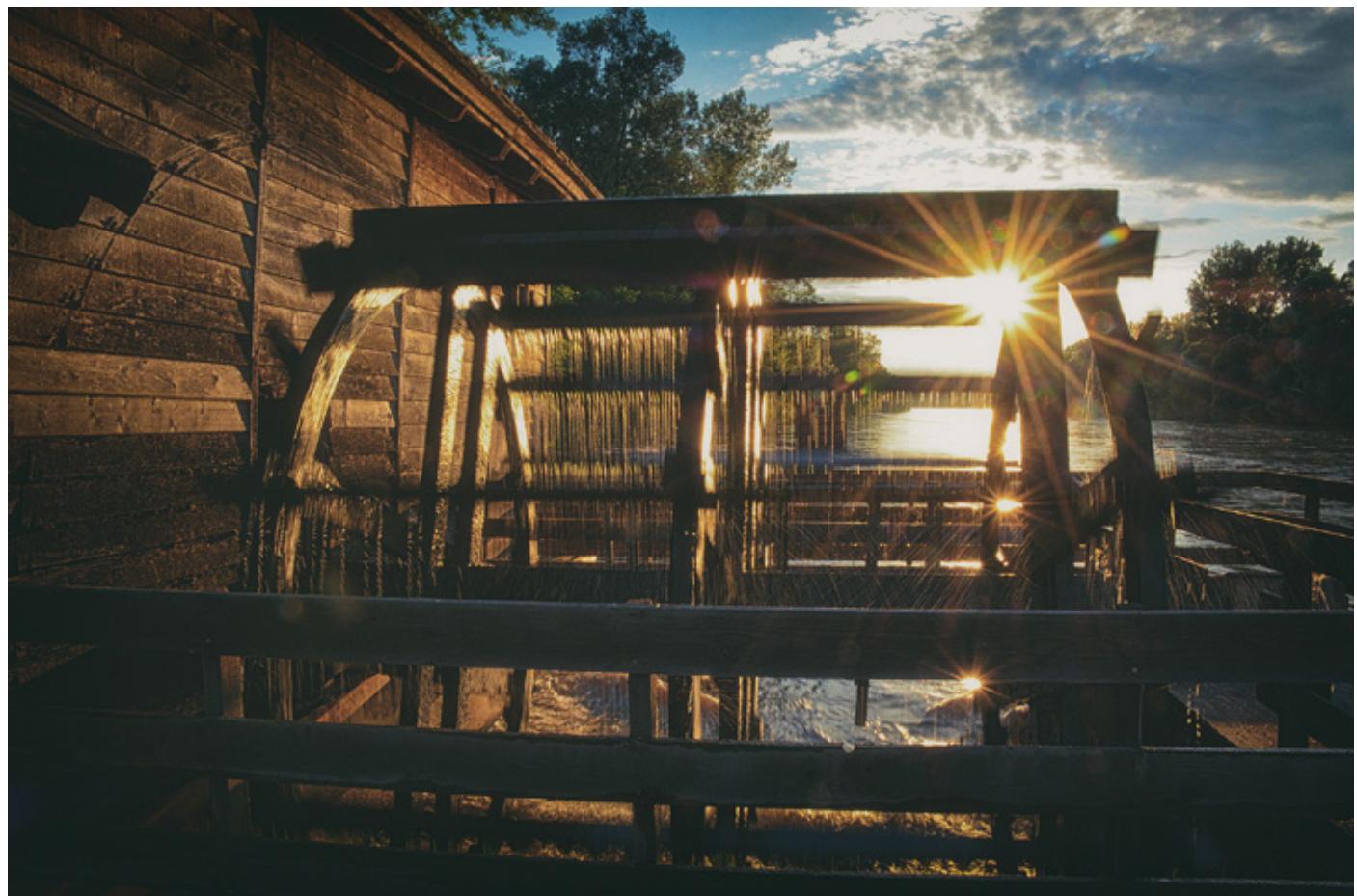
Ujet v ledu/Jégbe fogva

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Tomislav VIDA

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Biserka SIJARIČ

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Igor TERNAR

Mlin na Muri/Vízimalom a Murán

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

TÜSKE Dóra

FOTO-VIDEO KLUB LENDAVA/FOTÓ VIDEÓ KLUB LENDVA

Borut GRAJ

NA NASLOVNICI/A CÍMLAPON

Marik Danč-Roth:

Cvetoče korenine, 1992, svinčník, makrame

(Foto/Fotó: GML)

Marika Jančí-Roth